

T. C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANA BİLİM DALI

SEÇİM YARGISI

Mehmet KARAKAŞLI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Faruk BİLİR

Konya – 2010

ÖNSÖZ

Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Kamu Hukuku Ana Bilim dalında başladığım yüksek lisans öğrenimimi bu tez ile bitirme aşamasına gelmiş bulunmaktayım.

Tez danışmanım, değerli hocam; Sayın Doç. Dr. Faruk BİLİR ile yaptığım müzakere ve danışmalardan sonra “ Seçim Yargısı” konu olarak belirlenmiştir. Danışmanımın yönlendirmeleri doğrultusunda; genel eserler, makaleler ve konuyla ilgili çeşitli dökümanlar taranmıştır. Bunlardan çalışmayla ilgili olanlar incelenmiş, belirli bir metod çerçevesinde bu tez ortaya çıkarılmıştır.

Tezi hazırlama ve yazma aşamasına gelene kadar, aldığım derslerde ve yaptığım çalışmalarda bana desteklerini esirgemeyen hocalarıma, ayrıca tez yazım aşamasında kıymetli vakitlerini benden esirgemeyen, her konuda bana destek olan ve yol gösteren tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Faruk BİLİR Hocama şükranlarımı arz ediyorum.

Çalışmalarım sırasında büyük fedakarlıklar göstererek bana her konuda destek olan ve beni şevklendiren babam, annem ve kardeşlerime teşekkürlerimi bir borç bilirim.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KARAKAŞLI	Numarası:074234001 013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim dalı	
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR	
Tezin Adı		Seçim Yargısı	

ÖZET

Demokrasi; etimolojik olarak “demos(halk)” ve “kratos(yönetmek)” kelimelerinin birleşmesiyle oluşan bir kavram olup, seçimler yoluyla halkın egemenliğine dayanan bir yönetim biçimi anlamına gelmektedir. Demokrasiyi yani halkın yönetimi belirleyebilmesini ve denetleyebilmesini yerleştirme ve sistemleştirme çalışmaları ve arayışları sonucunda demokrasinin temel ilkeleri adı verilen ilkeler ile evrensel demokratik seçim ilkeleri denilen ilkeler ortaya çıkmıştır. Hem demokrasinin temel ilkelerinin, hem evrensel demokratik seçim ilkelerinin ve hem de bunlara uygun olarak geliştirilen ve kabul edilen seçim sistemlerinin uygulanmasında seçmenler, adaylar ve seçim işlerini yürütenler arasında ister istemez bir takım uyuşmazlıklar ortaya çıkmıştır. Bu uyuşmazlıkların da tarafsız bir organ tarafından çözümü gereğinden hareketle, demokratik ülkelerde “Seçim Yargısı” oluşmuştur.

Çalışmada; seçim yargısı ilk bölümde incelenmiş, ele alınmış, anlatılmaya ve değerlendirilmeye çalışılmıştır. Birinci bölümde Seçim Hukuku ana başlığı altında demokrasi kavramı, demokrasinin temel ilkeleri, temsil ve seçim konularıyla Türk seçim tarihi genel olarak incelendikten sonra demokratik seçimler, seçim çeşitleri ve

seçim sistemleri anlatılmıştır. İkinci bölümde Seçim Yönetimi ve Denetimi ana başlığı altında seçimlerin yönetimi ana hatlarıyla açıklanmış ve başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim yargısını oluşturan tüm seçim kurulları çeşitli yönleriyle incelenmiş ve değerlendirilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu seçim yargısı örgütünün en üst basamağıdır. Alt düzeydeki seçim yargı yerleri il ve ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarıdır. Yüksek Seçim Kurulu'nun başlıca görevi seçimlerin başlamasından bitimine kadar dürüstlük ve düzen içinde yönetilmesiyle ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırmaktır. Ayrıca seçimlerden sonra seçime ilişkin bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları incelemek ve kesin karara bağlamak da Yüksek Seçim Kurulu'nun görevleri arasındadır.

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Mehmet KARAKAŞLI	Numarası: 074234001013
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı Kamu Hukuku Bilim dalı	
	Danışmanı	Doç. Dr. Faruk BİLİR	
Tezin İngilizce Adı		Election Court	

SUMMARY

Democracy etimologically union of the words demos (community) and kratos (administrate) is an administration which relies on the domination of the society that comes with elections. As a result of the studies in order to set up democracy in a systematic way, the main principles of democracy and universal democratic election principles have appeared. In the practise of main principles of democracy, universal democratic election principles and also the practise of election principles developed from these basics, there had been disagreement between electors, candidates and also practitioners. As there is a need to solve these disagreements in an impartial judgement, election trial courts have been founded in democratic countries.

In the study; election adjudication is analysed in two sections. In the first section, under the heading of election law, the concept of democracy, main principles of democracy, representing issues and election issues are studied. After Turkish election history has been analysed, democratic elections, types of elections, elections systems have been discussed. In the second section, under the heading of management and supervision of elections, managements of elections have been explained in basic

turns and initially, Supreme court of elections and all other courts relating to elections are analysed in various ways.

Supreme Court of Elections is the highest rank of election courts. Sub courts are province, county borough's election committees. Supreme Election Court's main mission is to do and to make do the all works relating to elections from the very beginning until until the end and in an honest and arranged way. Besides, to investigate all corruptions, denials so that to come a verdict.

İÇİNDEKİLER	viii
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	vi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
SEÇİM HUKUKU	3
I. DEMOKRASİ	3
A. DEMOKRASİ KAVRAMI	3
B. DEMOKRASININ TEMEL İLKELERİ	5
C. DEMOKRASİ VE TEMSİL	9
II. SEÇİM	15
A. SEÇİM KAVRAMI	15
B. HUKUK VE SİYASET BİLİMİ AÇISINDAN SEÇİM	18
C. TÜRK SEÇİM TARİHİ	22
1. Cumhuriyet Öncesi Dönem	22
2. Cumhuriyet Dönemi	23
D. DEMOKRATİK SEÇİMLERİN TEMEL İLKELERİ	26
1. Seçimlerin Serbestliği İlkesi	29
2. Genel Oy İlkesi	31
3. Eşit Oy İlkesi	32
4. Tek Dereceli Seçim İlkesi	33
5. Gizli Oy İlkesi	33
6. Bireysellik İlkesi	35
7. Açık Sayım ve Döküm İlkesi	35
8. Seçimlerin Belli Aralıklarla Yapılması İlkesi	36
9. Yargı Yönetimi ve Denetimi İlkesi	37
E. DEMOKRATİK SEÇİM SİSTEMLERİ	38
1. Seçim Sistemlerinin Temel Unsurları	42

a. Temsilciliklerin Partiler Arası Dağılımıyla İlgili Hesaplama Biçimi ve Yöntemi	42
b. Seçim Turlarının Sayısı	43
c. Seçmenlerin temsilcileri doğrudan veya dolaylı seçmeleri.....	43
d. Seçim Çevrelerinin Genişliği.....	44
2. Çeşitli Seçim Sistemleri.....	45
a. Çoğunluk Sistemleri.....	47
b. Nisbi Temsil Sistemi	48
F. SEÇİM UYUŞMAZLIĞI	51
İKİNCİ BÖLÜM.....	55
SEÇİMLERİN YÖNETİM VE DENETİMİ	55
I. SEÇİMLERİN YÖNETİMİ	55
A. OY VERME GÜNÜNE KADAR YAPILAN SEÇİM İŞLERİ	55
1. Üye Sayısının Tesbiti.....	56
2. Seçim Çevresinin Belirlenmesi.....	56
3. Seçmen Kütüklerinin Düzenlenmesi	57
4. Adayların Belirlenmesi	58
5. Propaganda.....	59
B. OY VERME VE SONUÇLARIN İLANINA KADAR YAPILAN SEÇİM İŞLERİ..	60
1. Oy Verme.....	60
2. Sayım ve Döküm	61
3. Sonuçların İlanı.....	62
II. SEÇİMLERİN DENETİMİ	62
A. SEÇİMLERİN MECLİS TARAFINDAN DENETLENMESİ	64
B. SEÇİMLERİ YARGI GÜCÜNÜN DENETLEMESİ	65
III. SEÇİM KURULLARI	66
A. YÜKSEK SEÇİM KURULU	66
1. YSK'nın Yapısı.....	67
2. YSK'nın Görev ve Yetkileri	68
a)YSK'nın Yargısal Görevleri:.....	68
b) YSK'nın İdari Görevleri.....	69
3. Yüksek Seçim Kurulu'nun Hukuki Yapısı	72
a. YSK'nın Yüksek Mahkeme Olmadığı Görüşü	74

b. YSK'nın Mahkeme Olduğu Görüşü	745
4. Yüksek Seçim Kurulu Kararları	78
a. Genel Olarak	78
b. İdari Kararları	78
c. Yargısal Kararları.....	79
d. İlke Kararları.....	79
5. YSK'nın Yargısal Karar Alması	80
a. Olağan İtiraz.....	82
aa. İtiraza Yetkili Oanlar.....	82
bb. İtiraz Mercii	83
cc. İtiraz Şekli	83
dd. İtiraz Üzerine Verilecek Karar Usulü	84
ee. İtiraz Üzerine Verilecek Kararın Çeşidi.....	84
b. Olağanüstü İtiraz.....	86
aa. Olağanüstü İtiraza Yetkili Kimseler.....	86
bb. İtiraz Mercii	86
cc. İtirazın Şekli	87
dd. İtiraz Üzerine Verilecek Karar.....	87
ee. İtirazların Değerlendirilmesi	88
6. Şikayet	88
a. Şikayete Yetkili Kimseler	89
b. Şikayetin Şekli ve Yapıldığı Mercii.....	90
c. Şikayetin Süresi ve YSK Kararının Niteliği	90
d. Şikayetin İncelenmesi ve Etkileri	91
7. Seçilmeye Engel Olan Haller.....	91
a. Türk Vatandaşı Olmamak	92
b. Yaşın Küçük Olması	94
c. En Az İlkokul Mezunu Olmamak	95
d. Kısıtlı Olmak.....	95
e. Askerlik Hizmetini Yapmamış Olmak.....	96
f. Kamu Hizmetlerinden Yasaklanmış Olmak	97
g. Seçilmeye Engel Suç İşlemiş ve Ceza Almış olmak	98

B. İL SEÇİM KURULU	101
1. Kuruluşu ve Yapısı	101
2. Görevleri	101
a. Yargısal Görevleri.....	101
b. İdari Görevleri.....	102
c. Diğer Görev ve Yetkileri.....	102
3. İl Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin Şikayet ve İtirazlar.....	103
4. Üst Mercii Tarafından İtiraz Üzerine Verilebilecek Kararlar	104
C. İLÇE SEÇİM KURULU	106
a. İlçe Seçim Kurulu	106
b. Merkez İlçe Seçim Kurulu	108
c. Geçici İlçe Seçim Kurulu	108
d. Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu	109
e. İlçe Seçim Kurullarının ve Başkanlarının Görev ve Yetkileri.....	110
aa. Yargısal Görevleri	110
bb. İdari Görevleri.....	110
cc. Diğer Görev ve Yetkileri.....	111
dd. Diğer Kanunların İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görevler.....	111
D. SANDIK KURULU	112
1. Kuruluşu ve Yapısı	112
2. Toplanması ve Çoğunluğun Sağlanması.....	115
3. Görev ve Yetkileri	115
a. Yargısal Görev ve Yetkileri	116
b. İdari Görev ve Yetkileri	116
c. Diğer Görevleri	116
4. Sandık Kurulu Başkanının Görev ve Yetkileri	117
5. Sandık Kurullarının Oluşumuna İlişkin Şikayetler.....	117
6. Sandık Kurullarının İşlemlerine İlişkin Şikayet ve İtirazlar	118
SONUÇ	119
YARARLANILAN KAYNAKLAR	122

KISALTMALAR

AMKD	: Anayasa Mahkemesi Kararları Dergisi
Any.	: Anayasa
AÜHF	: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi
bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
D.	: Daire
dn.	: Dipnot
E.	: Esas
f.	: Fıkra
K.	: Karar
m.	: Madde
RG.	:Resmi Gazete
s.	: Sayfa
S.	: Sayılı
sy.	: Sayı
T.	: Tarih
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TRT	: Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
vb.	: Ve benzeri
Y.	: Yıl
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu
YKD	: Yargıtay Kararları Dergisi
YSKK	: Yüksek Seçim Kurulu (İlke) Kararlar (1) Dergisi
YTCK	: 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu

GİRİŞ

İnsan toplumsal bir varlıktır. Düşünen, konuşan, temel ihtiyaçları olan, yaşamak ve neslini devam ettirmek isteyen insanlar için topluluk halinde yaşamak aslında kolay değildir. Çünkü bir arada bulunan toplumun yönetilmesi gerekir. Toplumu yöneten, otoriteyi sağlayan bir güç ya da sistem olmazsa o toplumda kargaşaların olacağı, uyuşmazlıkların çözülemeyeceği ve sonunda insanların birbirlerine zarar verecekleri açıktır. Bunun için insanlar toplumu yönetecek bir güce, suç işlemek isteyenleri caydıracak ve uyuşmazlıkları çözecek bir hukuka her zaman ihtiyaç duymuşlardır. Yani hukuk insanların toplumsal ilişkilerini düzenlemek için ortaya çıkmıştır.

Toplumu yöneten, toplum düzenini sağlayan ve otoriteyi sağlayan güç devlettir. İnsanların kendi aralarındaki uyuşmazlıklarla devlet ilişkilerinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözen güç ise hukuka dayanan yargıdır.

Önceleri İnsan topluluklarında örf ve adetler hukuk kuralları görevini yerine geçiyordu. Ancak toplumlar geliştikçe örf ve adetlerin toplumsal huzuru ve uyuşmazlıkların çözümünü sağlamasının tek başına yeterli olmadığı anlaşıldı. Yazılı olmayan hukuk kurallarının tümü kişi güvenliğini ve uyuşmazlıkların çözümünü sağlamaktan çok uzaktı. Özellikle devletler ortaya çıkınca yazılı hukuk kuralları da ortaya çıkmaya başladı.

Günümüzün çağdaş demokratik toplumlarında hukuk kuralları devlet tarafından yasama organları eliyle hazırlanmaktadır. Zaten çağdaş demokratik bir toplumda devleti yönetecekler ve yasama organlarını oluşturacaklar adil seçimlerle belirlenmek zorundadır. İşte burada seçim yargısı dediğimiz bir yargı türü devreye girmektedir.

Demokratik toplum olma özelliklerinin tümünü yerine getirebilmek için büyük bir kararlılıkla yürüyen ülkemizde özellikle 1946 yılı seçimlerinden sonra seçim güvenliğinin sağlanması ve adil seçimlerin yapılabilmesi için ciddi adımlar atılmaya

başlanmıştır. Ülkemizde gelinen noktada seçimlerin güvenilirliği yargı gücüyle sağlanmaya çalışılmaktadır. Yürürlükteki 1982 Anayasası yargı gücünü seçimlerin denetimi ve yönetimi ile görevlendirmiştir. Yüksek Seçim Kurulu seçim yargısı örgütünün en üst basamağıdır. Alt düzeydeki seçim yargı yerleri il ve ilçe seçim kurullarıdır. Yüksek Seçim Kurulu'nun başlıca görevi seçimlerin başlamasından bitimine kadar düzen içinde yönetilmesiyle ilgili bütün işlemleri yapmak ve yaptırmaktır. Ayrıca seçimlerden sonra seçime ilişkin bütün yolsuzlukları, şikâyet ve itirazları incelemek ve kesin karara bağlamak da Yüksek Seçim Kurulu'nun görevleri arasındadır.

Günümüzde artık bir devletin, demokratik bir devlet sayılmasında adil seçimlerin yapılıyor olması bile tek başına yeterli görülmemektedir. Demokratik bir devlette adil seçimlerin yapılmasının yanı sıra seçimlerde farklı düşüncelere ve programlara sahip birçok siyasi partilerin ve bunların adaylarının yarışması ve hatta bu adayları seçecek olanların da adil seçimlerle yönetilenler tarafından belirleniyor olması da gereklidir. Bunun gerçekleşmesi için evrensel seçim ilkelerinin yasalarda yer alması ve uygulanması gerekmektedir.

Bu çalışmamızda evrensel seçim ilkelerini yorumlayacak, uygulayacak ve denetleyecek olan seçim yargısını çeşitli yönleriyle ele alıp incelemeye, anlatmaya ve değerlendirmeye çalışacağız. Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Seçim Hukuku ana başlığı altında demokrasi kavramı, demokrasinin temel ilkeleri, temsil ve seçim konularıyla Türk seçim tarihi genel olarak ele alınacak ve daha sonra demokratik seçimler, seçim çeşitleri ve seçim sistemleri incelenecektir. İkinci bölümde Seçim Yönetimi ve Denetimi ana başlığı altında seçimlerin yönetimi ana hatlarıyla açıklanacak ve başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim yargısını oluşturan tüm seçim kurulları çeşitli yönleriyle incelenecek ve değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEÇİM HUKUKU

I. DEMOKRASİ

A. DEMOKRASİ KAVRAMI

Demokrasi sözcüğünün ortaya çıkması Eski Yunancadan gelen “demos (halk)” ve “kratos (yönetmek)” kelimelerinin birleşmesiyle olmuştur. Eski Yunan şehir devletlerinde bazı uygulamaları görülen demokrasi kavramı ilk kez M.Ö. V. Yüzyılda ünlü tarihçi Herodot tarafından kullanılmıştır¹. Demokrasinin halk iktidarı olduğu bizatihi kelimenin kendinden anlaşılmalıdır².

Seçim kavramı demokrasinin bir ürünüdür. Demokrasi olmasaydı seçimler de olmazdı. Seçimleri demokrasiler ortaya çıkarmıştır. Seçimsiz bir demokrasi asla düşünülemez. Zaten demokrasi, demokratik seçimler yoluyla halkın egemenlik kurması demektir. Bu nedenle seçim yargısını tüm yönleriyle kavrayabilmemiz için önce demokrasi kavramını incelemek ve açıklamakta fayda vardır.

Demokrasi, bazı sözlüklerde halkın egemenliğine dayanan yönetim biçimi³ olarak tanımlanıyor. Düşünülecek olursa demokrasinin gerçekleşmesi ya araya temsili bir organ koymaksızın doğrudan halkın yönetmesi şeklinde olabilir ya da temsili bir organ aracılığıyla halkın yönetmesi ve egemenliğinin sağlanması şeklinde olabilir. Bunların dışında halkın yönetiminin ve egemenliğinin sağlanmasının başka bir yolu olamayacağı ortadadır.

¹ **ÖZER**, Atilla, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s.81,

GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2000, s.116.

² **TUNÇ**, Hasan, Makaleler (Anayasa Hukukuna Giriş), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütühanesi, Konya 1998, s.134, 29. dipnot.

³ Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005, s.495.

Demokrasi çağdaş dünyanın hakim siyasal doktrinidir⁴. Demokrasilerde egemenlik millete yani halka aittir. Halk bu egemenliğini ancak seçilmiş temsilcileri aracılığıyla kullanabilir. İdeal anlamıyla halk yönetimi olan demokrasi ülkenin genişliği, insan unsurunun fazlalığı ve yönetimin ehliyet ve liyakat gerektirmesi gibi sebeplerden dolayı gerçekte bir temsili demokrasi olmak durumundadır⁵. Demokrasi; halk bütünlüğünü, bütünlüğün ittifakından doğan güçlü iradesini; kendinin bilerek, tanıyarak seçtiği kimselere temsil ettirir⁶

Günümüzde demokrasi “yarı doğrudan demokrasi” ya da “yarı temsili demokrasi” biçiminde de uygulanabilmektedir. Ancak yarı doğrudan demokrasi kurumlarının kullanılması, yöneticilerin belirlenmesi için seçim yapılması zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır⁷. Demokraside temel ilke iktidarı toplumun kendisinin belirleyeceğidir⁸. 2000 yıldan daha uzun bir geçmişi olan demokrasi halk idaresi anlamına gelir, temelinde halk bulunur ve halksız bir demokrasi düşünülemez⁹. Demokrasi en kısa deyişle halk iktidarı demektir¹⁰.

Aslında tam bir tanımının yapılması mümkün olmayan demokrasi, iktidarın halkçı kökenli olduğunu savunan ve iktidarı halka dayandıran bir teoridir ve A. LINCOLN’un “ demokrasi halkın, halk için ve halk tarafından yönetimidir” sözü demokrasi için yapılabilecek en uygun tanımdır¹¹.

Demokrasi ile ilgili en kabul edilebilir tanımın; “Amacı, toplumsal, nesnel, genel ve geçerli nitelikleri taşıyan bir halk iktidarı olgusunu gerçekleştirmek isteyen

⁴ ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2005, .s. 61.

⁵ ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, Konya 2007, s.59

⁶ DURU, Abdulkadir, Öneriyoruz Tam Demokratik Seçim, İstanbul 2004, (Basımevi Yok.), s.11, (www.ozdengazetesi.com.tr)

⁷ ATAR, (2007), s.60

⁸ KARACABEY, Faruk- GÜNEŞ, Fehmi, Sorulu-Cevaplı Seçim Temel Bilgileri ve Mahalli Seçimler, İş Matbaacılık, Ankara 1977, s. 11.

⁹ ÖZER, Atilla, “Parti içi Demokrasi ve Genel Başkanlar İle Başkanlık Divanlarının Yetkileri ve Süreleri”, “Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları Konulu Sempozyum Bildirileri” , Türk Parlamenterler Birliği Yayınları, Ankara 8-9 Haziran 2001, s. 30.

¹⁰ TANILLI, Server, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, Fakülteler Matbaası. İstanbul 1981, s. 19.

¹¹ ÇAM Esat, Siyaset Bilimine Giriş, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1981, s.163.

rejim” olduğu ifade edilmektedir¹². Yani demokrasi, devletin genel siyasetinin halk tarafından tayin ve tespit edilmesi anlamını taşır¹³.

Demokrasinin diğer bir anlamı özgürlüktür. Zira özgürlük kendi kendini yönetme ve başkası tarafından yönetilmeme olduğuna göre, demokrasi soyut olarak toplum ve kişi yönünden özgürlük anlamına gelir¹⁴.

Çok uzun bir geçmişi bulunan “demokrasi” kavramını tanımlamada tam bir anlaşmaya varılamayacağı ve demokrasinin tanımında bazı farklılıkların olabileceği muhakkaktır. Bu kavram kargaşasında, demokrasi dışı bazı özelliklere sahip birçok rejim de kendisini demokratik olarak kabul ettirmeye bile çalışmaktadır. Otoriter ülkelerde dahi, rejime meşruluk görünümü verebilmek için, kurucu iktidarlar tarafından yönetim şekilleri demokrasi! olarak adlandırılmaktadır¹⁵. Ancak yine de demokrasi anlayışında bazı ortak noktalar oluşmuştur. Bu kavram kargaşasına bir son vermenin yolu olarak “demokratik rejimin temel unsurları” ya da “demokrasinin temel ilkeleri” olarak adlandırılan birtakım ilkeler ortaya çıkmıştır.

B. DEMOKRASININ TEMEL İLKELERİ

Tek bir demokrasi kavramı üzerinde görüş birliği oluşturmak zor olduğu gibi demokratik yönetim anlayışının temel ilkelerini belirleme konusunda da tam bir görüş birliğine varmak oldukça zordur. Ancak zamanla demokratik yönetim anlayışında öyle özellikler ortaya çıkmış ve herkesçe kabul görmüştür ki bunlardan herhangi birisinin bulunmaması halinde demokrasiden söz edilemeyeceği konusunda görüş birliği oluşmuştur. İşte bu özellikler “demokrasinin temel ilkeleri” olarak kabul edilmektedir. Özgür ve düzenli seçimler, çok partili siyasal hayat ve temel hak ve

¹² **KUMAŞ** Rahmi, Parlatentonun Boyutları, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985, s.32.

¹³ **BİLİR**, Faruk, Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara 2001, s. 5.

¹⁴ **KAÇAK**, Nazif-AZAPAĞASI, Alpaslan, Sorular ve Cevaplarla Seçimin temel Kavramları ve Mahalli İdareler seçimiyle Seçim Suçları, Kartal Yayınevi, Ankara 2004, s.36.

¹⁵ **TUNÇ** (1998), s.122.

hürriyetler demokratik devletin olmazsa olmaz, bir başka deyişle asgari şartlarını oluşturmaktadır¹⁶.

Bütün vatandaşların temel ve hak ve hürriyetlerinin tanınması ve güvence altına alınması demokratik devletin temel unsurları arasında yer alır¹⁷. Ancak burada şunu belirtelim ki demokratik devletin diğer temel unsurları olan seçimlerin ve çok partili siyasal hayatın bir anlam ifade edebilmesi için özellikle ifade hürriyeti, örgütlenme hürriyeti, basın hürriyeti, toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hürriyeti gibi hakların tanınması zorunludur. Aksi takdirde seçmenlerin kendilerine sunulan alternatifleri bilmeleri ve bunlar arasından bilinçli bir tercih yapmaları mümkün olmaz¹⁸.

Demokrasilerde en azından şu dokuz kurumsal garantinin bir arada bulunmasının gerekli olduğunu rahatça söyleyebiliriz:

- (1) Örgüt kurabilme ve kurulmuş örgütlere rahatça katılabilme hürriyeti,
- (2) İnanç ve düşünceyi ifade hürriyeti,
- (3) Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hürriyeti,
- (4) Serbestçe oy verme hürriyeti,
- (5) Kamu görevlerine serbest ve eşit olarak girebilme hakkı,
- (6) Adayların ve siyasal liderlerin, seçmenin oyunu elde edebilmek için serbestçe yarışabilme hakkı,
- (7) Değişik haber alma kaynaklarının var olması,
- (8) Serbest ve adil seçimlerin yapılıyor olması,

¹⁶ ATAR (2007), s.64

¹⁷ ATAR (2007), s.84

(9) Hükümet politikalarını oylara ve diğer tercih belirtilerine dayandırmak için gerekli kurumların bulunması¹⁹.

Bu ilkelerden ilk yedi tanesi bilinen klasik demokratik özgürlükleri, son ikisi ise seçimler yoluyla halkın hür iradesine dayanan hükümetlerin başa gelmesinin nasıl sağlanacağını içermektedir. Klasik demokrasi anlayışı ferde tanımış olduğu değer ve ona yüklediği sorumluluk itibariyle liberal demokrasinin gelişimine büyük katkı sağlamıştır²⁰.

Demokrasilerde bulunması gereken bu kurumsal garantiler bazen farklı sayıda ve şekilde de ifade edilmektedir. Bunlar, “seçim ve temsil”, “genel ve eşit oy”, “çoğunluğun yönetim hakkı”, “azınlığın korunması ve çoğunluğun sınırlanması”, “devlete karşı bireysel temel haklar”, “yasalar önünde eşitlik” şeklinde belirlendiği gibi “siyasal makamlar seçimle iş başına gelmelidir”, “seçimler düzenli aralıklarla tekrarlanmalıdır”, “seçimler serbest olmalıdır”, “seçimlere birden çok siyasal parti girmelidir”, “muhalafetin de iktidar şansı olmalıdır”, “vatandaşlara temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmış olmalıdır” şeklinde belirtilmektedir²¹. Bu ilkelerin çoğunun seçimle ilgili olduğu ortadadır. Zaten seçme hakkı ve seçim özgürlüğü demokratik bir devletin vazgeçilmez şartlarından²². Yani demokrasinin yerleşmesi ve işlemesi özgür seçimlere dayanır. Seçimlerin amacı halkı, halk adına yönetecekleri belirlemek ve böylece halkın egemenliğini sağlamaktır. Demokratik rejim seçimler yoluyla gerçekleşmiş olur. Demokratik rejimlerde halkı kimlerin yöneteceği ve halkı kimlerin temsil edeceği seçmenlerin oylarıyla ortaya çıkar. Yani demokrasilerde seçimler yoluyla milli iradenin tecelli etmesi sağlanır. Milli iradenin yönetime yansımaları sağlayan bir seçim mevzuatının varlığı durumunda demokrasiden söz edilebilir. Sağlıklı bir demokrasi için seçim mevzuatında seçme

¹⁸ ATAR (2007), s.84

¹⁹ Robert A.DAHL, liberal demokrasinin varlığı için asgari usuli şartlar olarak; (1) Seçilmiş görevliler, (2) Kapsayıcı seçme hakkı, (3) Özgür ve adil seçimler, (4) Mevki için yarışma hakkı, (5) İfade özgürlüğü, (6) Alternatif enformasyon, (7) Örgütsel özerklik tasnifini yapmaktadır. Aktaran: TUNÇ (1998), s.131-132.

²⁰ TUNÇ (1998), s.130.

²¹ GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2002, s.113-114.

²² ÖZBUDUN(2005), s.70.

hakkına zarar vermeyecek ve milli iradeyi tam olarak ortaya çıkaracak hükümler olmalı ve bunlar uygulanmalıdır.

Demokratik devlet modeli dışındaki her türlü devlet modelinde yönetenlerin durumu her türlü tartışmaya açıktır. Yönetenlerin durumunun tartışılması meşrulukları noktasından kaynaklanır. Yönetim demokratik olmayınca iktidardakilerin hak edilmemiş bir iktidar yetkisini elinde bulundurdukları akla gelen ilk ihtimaldir. Meşru iktidar, kaynağını halkın rıza ve onayından alan iktidardır. Yani bir iktidarın hak edilmiş ve meşru bir iktidar olabilmesi için mutlak surette halkın onayıyla gelmiş olması gerekir. Halkın rızası ve onayı olmadan elde edilmiş bir iktidar halktan zorla alınmış ve halktan çalınmış bir iktidardır²³. Bir iktidar gücünü ve sürekliliğini koruduğu sürece iktidardır. Halkın kabul etmediği ve destek vermediği bir iktidar eninde sonunda gitmeye mahkumdur. Halkın şikayetçi olduğu yönetimi değiştirebilmek konusunda yöneticilerle arasında varlığı kabul edilen yetki anlaşması, halkın hoşnutsuzluğu halinde yöneticilere karşı göstereceği tepkiyi meşru kılar ve yönetimin demokratik usuller dairesinde değişimini sağlar ki bu husus toplumun demokrasiyle yönetildiğinin bir ifadesi olur²⁴. Demokrasilerde seçimler yoluyla siyasal kararları alanlarla bu kararları uygulayan kişiler arasında bir iletişim bir bağ da kurulmuş olur²⁵. Yönetilenler adil seçimlerle kendilerini yönetecekleri belirlerler. Beğenmedikleri yönetimleri seçimlerde değiştirirler. Ülkenin yönetimine talip olanlar da bunu bildikleri için iktidara geldiklerinde halkı iyi yönetmeye ve halkın güvenini kazanmaya çalışırlar. Sonuçta yönetenlerle yönetilenler arasında böyle bir bağ olduğu için ülke iyi yönetilecek ve halkın huzur, güven, refah ve mutluluğu sağlanabilecektir. Yönetenlerle yönetilenlerin arasında sağlıklı bir iletişim ve bağ kurulamadığı rejimlerin demokrasi açısından sorunları vardır. Zaten adil seçimler olmadan yönetenlerle yönetilenler arasında asla bir bağ olamaz. Halbuki gerçek demokrasilerde yönetilenlerle yönetenler arasında iletişim ve bağ sorunu yoktur ya da en asgari düzeydedir.

²³ **KARAMUSTAFAOĞLU**, Tunçer, Seçme Hakkının Demokratik ilkeleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1970), s.13.

²⁴ **TUNÇ** (1998), s.127-128.

²⁵ **ÇAM**, a.g.e., s. 439.

Demokratik toplumlarda; çeşitli görüş ve düşüncelere sahip vatandaşlar serbestçe örgütlenebilirler, vatandaşlar kendi görüşlerine uygun ve yakın buldukları örgütlere rahatça katılabilirler, farklı görüşleri savunan siyasi partiler eşit şartlarca ve serbestçe seçimlerde yarışabilirler. Bu şekilde, seçimlerde vatandaşlar istedikleri siyasi partiden yana tercihini yapabilirler. Vatandaşın oy kullanarak yaptığı bu tercihleri adil seçim sistemi sonucu parlamentonun ve iktidarın şekillenmesinde rol oynar ve tüm bunların üstüne vatandaşlar değişik haber alma kaynaklarının varlığı ve faaliyeti yoluyla herşeyden haberdar olabilirler. Bu sayılanlardan en az birinin ya da birkaçının bulunmadığı bir sisteme hiçbir şekilde gerçek anlamda demokratik bir sistem denilemez. Demokratik sistem, her biri birer demokratik ilke olan bu özelliklerin hepsini de içinde barındırmalıdır.

C. DEMOKRASİ VE TEMSİL

İnsanlar topluluk halinde yaşarlar. Her biri düşünen, her birinin farklı düşünce ve inancı olan, her birinin yaşamak ve neslini devam ettirmek için temel ihtiyaçlarını karşılamak zorunda olduğu bu insanlar arasında kargaşa ve çatışmalar her zaman mümkündür. İnsan her zaman kargaşa ve çatışma içinde yaşayamaz. Toplumdaki kargaşaların ve çatışmaların önlenmesi ihtiyacı vardır. Kargaşa ve çatışmalar, zamanla bir otoritenin ortaya çıkmasıyla önlenmeye başlanmıştır. Toplumda kendisine itaat edilen ve sözü dinlenen bir otorite olduğunda kargaşa ve çatışmaların önüne geçmek mümkün olabilmektedir. Devlet dediğimiz olgu ve mekanizma toplumdaki işte bu bu düzen ihtiyacından dolayı ortaya çıkmıştır. Ancak devletler ortaya çıkınca devlet gücünü elinde tutanlar da ortaya çıkmıştır. Devletler varsa devlet yetkilerini elinde tutarak devleti yönetme gücüne sahip olacak olan iktidarlar da olacaktır. İktidarın kim tarafından kullanılacağı ve siyasi iktidarı kullanacak olanların nasıl saptanacağı toplumsal hayata geçildiğinden bu güne kadar hep çözülmeye çalışılmıştır.

Devlet gücünü elinde tutanlar ya halktan ve haktan yana olmuşlardır ya da aksi olmuşlardır. Bu nedenle ne devleti yönetecekler ve devlet gücünü elinde bulunduracaklar ne de bunların uygulayacakları yönetim tarzı tesadüflere, keyfiliğe

veya demokrasi dışı teammüllere bırakılamaz²⁶. Çünkü söz konusu olan halk dediğimiz geniş yığınların yönetilmesi ve mutluluğudur. Toplumlardaki bu huzur, güven ve düzen arayışları sonucunda; devletlerin demokratik usullerle dizayn edilmesi, demokratik devleti yöneteceklerin ve yasaları yapacakların serbest ve adil seçimlerle belirlenmesi gerektiği gerçeği ortaya çıktı. Devlet demokratik olursa, seçimler demokratik olursa ve belli dönemlerde tekrarlanırsa, bunun sonucunda ortaya çıkacak iktidarlar halkın benimsediği ve kabullendiği iktidarlar olacaktır. Demokratik seçimlerle belirlenen ve ortaya çıkan iktidarlara herkes itaat edecektir. İktidara, yönetilenlerin itaat etmesi demek toplumdaki kargaşanın ve otorite boşluğunun sona ermesi demektir. Kendisine itat edilmesi konusunda toplumda bir uzlaşma olan iktidarların oluşması ancak serbest ve adil seçimlerle mümkün olur. Serbest ve adil seçimlerle belirlenmeyen bir iktidarı halkın benimseyip benimsemediği meçhuldür. Serbest ve adil seçimlerle belirlenmeyen bir iktidarın halkı temsil ediyor olmasının ihtimali çok düşüktür. Serbest ve adil seçimlerle gelmeyen bir iktidarın meşruiyeti her zaman tartışmaya açıktır. Halkı tercihine dayanan iktidarlar meşru iktidarlardır. Halkın tercihi ise ancak serbest ve adil seçimlerle ortaya çıkarılabilir. Bu şekilde oluşan iktidarlar, meşru iktidar olarak tanınır. Dayanağını seçim yoluyla halktan alan iktidarlar demokratik meşruiyete sahip iktidarlardır²⁷.

Demokrasinin genel olarak, doğrudan demokrasi ve temsili demokrasi olmak üzere iki şekli bulunmaktadır. Ancak her iki şekilde de serbest ve adil seçimler yoluyla iktidarın halk tarafından belirlenmesi gerekir. Bunların içinde demokrasi açısından en ideal olanı elbetteki doğrudan demokrasidir. Doğrudan demokrasi, kamu işleri hakkında bütün kararları doğrudan doğruya halkın alması ve yürütmesi demektir²⁸. Aslında demokrasinin ilk uygulama şekli doğrudan demokrasidir. Doğrudan demokrasi halkın sahip olduğu iktidarı bizzat kullanarak kamusal faaliyetleri yerine getirmesidir²⁹. Ancak doğrudan demokrasinin özellikle günümüz

²⁶ Hasan TUNÇ'a göre, genel olarak yöneticilerin seçiminde 4 teknik vardır: (1) Soydan devir, (2) Zapt(ele geçirme), (3) Kooptasyon (atama usulü), (4) Seçim. TUNÇ (1998), s.139.

²⁷ TEZİÇ, Erdoğan: Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2003 , s. 86.

²⁸ ERDOĞAN, Mustafa(2005): s. 109.

²⁹ ERGÜL, Ozan, Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi, Adalet Yayınevi, Ankara 2007, s.227.

koşullarında uygulanması imkansızdır. Çünkü; artık ülkeler hem büyük nüfusları barındırıyor hem de geniş bir coğrafya üzerinde kuruluyor. Bu durumda bu kadar çok sayıda insanın her birinden tercihini ve düşüncesini tek tek almak ve her birini tek tek yönetimde söz sahibi yapmak eşyanın tabiatına aykırıdır. Üstelik günümüzde halkın problemleri çok çeşitli olduğu gibi bazı problemler konusu itibariyle uzmanlık istemektedir. Böylesine karmaşık ve uzmanlık isteyen sorunların çözümü konusunda herkesin yeterli birikime ve yeterli bilgi ve beceriye sahip bulunduğu asla düşünülemez.

Doğrudan demokrasi koşulları artık olmadığına göre, günümüzde siyasal katılımın tek ve zorunlu yolu serbest ve samimi seçimdir³⁰. Öyleyse en doğrusu halkın, demokratik seçimlerde eşit şartlarda yarışan farklı görüş ve düşünceleri dinlemesi, değerlendirmesi, bunlar arasından tercihini oyuyla göstermesi, halkın tercihine göre siyasal partilerin aday gösterdiği kişilerin halkı temsil etmek üzere yasama organında ve iktidarda temsil edilmesidir. Halkın kendisini temsil etmesi için seçimlerde yetki verdiklerinin iktidarı oluşturmasıdır. İşte bu nedenlerle demokrasinin gelişim süreci içinde, demokrasinin temel ilkelerinin uygulandığı temsili demokrasiye geçilmiştir.

Temsili demokrasilerde, yönetilenler belli süreler için görev yapmak üzere belli sayıda temsilciler seçer. Demokratik seçimlerle halkın seçtiği bu temsilciler devlet yönetiminde söz sahibi olurlar. Devlet yönetimi halkın seçtiği bu temsilciler tarafından yerine getirilir. Devlet yönetiminde alınması gereken kararlar millet adına bu temsilciler tarafından alınır. Yani, temsili demokrasilerde egemenlik halk tarafından seçilmiş temsilciler aracılığıyla kullanılır³¹.

Demokrasilerde egemenliği kullanacak temsilcilerin seçilmesi, temsilcilerin halk iradesini yansıtması bakımından önem taşır. Seçimlerin halk iradesini yansıtması halinde, kesinlikle tüm gerekleri yerine getirilmiş olsa bile

³⁰ **YILDIRIM**, Ramazan, Devlet Yapısı ve Nitelikleri, Akader Yayınları, Diyarbakir 2003, s.85.

³¹ **BİLİR** (2001), s. 11.

demokrasinin varlığından söz etmek imkanı kalmaz; çünkü millet egemenliği seçilenler aracılığıyla kullanılmamış olur³².

Temsili demokrasilerde seçimler ülkeyi yönetme yetkisinin kaynağı ve meşruiyetinin temelidir. Nitekim bu anlayış İnsan Hakları Evrensel Beynamesinde Seçme Hakkının Niteliği ve Seçim Güvenliği ile ilgili bazı ilkelere de işareten eden şu hükümle dile getirilmiştir; “Halkın iradesi, yönetim(hükümet) yetkisinin temelidir; bu irade genel ve eşit oy hakkıyla olacak ve gizli oy veya eş değerli serbest oy verme usulleriyle yapılacak dönemsel ve gerçek seçimlerle açıklanır.” (Madde 21/3)³³.

Seçim yapılmadan ve seçimler olmadan temsili demokrasiden söz edilemez. Seçim yapılması temsili sistemin vazgeçilmez bir unsurudur ve yöneticilerin seçimle belirlenmesi demokratik sistemin çok önemli bir ilke ve esasıdır. Temsili demokraside halk, kendi temsilcilerini kendi hür iradesiyle seçer. Temsili demokraside iktidardakiler demokratik seçimlerle iş başına geldikleri için meşrudur. Rejimin adı ne olursa olsun yönetenler ve temsilciler halk tarafından seçilmiyor ve temsil yetkisini halktan almıyorlarsa zaten temsili demokrasiden ve meşruiyetten söz edilemez. Temsili demokrasilerde devletin yönetilebilmesi için alınacak kararlar, halk tarafından seçilen temsilciler tarafından alınmaktadır³⁴.

Bir ülkenin yönetiminde etkili siyasi makamlar; birden çok siyasal partinin katıldığı, muhalefetin de iktidar olma şansına sahip olduğu ve düzenli aralıklarla tekrarlanan serbest ve adil seçimler sonucunda belirleniyorsa ve temel kamu hakları tanınmış ve güvence altına alınmışsa ancak o zaman bu ülkede demokrasinin uygulandığından söz edebiliriz³⁵.

Demokrasi, uygulandığı toplumda var olan görüş ayrılıklarını ve çatışmaları kabul eder. Ancak demokrasi bunların barış içinde birlikte yaşamasını sağlar. Her

³² **DERDİMAN**, Ramazan Cengiz, Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk anayasa Düzeni. Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul 2006, s.146.

³³ **TÜRK**, Hikmet Sami, Seçim Hukukunun temel Sorunları ve Çözüm Önerileri, TESAV Yayınları, Ankara 1997, s.116.

³⁴ **YAVAŞGEL**, Emine, Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye'deki Durum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004, s. 35.

toplumda farklı düşünce ve inanç sahiplerinin olması mukadderdir. Farklı düşünceler ve inançlar her zaman çatışırlar. Toplum demokrasi ile yönetilmiyorsa bu farklı düşünce ve inançlar ya barışçıl olmayan yollarla çatışırlar ya da diğer düşünce ve inançlar hakim düşünce ve inanç sahiplerince baskı altında tutularak susturulur. Halbuki demokrasilerde farklı düşünce ve inanç sahipleri barışçıl yollarla bu düşünce ve inançlarını açıklarlar, barışçıl yollarla bu düşünce ve inançlar tartışılır, farklı düşünce ve inanç sahipleri barış içinde bir arada yaşarlar. Demokrasilerde seçim, farklı görüşleri savunan siyasi partiler arasında yapılsa bile siyasi gerginlikleri azaltır³⁶. Bunları gören tüm Avrupa ülkeleri ve sanayileşmesini tamamlamış diğer ülkeler çoğulcu demokrasi anlayışını benimsemiş ve uygulamaya koymuşlardır.

Çoğulcu demokrasi anlayışının ortaya çıkmasına da yol açan demokrasi düşüncesinin şu dört unsurdan oluştuğu söylenebilir:³⁷

- (1)Kişi-toplum ilişkilerinin belirlenmesi sürecine halkın tümüyle katılımı,
- (2)Azınlık haklarına saygılı bir çoğunluk yönetimi,
- (3)Kişi ve hak ve özgürlüklerinin güvence altına alınması,
- (4)Toplumun tüm bireylerine fırsat eşitliğinin sağlanması.

Demokrasilerde hangi siyasal görüşün ülke için daha yararlı olacağına karar verecek tek makam, görüşünü seçimlerle ortaya koyacak olan seçmenlerdir³⁸. Seçmenlerin hür iradesiyle ortaya koyduğu bu siyasal görüş diğer görüş sahiplerince kabullenilmek zorundadır. Çünkü bu sonuç herkesin serbestçe katıldığı, herkesin eşit olarak yarıştığı demokratik seçimler sonucunda ortaya çıkmıştır. Temsilciler; milletin verdiği temsil yetkisini teker teker kendini seçen seçmenlerden değil, milletin bütününden almaktadır.

³⁵ **GÖZLER**, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınevi, Bursa 2008, s. 72.

³⁶ **TEZİÇ**, age. s. 235.

³⁷ **GÖZÜBÜYÜK**, Şeref, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2003, s.23.

³⁸ **SABUNCU**, Yavuz, Anayasaya Giriş, İmaj Yayınevi, Ankara 2003, s. 96.

Seçim olmadan temsilcilerin ve iktidarın belirlendiği bir siyasi sistem asla demokratik değildir³⁹. Seçimlerin amacı sadece temsilin gerçekleştirilmesi değildir. Yöneticiler ile yönetilenler arasında bir tür iletişim sağlamak da seçimin amaçlarındandır⁴⁰. Ancak seçimin en büyük amacı halkın güvenini kazanmış bir hükümet çıkarmak ve takip edilecek siyaseti belirleyerek ona meşruiyet(haklılık) kazandırmaktır. Demokrasi, temsil ve adil seçimler birbirini tamamlayan unsurlardır. Adil seçimler yoksa demokrasi de yoktur. Demokrasi yoksa zaten seçimler yapılamaz. Farklı görüş mensuplarının da hakkaniyetle temsiline sağlanamadığı bir sistemde huzursuzluklar ve gerginlikler olabileceği için demokrasi ve seçimler sürekli tehdit altındadır.

Demokratik seçimlerde önemli bir başka husus da seçmenlerin, adayların seçimler öncesi belirlenme sürecinde aktif rol almalarıdır⁴¹. Yani gerçek anlamda demokratik meşruiyetin sağlanması için iktidarların halk tarafından seçilmesi tek başına yetmeyip, iktidar adaylarının da halk tarafından seçilmesi gerekmektedir. Tam anlamıyla demokrasi ancak bu şekilde gerçekleştirilebilir. Demokrasi; iktidar başarısız olduğunda seçimle iş başından uzaklaştırmayı, seçimle gelecek iktidarın da belli bazı şeyleri yapmasını garanti altına almaya çalışmaktadır.

Günümüz çoğulcu rejimlerinde seçim, artık yalnızca temsilcileri belirleme işlevi görmez. Çoğulcu rejimlerde seçimlerde farklı siyasi görüşleri savunan siyasi partiler vardır. Farklı siyasi görüşleri savunan bu siyasi partiler iktidar yarışı içinde olurlar. Bu iktidar yarışında seçmene geleceğe yönelik icraat programlarını ve takip edecekleri siyaseti sunarlar. Seçmenler de oy haklarını kullanırken siyasi tercihlerine göre karar verebilme imkanına kavuşmuş olurlar⁴². Halk seçim yoluyla ortaya koyduğu hür iradesiyle bizzat iktidarı tayin eder ve kendi seçtiği bu iktidar eliyle uygulanacak politikalarla ilgili kendi tercihlerini genel devlet yönetimine

³⁹ TUNÇ, Hasan, Anayasa Hukukuna Giriş, Nobel Yayınevi, Ankara 1999, s. 140.

⁴⁰ YAVASGEL Emine, a.g.e., s.3.

⁴¹ BİLİR, Faruk: Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2007, s.66.

⁴² TEZİÇ, a.g.e., s.235.

yansıtabilir⁴³. Böylece yönetilen durumundaki halk seçimler aracılığıyla kendisine ait olan egemenliği kullanır.

Sonuç olarak demokratik sistemlerde halkı yönetecek ve yasaları yapacak olan halkın serbest ve adil seçimlerle belirleyeceği temsilcilerdir. Halkın yönetimi anlamına gelen demokrasilerde halk, serbest ve adil seçimler yoluyla halkın seçtiği temsilciler tarafından yönetilir. Asıl önemlisi de halkı yönetmesi için temsilcilerin belirlendiği seçimlerin demokrasinin temel ilkeleri doğrultusunda yapılması ve halkın önüne getirilen temsilci adaylarının da halk tarafından serbest ve adil seçimlerle belirlenmesidir. Yani gerçek demokrasi temsilci adaylarının da yasama ve yönetim makamlarına gelecek olan temsilcilerin de halk tarafından serbest ve adil seçimlerle belirlenmesidir. Ancak bu şekilde toplumlarda var olan siyasal görüş farklılıkları, düşünce ve inanç farklılıkları birbirini tanıyarak, birbirini kabul ederek barış içinde ve çatışmadan bir arada yaşayabilir. Bu da toplumdaki huzur ve güveni sağlar, toplumun refah seviyesini artırır. Şunu da unutmamak gerekir ki tam anlamıyla bir demokrasiden söz edebilmek için seçimin yanında temel hak ve özgürlüklerin de güvence altında bulunması gerekir. Örneğin; yıllarca komünist yönetimler altında bulunan ülkelerde seçimler yapılmış ancak bu ülkeler hiçbir zaman demokratik rejimler olarak değerlendirilmemiştir⁴⁴.

II. SEÇİM

A. SEÇİM KAVRAMI

Demokrasinin halkın egemenliğine dayanan bir yönetim şekli olduğunu, dürüst ve adil seçimlerin de demokrasinin ayrılmaz bir parçası olduğunu belirtmiştik. Bu durumda seçim kavramından ne anlaşılması gerektiği de ortaya çıkmaktadır. Yani seçim; demokrasiyle yönetilen ülkelerde halkın çoğunluğunun istediği temsilcilerin yönetime gelebilmesi için dönemsel aralıklarla yapılan seçme işidir.

⁴³ ARASLI, Oya: Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiyede Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987) , Ankara 1989 s10

⁴⁴ ERGÜL, a.g.e., s.230.

Seçim; “ Vatandaşlara, vasıtasız veya temsilcileri vasıtasıyla, siyasi hayata iştirak salahiyetinin, hükümetin hareket tarzı hakkındaki isteklerinin açıklanması hakkının kanunla tanınmasıdır”⁴⁵ şeklinde tanımlandığı gibi, Anayasa Mahkemesinin bir kararında olduğu gibi “Propaganda imkanlarından başlayarak seçim güvenliğine kadar uzanan bir süreç içinde hür ve etkisiz oy kullanmayı içeren demokratik bir kurum olup eşitlik, genellik, serbestlik ve dürüstlük bu kurumun vazgeçilmez temel ilkeleridir”⁴⁶, şeklinde de tanımlanmıştır. Seçimler ve seçimlerde kullanılacak esasları belirleyen yasal düzenlemeler bir ülkenin demokratik olup olmadığının temel göstergesidir⁴⁷.

Seçimle ilgili bu genel tanımlardan seçimin içinde seçilebilmek ve seçime katılmak şeklinde iki ana unsur olduğu, bunların kanunlarla sağlanmış olması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yani seçimde seçilebilmek için aday olanlarla onları seçmek için sandık başına giden seçmenler vardır.

Oy hakkı ve seçimler, demokratik rejimde en temel katılım teknikleri olup günümüz demokratik rejimlerinde seçme bütün yurttaşlara ait bir hak⁴⁸.

Serbestçe, engelsizce ve eşit şartlarda yarışarak aday olanlarla, serbestçe sandık başına gidip istediği adaya ve siyasi partiye oy verebilen seçmenlerin bulunmadığı bir seçim gerçek ve demokratik bir seçim değildir. Demokratik bir seçimde bunların ayrıca halkın gerçek iradesini ortaya çıkaracak ve her türlü hile yollarını kapatacak adil bir sayım-döküm ve sonuç belirleme-açıklama yöntemleriyle desteklenmiş olması gerekmektedir.

Demokratik bir seçimin sonucunda süresi belli bir dönem için seçilenler ortaya çıkar. Yani seçimlerde adaylar arasından halkın tercihiyle yönetime seçilmek olgusu ortaya çıkar. O halde seçilmek ne anlama gelmektedir? Seçilmek, millet adına hareket etmek yetkisini eline almak demektir. Seçilmek ya anayasa yapmak kudretini

⁴⁵ **TUNAYA**, Tarık Zafer, Milletvekili Seçim Kanunu, İsmail Akgün Kitabevi, İstanbul 1954, Önsöz.

⁴⁶ Anayasa Mahkemesi, 22.05.1987 tarih ve 6/14 sayılı kararı, **PARLAR**, Ali -**HATİPOĞLU**, Muzaffer, Seçim Kanunu ve Uygulaması, Mahalli İdareler Derneği, Ankara 2009, s. 40.

⁴⁷ **TUNÇ** (1998), s.140.

ve yetkisini ya da anayasa tarafından verilmiş kuvvetleri ve yetkiyi millet adına kullanmak için seçilmek demektir. Seçilenlerin bu kuvvet ve yetkileri elinde bulundurmaları tüm siyasi tartışmaların üzerinde bir gerçektir. Halk tarafından seçilenler kim olursa olsun, hangi siyasi parti ya da görüşün temsilcisi olursa olsun Anayasa ve kanunların kendisine verdiği anayasa yapmak, anayasa kurmak, anayasa değiştirmek, yasa yapmak, yasa değiştirmek, hükümet kurmak, hükümet değiştirmek gibi tüm yetkileri ve kuvvetleri elinde bulundururlar. Hangi şart altında olursa olsun bunun aksini söylemek demokratik yönetimle ve demokratik seçim ilkeleriyle bağdaşmaz. Halkın seçtikleri ve halkın kendi adına yetki verdikleri yönetime geldiklerinde milletin yararına gördükleri anayasa ve yasa yapma yetkisini kullanamayacaksa seçime gerek olmadığı gibi orada demokrasi de yoktur. Seçim milletin kendisini yönetecekleri, kendi siyasi tercihini ve işbaşına gelecek olan hükümetin hareket tarzını tayin etmesi demektir. Seçimin bunlardan başka anlamı yoktur. Seçimler ne milletin önüne konulan adayları, ne mevcut rejimi, ne de mevcut anayasa ve kanunları oylama işlemidir. Tam tersi seçim; seçimde kimlerin aday olacağını, aday olanlardan kimin milletin temsilcisi olacağını, seçimden sonra hangi siyasi görüş temsilcilerinin hükümet olacağını ve bu hükümetten hangi siyasi hareket tarzı beklediklerinin millet tarafından serbestçe verilen oylarla belirlenmesi işlemidir. Milletin ortaya koyduğu bu irade hem saygıdeğer, hem kesin, hem de her türlü tartışmanın dışındadır. Millet tarafından yetkilendirilenler de milletin iradesi doğrultusunda her türlü yasama ve yürütme kuvvetini elinde bulundururlar. Milletçe seçilen temsilciler ve yöneticiler belli bir dönem bu yetkileri kullanırlar ve bu belli dönemin sonunda tekrar seçimler yapılır. Millet seçtiklerinden memnun ise devamı için, memnun değilse değiştirilmeleri için tercihini yapar.

Günümüz çoğulcu rejimlerinde seçim, artık yalnızca temsilcileri belirleme işlevi görmeyip, halkın siyasete aktif katılımını⁴⁹ da sağlar. Katılma hakkı, seçimi de

⁴⁸ **KABOĞLU**, İbrahim, Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Kitabevi, İstanbul 2005, s. 188.

⁴⁹ Siyasal katılmayı aktif katılanlar-pasif katılanlar olarak iki gruba ayırmak mümkündür. Aktif olarak katılanlar, ya mevcut siyaseti savunarak ya da mevcut siyaseti eleştirerek tavır alırlar. Bu katılımın şiddet derecesi, kişinin siyasete ilgili, bilgisi, çıkar beklentisi ve vatandaşlık duygusunun gelişmişliği ile orantılıdır. Pasif katılanlar ise düzenin kurallarına uymak suretiyle vatandaşlık görevlerini yerine getirmekle sınırlı bir katılımı söz konusudur. **ÖZBUDUN**, Ergün, Türkiye’de Sosyal Değişim ve Katılma, AÜHF Yayınları, Ankara 1975, s.5.

kapsayan ama, aynı zamanda seçimi aşan bir kavramdır⁵⁰. Çoğulcu rejimlerde seçimlerde farklı siyasi görüşleri savunan siyasi partiler vardır. Farklı siyasi görüşleri savunan bu siyasi partiler iktidar yarışı içinde olurlar. Bu iktidar yarışında seçmene geleceğe yönelik icraat programlarını ve takip edecekleri siyaseti sunarlar. Seçmenler de oy haklarını kullanırken siyasi tercihlerine göre karar verebilme imkanına kavuşmuş olurlar. Halk seçim yoluyla ortaya koyduğu hür iradesiyle bizzat iktidarı tayin eder ve kendi seçtiği bu iktidar eliyle uygulanacak politikalarla ilgili kendi tercihlerini genel devlet yönetimine yansıtabilir⁵¹. Sonuçta yönetilen durumundaki halk seçimler aracılığıyla kendisine ait olan egemenliği kullanır.

B. HUKUK VE SİYASET BİLİMİ AÇISINDAN SEÇİM

Seçimin hukuki niteliğini açıklayabilmek için seçmenle seçim arasındaki bağlantıyı ortaya koymak gerekir⁵².

Seçimden seçime millet seçtiklerini hesaba çekme ve denetleme şansına sahip olur. Seçimler yoluyla seçmenler iktidardan hesap sorar ya da başka bir deyişle seçimlerde iktidarlar seçmenler karşısında hesap verir. Bu hesap sorma ve hesap verme işleminin sonucunda halk, mevcut iktidara son da verebilir. Yani seçimler iktidarı sınırlama yollarının başında gelir⁵³. Bir başka deyişle seçimler iktidarın barışçıl yöntemlerle el değiştirmesini sağlar. Seçime dayanmayan ve seçimle gelmeyen tüm iktidarlar diktatörlük rejimi özelliğini içinde barındırır⁵⁴. Bu şekilde yönetenlerin yönetilenler tarafından belirlenmesini ve denetlenmesini sağlayan seçimin hem hukuki hem de siyasi bir anlamının olduğu ortaya çıkar. Ancak bu, seçim hukukunun, siyaset ve anayasa hukukunun seçime ilişkin çözümlerinin bir araya getirildiği “karma” bir alan olduğu anlamına gelmez⁵⁵.

⁵⁰ TANÖR, Bülent, Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSİAD Raporu, İstanbul 1997, s.88.

⁵¹ ARASLI(1989), s.10.

⁵² TEZİÇ, a.g.e., s.248.

⁵³ KAPANİ, Münici, Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, Ankara 1993, s. 281.

⁵⁴ KAPANİ, a.g.e., s.281.

⁵⁵ GÖNENÇ, Levent, Türkiye’de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınevi, Ankara 2008, s.6.

Seçimin siyasi bir anlamı vardır. Çünkü; seçimde millet adına milleti yönetecekler belirlenmektedir. Seçimin hukuki bir anlamı vardır. Çünkü; seçimler anayasa ve yasalarla güvence altına alınmış ve düzenlenmiş olmalıdır. Anayasal ve yasal dayanağı ve güvencesi olmayan bir seçim hiçbir zaman anlam ifade etmez. Seçimin anayasa ve yasalarla düzenlenmiş ve güvence altına alınmış olmasıyla da seçim hukuku ortaya çıkmıştır. Yani seçim hukuku hem anayasa hukukuyla hem de siyaset bilimiyle yakından ilişkilidir. Ancak seçim hukuku, anayasa hukuku ve siyaset bilimi birbiriyle ilişkili olsa da birbirinden farklı alanlardır.

İşte bu nedenlerle seçimler hem hukuku hem de siyaset bilimini ilgilendirir. Seçimin siyaset bilimini ilgilendiren tarafı seçim sistemleri ve seçmen davranışlarıdır. Seçimin hukuku ilgilendiren tarafı ise kamu siyasetini yapacak ve yürütecek olan kamu iktidarlarını oluşturmaktır⁵⁶.

1. Siyaset Biliminin Seçimle İlgili Çalışmaları⁵⁷

Seçim kavramının hem hukuku hem de siyaset bilimini ilgilendirdiğini belirtmiştik. Bu nedenle hem siyaset bilimi hem de hukuk bilimi seçimle ilgili olarak çalışmalar yapmıştır.

Siyaset biliminin seçimle ilgili olarak yaptığı çalışmaları şu iki başlık altında özetlemek mümkündür:

- (1) Seçim sistemlerine ilişkin çalışmalar,
- (2) Seçmen davranışına ilişkin çalışmalar

Siyaset biliminin bu çalışmaları seçimlerin, siyasi sistem üzerindeki etkisi veya seçimlerin bireyler üzerindeki etkisi üzerinde yoğunlaşmaktadır.

⁵⁶ KARAMUSTAFAOĞLU, a.g.e., s. 15.

⁵⁷ GÖNENÇ, a.g.e., s.5.

2. Hukuk Biliminin Seçimle İlgili Çalışmaları

Hukuk biliminin seçimle ilgili yaptığı çalışmaları ise şu başlıklar altında özetlemek mümkündür:

- (1) Seçim kurallarının tüm hukuk sistemi ve anayasal sistem içindeki yeri,
- (2) Hukuk ve anayasal sistem içinde yer alan seçim kurallarının birbirleriyle olan ilişkileri,
- (3) Hukuk ve anayasal sistem içinde yer alan seçim kurallarının yorumu,
- (4) Hukuk ve anayasal sistem içinde yer alan seçim kurallarının uygulanması,
- (5) Hukuk ve anayasal sistem içinde yer alan seçim kurallarından kaynaklanan sorunlar,

Bu şekilde beş maddede özetlediğimiz hukuk biliminin seçimle ilgili çalışmalarının neredeyse tamamı seçim yargısının konusudur. Seçim hukuku ve seçim yargısı çerçeveleri ortaya konmadan siyaset bilimcilerce seçimle ilgili çalışmalar yapılması yanlıştır. Şurası muhakkaktır ki seçim hukukunu esas olarak bir hukuk alanı olarak kabul etmek ve diğer hukuk alanları ile özellikle anayasa hukuku ile olan ilişkisini incelemek gereklidir. Biz de bu çalışmamızda seçimlerin hukuki çerçevesi içinde yer alan seçim yargısını inceleyip değerlendireceğiz.

Seçimlere ilişkin hukuki konular genellikle anayasa hukuku müfredatı içinde yer alır. Klasik anayasa hukukunda seçim kavramı daha çok seçme ve seçilme hakkı çerçevesinde ve yasama organının oluşumuyla bağlantılı olarak değerlendirilmiştir. Uluslararası literatürde bağımsız bir seçim hukukunun varlığını pek görememekteyiz. Seçim konusu daha çok hukukçularının seçimden seçime ilgilendiği, pedagojik ve metodolojik bütünlük ve olgunluktan yoksun bir çalışma alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak son yıllarda bu değişmeye başlamıştır. Seçim hukuku kendine özgü bakış açısı, ilkeleri ve yorum yöntemiyle, klasik anayasa hukukundan ayrı,

bağımsız bir "disiplin" haline gelmeye başlamıştır. Bir ülkede şu beş koşulun tamamının birden bulunması durumunda seçim hukuku bağımsız bir disiplin haline gelebilir ve seçim hukukuna akademik ilgi yoğunlaşabilir :⁵⁸

- (1) Demokratik bir rejim varsa,
- (2) Seçimler sık sık ve yaygın olarak yapılıyorsa,
- (3) Seçim mevzuatı geliyorsa,
- (4) Seçim sürecinde yargı organının ağırlığı varsa,
- (5) Seçim sürecinde önemli hukuki sorunlar ortaya çıkıyor ve tartışılıyorsa.

Ülkemiz açısından bu beş şartın beşinin de birden var olduğunu ve artık ülkemizde de seçimlere ilişkin olarak akademik ilginin artmaya ve yoğunlaşmaya başladığını söyleyebiliriz. Türkiye, uzun seçim tecrübesine ve tarihine sahiptir. Türkiye’de seçimlerin gözetim ve denetimi yargı gücü tarafından yapılmaktadır. Türkiye demokratik bir ülkedir. Türkiye’de seçim sürecinde sık sık ortaya çıkan uyuşmazlıklar ve tartışmalar vardır. Ancak Türkiye’de seçim hukukunu halen; "siyasi partiler hukuku", "parlamento hukuku” gibi anayasa hukukunun bir alt alanı olarak gören ve değerlendirenler de vardır. Böyle düşünenler; seçimlerin hukuki boyutunu, anayasa hukuku kitaplarının ilgili bölümlerinde ve Anayasa ile ilgili olduğu ölçüde ele alınmaktadır. Bu durumda seçim hukuku alanında akademisyenler tarafından yapılan çalışmalar yetersiz kalmaktadır. Ancak yine de Türkiye’de elimizde seçim uyuşmazlıklarının çözümünü konu alan “akademik” ve “hukuki” olmak üzere iki türlü kaynak bulunmaktadır⁵⁹. Akademik kaynaklar daha önce de söylediğimiz gibi yetersiz kalmaktadır. Hukuki kaynaklar ise en başta Anayasa, 298 Sayılı Seçimlerin

⁵⁸ GÖNENÇ, a.g.e, s.8-9.

⁵⁹ GÖNENÇ, a.g.e, s.13.

temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkındaki Kanun⁶⁰, 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu⁶¹ ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunudur⁶².

Türkiye'de seçim hukukunun güçlü ve bağımsız bir alan olarak ortaya çıkması için akademisyenlerin ve hatta uygulayıcıların bu alandaki çalışmalarını çoğaltmaları gerekmektedir. Seçim hukuku alanının geliştirilmesi demek demokrasinin gelişmesi demektir. Ülkelerin seçim hukuku alanında ulaştıkları düzey, demokrasi konusunda ulaştığı düzey konusunda da fikir vermektedir. Bir ülkede seçim hukuku başlı başına bağımsız bir alan haline gelmişse bu ülkede seçimler ve dolayısıyla demokratik rejim önemseniyor ve olgunlaşmış demektir. Ülkemiz demokrasisinin tam olarak olgunlaşması, yerleşmesi ve arada sırada olduğu gibi kesintiye uğramaması için akademisyenler, hukukçular ve uygulayıcılar bu alandaki çalışmalarını bağımsız ve en üst düzeyde sürdürmelidirler.

C. TÜRK SEÇİM TARİHİ

1. Cumhuriyet Öncesi Dönem

Türk tarihinde seçimler ilk kez 1877 yılında yapılmıştır. Bu seçimler 1876 Anayasası⁶³ olan Kanuni Esasi hükümlerine, 28 Ekim 1876 tarihli Talimatı

⁶⁰ Kabul Tarihi: 26.04.1961, R.G.:02.05.1961-10796

⁶¹ Kabul Tarihi:22.04.1983, R.G.:24.04.1983-18027

⁶² Kabul Tarihi:10.06.1983, R.G.:13.06.1983-18076

⁶³ 1876 Anayasası, Osmanlı Devleti tebaasının temel hak ve hürriyetlerini zamanının anayasalarına benzer bir biçimde düzenlemiştir. Anayasada kişi hürriyeti (m.9), kişi güvenliği (m.10), ibadet hürriyeti (m.11), basın hürriyeti (m.12), dilekçe hakkı (m.14), öğretim hürriyeti (m.15), eşitlik ilkesi (m.17), tabii hakim ilkesi (m.23,89), hak arama hürriyeti (m.83,84), vatandaşlık hakkı (m.8), devlet memurluğuna girme hakkı (m.19) gibi hak, hürriyet ve ilkeler yer almıştır. 1876 Anayasası (m.42-80), birincisi üyeleri iki dereceli seçimle halk tarafından seçilen Heyet-i Mebusan; ikincisi de üyeleri padişah tarafından atanan Heyet-i Ayan olmak üzere iki meclisli bir parlamento (Meclis-i Umumi) kurmuştur. Parlatentonun yetkilerini oldukça dar tutan Anayasa hükümlerine göre kanun yapma yetkisi parlamentoya aittir. Kanun teklif etme hakkı Bakanlar Kuruluna aittir. Ancak milletvekillerinin kanun teklifi ise padişah iznine bağlıdır. Her iki meclisce kabul edilen kanunların padişah tarafından onaylanması gerekmektedir. Hükümetin parlamentoya karşı sorumluluğu açıkça belirtilmemiştir. Padişahın kanunları veto etme ve parlamentoyu fesh etme yetkisi bulunmaktadır. 1876 Anayasası yargı yetkisini bağımsız mahkemelere vermiştir. (m.81-91) **ATAR**, a.g.e., s.21, Heyet-i Mebusan üyeleri iki dereceli bir seçimle seçilmekteydi. Şehir ve kasabalardaki idare meclisi üyeleri ikinci seçmen sayılmış ve bu üyeler milletvekillerini seçmişlerdir. Dolayısıyla bu dönemde genel seçim ilkesi uygulanmamıştır. Seçimlerde gizli oy ve basit çoğunluk ilkesi kabul

Muvakkate(Geçici Yönetmelik) esaslarına , 2 Ocak 1877 tarihli bir hükümet bildirisini olan Beyanname'ye⁶⁴ ve bir de seçilecek mebusların vilayetlere göre dağılımını gösteren Cetvel'e⁶⁵ göre yapılmıştır. 1877 seçimlerinin yönetimi ve denetimini mülki amirlerce yapılmıştır. Şura-ı Devlet bu mevzuatta milletvekili tutanaklarıyla ilgili inceleme mercii olarak ye almıştır.

Türk seçim tarihinin ikinci aşaması olan İkinci Meşrutiyetin⁶⁶ ilk seçimleri, 20 Temmuz 1908 tarihli İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı adını taşıyan ve 3 Ağustos 1908'de yürürlüğe giren geçici bir seçim yasasıyla ve bu yasanın nasıl uygulanacağını gösteren 'talimat'a göre yapılmıştır.

İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı, seçimlerin yönetim ve denetiminde sadece mülki amirlerin yanı sıra Dahiliye Nezareti ve Heyeti Teftişçileri görevlendirmiştir. İntihab-ı Mebusan Kanunu Muvakkatı, milletvekili tutanaklarının Dahiliye Nezaretinde toplanmasını ve buradan da Heyeti Mebusan'a ulaştırılmasını öngörmekteydi. Tutanaklarla ilgili son söz Heyeti Mebusan'ın olacaktı. Bu mevzuat, üzerinde bazı küçük değişiklikler yapılmak suretiyle ülkemizde 1942 yılına kadar yapılan 1920 seçimleri dışındaki tüm seçimlerde uygulanmıştır. İntihab-ı Mebusan Kanunu'nda iki dereceli seçim sistemi esas alınmıştı⁶⁷.

2. Cumhuriyet Dönemi

Kurtuluş Savaşı yıllarında 1920'de seçimler yapılmış ve 23 Nisan 1920'de TBMM açılmıştır. Bu meclis kurucu meclis niteliğindedir⁶⁸. 1920 seçimleri Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Namına İntihap Hakkında Tebliğ hükümlerine

edilmiştir. **ODYAKMAZ, Zehra-KAYMAK,Ümit-ERCAN, İsmail, Anayasa Hukuku-İdare Hukuku, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2008, s.10-11.**

⁶⁴ **TUNCER,Erol, Osmanlıdan Günümüze Seçimler 1877-2002, TESAV Yayınları, Ankara 2002, s. 14**

⁶⁵ **TANÖR, Bülent, Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 152.**

⁶⁶ İkinci Meşrutiyet Padişah İkinci Abdülhamit'in 23 Temmuz 1908'de bir ferman çıkararak (Meclis-i Mebusan'ın İçtimaya Davet Olunması Hakkında İradeyi Seniye) meclisi toplantıya çağırmasıyla başlamıştır. Kasım-Aralık 1908'de Meclis-i Mebusan seçimleri yapılmıştır. **ODYAKMAZ-KAYMAK-ERCAN, a.g.e, s.14.**

⁶⁷ **ODYAKMAZ- KAYMAK-ERCAN, a.g.e, s.10.**

göre yapılmıştır⁶⁹. Ulusal Kurtuluş Savaşını da yürütmekte olan TBMM 1921 yılında yeni bir Anayasa kabul etti⁷⁰. Yeni Türkiye'nin ilk Anayasası olan bu anayasa Teşkilat-ı Esasiye adını taşıyordu. 1923 yılında da Cumhuriyetin ilk seçimleri yapılmıştır. 1924 yılında, Türkiye'nin ikinci anayasası olan 1924 Anayasası yürürlüğe girmiştir⁷¹. 1924 Anayasası bazı değişikliklerle 1961 yılına kadar uygulanmıştır. 1931 yılında Belediye Yasası değiştirilmiş ve kadınlara yerel seçimlere katılma hakkı tanınmıştır. 1934 yılındaki Anayasa değişikliğiyle kadınlara seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bunun sonucu olarak 1935 seçimleri kadınlara seçme ve seçilme hakkının verildiği ve kadınların meclise girdiği ilk seçimler olmuştur.

İntihab-ı Mebusan Kanunu, 14 Aralık 1942 tarihli 4320 sayılı Mebus Seçim Kanunu ile yürürlükten kalkmıştır. 4320 Sayılı Kanunu; demokratik devlet olma yolunda ilk seçim kanunu diyebiliriz. Bu kanunla yapılan 1943 Seçimleri, Türk siyasal yaşamında tek partili bir dönemin son seçimi olmuştur.

5 Haziran 1946 tarihinde 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu çıkarılarak, 4320 Sayılı Kanun yürürlükten kaldırılmıştır. 4918 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na göre yapılan 21 Temmuz 1946 seçimleriyle ülkemizde çok partili hayata başlamıştır⁷². Ancak 1946-1960 yılları arasındaki dönemde fiili olarak daha çok iki partili bir sistem uygulanmıştır.

4320 Sayılı Kanunda da 4918 Sayılı Kanunda da İçişleri Bakanlığı mülki amirler ve heyeti teftişiyelerden oluşan seçim organlarının yapısı ve işlevi korunmuştur. 1942 tarihli yasada teftiş heyetleri, 1946 tarihli kanunda ise seçim kurulları ve seçim komisyonları yer almıştır⁷³. Yani her iki yasa da birbirine benzemektedir. 4320 ve 4918 Sayılı yasaların her ikisinde de milletvekili tutanaklarının tastikiyle ilgili açık bir hüküm yoktur. Bununla ilgili olarak sadece

⁶⁸ ÖZBUDUN(2005), s.5

⁶⁹ TUNCER, a.g.e, s. 1.

⁷⁰ ATAR(2007), s.23

⁷¹ ATAR(2007), s.24.

⁷² GÖZLER (2008): s.39.

⁷³ TUNCER, a.g.e. , s. 201-203.

Meclis İç Tüzüğünde, Meclis'in yetkili olduğu hükmü yer almıştır. Bu hüküm daha sonra 1954 yılında tüzükten çıkarılmıştır.

1946 seçimlerinde, seçim sonuçlarının değerlendirilmesinde gizli tasnif yöntemi uygulanmıştır. Bu durum 1946 seçimlerine gölge düşürmüştür. 1948 tarihli 5258 sayılı yasayla, seçim sonuçlarının değerlendirilmesine gizli oy ve açık tasnif ilkeleri getirilmiştir. Demokrasinin kökleşmesi için aslında tüm bunlar yeterli değildi. Seçimler hala yargı denetiminin dışında yapılıyordu. Yüksek Seçim Kurulunu da getiren 5545 Sayılı Milletvekilleri Seçim Kanunu 16.02.1950 tarihinde yayımlandı. Böylece seçimlerin güvenliğini sağlayacak tarafsız bir seçim yönetimi ve denetimi için gerekli olan kurum ve kurallar ilk kez ile yürürlüğe girmiş oldu⁷⁴. 5545 Sayılı Yasaya göre illerde ve ilçelerde seçim kurulları ve Ankara'da Yüksek Seçim Kurulu oluşturuldu. Bu yasada seçim işlerinin seçim kurullarınca yürütüleceği ve seçim kurullarının bütün işlerinin hakim gözetim ve denetimine tabi olacağı hükme bağlamıştı. Artık idare amir ve memurlarının seçim mekanizması içinde yer alması da son bulmuştur.

1950 yılında çıkan 5545 Sayılı Yasa, seçim tutanaklarına ilişkin itirazların Yüksek Seçim Kurulunun sunduğu rapor üzerine TBMM'ce kesin karara bağlanmasını öngörüyordu. 17.2.1954 tarih ve 6272 sayılı yasayla buna da son verilerek milletvekili tutanakları hakkında itirazları inceleyip kesin karara bağlama yetkisi tamamen Yüksek Seçim Kuruluna verildi⁷⁵.

5545 Sayılı Kanunla kurulan Yüksek Seçim Kurulu, bu kanunu kaldıran 26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda da yerini aldı. 298 sayılı Kanunda seçim güvencesini sağlamaya yönelik kurallar daha da geliştirilmiş ve seçmen kütüklerinin düzenlenmesinde denetim ve yönetim yetkisi de tamamen hakimlere verilmiştir⁷⁶.

⁷⁴ TUNCER, a.g.e., s. 175.

⁷⁵ GÖZLER, (2008): s.175.

⁷⁶ Parlar – Hatipoğlu, age. s. 152

Yüksek Seçim Kurulu'na 1961 ve 1982 Anayasalarında yer verilerek anayasal statü verilmiştir.

1961 Anayasası döneminde seçimlerle ilgili 298 Sayılı Kanun, 24.05.1961 tarih ve 304 Sayılı Cumhuriyet Senatosu Üyelerinin Seçimi Kanunu ve 25.05.1961 tarih ve 306 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu çıkarılmıştır.

1982 Anayasası döneminde ise 10.06.1983 tarih ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu çıkarılmıştır.

Tablo-1: Türk Seçim Tarihinde Seçimlerin Yönetim ve Denetimiyle Görevli Olan Kurullar

İLGİLİ KANUNUN ADI	TARİH VE NUMARASI	KANUNDA GÖREVLİ KURULLAR
İntihabı-i Mebusan Kanun-i Muvakkati (Mebus Seçimi Geçici Kanunu)	2 Ağustos 1908	Heyet-i Teftişiye (Denetim Kurulu) Heyet-i İntihabiye (Seçim Kurulu)
Mebus Seçimi Kanunu	14 Aralık 1942 tarih ve 4320 sayılı	Teftiş Heyeti (Denetim Kurulu) Seçim Kurulları
Milletvekilleri Seçimi Kanunu	5 Haziran 1946 tarih ve 4918 sayılı	Seçim Kurulları Seçim Komisyonları
Milletvekilleri Seçim Kanunu	16 Şubat 1950 tarih ve 5545 sayılı	Seçim Kurulları
Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun	26 Nisan 1961 tarih ve 298 sayılı	Seçim Kurulları

Kaynak: www.ysk.gov.tr/ysk/index.html (E.T.: 27.11.2009) (s.t.:20.00)

D. DEMOKRATİK SEÇİMLERİN TEMEL İLKELERİ

Demokratik sistemde düzenli aralıklarla yapılacak özgür(serbest ve yarışmacı) seçimlerin; genel oy, eşit oy, oy verme hürriyeti, oyun gizliliği, açık sayım ve dökümü ile seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetiminde yapılması gibi

bilinen temel unsurlarının herhangi bir tercih sözkonusu olmadan güvenceye bağlanması gerekir⁷⁷. Çağdaş demokratik ülkelerin anayasalarında bu evrensel seçim ilkeleri yerini almıştır. Ülkemizde 1961 ve 1982 Anayasalarında seçimlerin genel, eşit ve gizli oy ilkesine göre yapılması, oyların açık sayım ve dökümü ilkeleri benimsenmiştir.

Günümüzde özellikle seçme hakkının niteliği ve seçim güvenliği ile ilgili temel ilkeler çağdaş demokratik anayasalarda ifadesini bulmuştur. Örneğin seçimlerin genel, eşit ve gizli oy ilkelerine göre yapılması İtalyan, Alman, Fransız, İspanyol ve Türkiye Cumhuriyeti anayasalarında; serbest oy ilkesi İtalyan, Alman ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında, oyların açık sayım ve dökümü ilkesi Türkiye Cumhuriyeti anayasasında belirtilmiştir⁷⁸.

Demokratik ülkelerin çoğu evrensel seçim ilkelerinin uygulanmasında en küçük bir tartışma ve duraksama dahi yaşanmaması için anayasalarına bazı uluslararası sözleşmeleri de ilave etmişlerdir. Evrensel seçim hukukunun çerçevelerinin de bazı maddelerinde yer aldığı bu uluslararası sözleşmelerin başında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gelir. Bunun dışında İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşme, İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerinin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesine Ek Protokol, Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme ve Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı gibi beyanname ve sözleşmelerde de evrensel seçim ilkelerinin ülkelerde hayata geçirilmesiyle ilgili hususlar belirtilmiştir. Bu tür ortak ülkeler artık bütün demokratik ülkelerde tartışmasız kabul edilen evrensel değerler niteliğindedir⁷⁹.

Anayasamız demokratik bir seçimin taşınması gerekli olan ilkelirin şu şekilde düzenlemiştir(m.67): “Vatandaşlar kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halk oylamasına katılma hakkına sahiptir. Seçimler ve halk oylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargının yönetim

⁷⁷ ATAR(2007), s.64

⁷⁸ TÜRK(1997) s.117.

ve denetimi altında yapılır”⁸⁰. 298 Sayılı Kanunun 2. maddesinde de “Seçimler serbest, eşit, tek dereceli, genel oy esaslarına göre yapılır. Seçmen oyunu kendisi kullanır. Oy gizli verilir. Oyların sayımı, dökümü ve tutanaklara bağlanması açık olarak yapılır” denilmektedir⁸¹. Bu ilkeler uygulandığı için Türkiye’de seçimlerin evrensel demokrasi ölçülerine uygun yapıldığı söyleyebiliriz.

Demokrasi her ülkede farklı şekilde uygulanmış ve farklı bir gelişim göstermiş olmasına rağmen günümüzde artık hemen hemen her ülkede aynı ilkeler “demokrasinin temel ilkeleri” kabul edilmektedir. Bu ilkelerin varlığı-yokluğu, azlığı-çokluğu durumları demokrasinin düzeyini gösterir. Demokrasiden söz edebilmek için en azından serbest seçimlerin yapıyor olması, farklı siyasal görüşler arasındaki iktidar yarışının eşit şartlarda yürütülüyor olması ve temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmış olması gerekir⁸².

Adaletli bir seçimle iş başına gelen bir iktidar meşru bir iktidardır. Yani demokrasilerde halkın iradesi iktidarın meşruiyet kaynağıdır ve demokrasilerin ayırıcı özelliği seçimlerdir⁸³. Ancak demokrasiyle seçimi aynı değerde görmemek de gerekir. Demokrasi kavramı böylesi dar bir alana hapsedilemez. Demokrasi için seçim, olmazsa olmaz bir şarttır, ancak tek yeter şart değildir⁸⁴. Yani anayasa ve kanunlarda seçimlerin demokratikliğinin yanı sıra yönetimle ilgili evrensel demokratik kurum ve kurullarla demokratik temayüller de yer almış ve hayata geçirilmiş olmalıdır. Diyelim ki bir ülkede tam anlamıyla demokratik seçimler yapılıyor, bu seçimlerde çok sayıda siyasi partiler yarışıyor ve sonuçta halkın rıza ve onayı ile bir iktidar oluşuyor ve ülkeyi yönetiyor. Ancak bu ülkenin anayasa ve kanunlarında yabancılara, göçmenlere, sığınmacılara, özürülülere, farklı din ve etnik grup mensuplarına, dünya kültürel miraslarına, çevrenin korunmasına, azınlıklara,

⁷⁹ TÜRK, (1997), s.117

⁸⁰ ATAR(2007), s.65

⁸¹ Anayasa ve Seçim Kanunları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s.105

⁸² ÖZBUDUN(2005),s. 60; SABUNCU, Yavuz, Anayasaya Giriş, Ankara 1997, s.71.

⁸³ ÖZER(2005), s.224.

⁸⁴ ÖZAY bu konuyla ilgili olarak demokratik yönetimin olmazsa olmaz unsurunun seçim olduğunu hatırlattıktan sonra, bunun yeterli olamayacağını belirtmiş, seçimin gerçekleşmesinden sonra yönetimde demokrasiyi tam anlamıyla gerçekleştirme konusunda seçimlerin tek başına yetersiz kaldığını ifade etmiştir ÖZAY İlhan,Günışığında Yönetim, Vedat Kitapçılık, İstanbul2002, s.60-61

din ve vicdan hürriyetine, düşünce açıklama hürriyetine, haksız rekabete, cinsel sömürüye, işsizlere ve alt gelir gruplarına vs. yönelik evrensel insani değerlerin dışında haksız düzenlemeler varsa biz bu ülkeyi sırf seçimler demokratik yapıyor diye demokratik bir ülke olarak nitelendirebilir miyiz? Elbette hayır.

Seçimlerin günümüzdeki uygulamaları asırlar süren bir süreç sonucunda gerçekleşmiştir⁸⁵. Seçme hakkının bugünkü düzeye ulaşmasından önce bu hakkı kullananlar toplumun az bir kesimiyle sınırlı kalmaktaydı. Örneğin eski Yunan şehir devletlerinde seçme ve yönetime katılma hakkı kadınlara, kölelere ve yabancılara tanınmayarak sadece yetişkin erkeklere tanınmıştı. Uzun süren bir süreç sonucunda günümüze gelinmiş ve seçimlerin demokratik olup olmadığının göstergesi olan ve “demokratik seçimin ilkeleri” olarak adlandırılan aşağıda genel hatlarını vereceğimiz bir takım ilkeler kabul görmüştür. Bu ilkeler 1961 Anayasasında da 1982 Anayasasında da yer almıştır. Yürürlükteki 1982 Anayasasının 67. maddesinde “Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyette Bulunma Hakları”; 77. maddesinde “Türkiye Büyük Millet Meclisinin Seçim Dönemi”; 127. maddesinde de “Mahalli İdareler” başlıkları altında seçime ilişkin düzenlemeler yapılmıştır. “Seçimler ve halkoylaması serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, sayım ve döküm esaslarına göre yargı yönetim ve denetimi altında yapılır” şeklindeki düzenleme de 67/2. maddede yer almıştır.

Anlaşılacağı gibi seçimin temel ilkelerinden “bireysellik” ilkesi bu maddede yoktur. Ancak bu ilke seçim doktrinlerinde sayılmaktadır.

1. Seçimlerin Serbestliği İlkesi

Seçimlerin serbestliği ilkesinden; birincisi olarak vatandaşların hiçbir baskı ve zorlama olmadan oy kullanabilmelerinin⁸⁶, ikincisi olarak da oy vermenin bir zorunluluk haline getirilemeyeceğinin anlaşılacağı ortadadır⁸⁷.

⁸⁵ ÖZER, Attila, a.g.e., 224.

⁸⁶ ÖZBUDUN, a.g.e., s.63; KARAMUSTAFAOĞLU, a.g.e.. 158.

⁸⁷ ATAR(2007), s.65.

Seçimlerin serbestliği ilkesinin birinci anlamını gerçekleştirecek düzenlemeler Anayasa'nın 67/2. maddesinde ve 298 Sayılı Seçimlerin temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 81, 82 ve 88 inci maddelerinde yer almıştır.

Ayrıca 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 81 inci maddesinde, sandık alanının, sandığın, kapalı oy verme yerinin ve sandık kurulunun yerleştiği mahallin yüz metre mesafesi içinde kalan evre olduğu ve sandık alanında düzenin sağlanması sorumluluğunun sandık kurulu başkanına ait olduğu belirtilmiştir. Bu maksatla, sandık alanında, seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlara ya da oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla, sandık başı işlemlerinin düzenini bozmaya yeltenenleri başkanın uyaracağı, bu uyarıyı dinlemeyenleri sandık alanından dışarı çıkartabileceği başkanın yetkileri olarak sayılmış, bu işlerde zabıta kuvvetlerinin, başkanın emrine göre hareket etmek zorunda oldukları ve görevlerini ne şekilde yerine getirecekleri 82. ve müteakip maddelerde hüküm altına alınmıştır..Bununla birlikte 88. maddede hiçbir seçmene sandık başında müdahale, telkin veya tavsiyede bulunulamayacağı ve hiçbir seçmenin oyunu kullandıktan sonra sandık başında kalamayacağı açık olarak belirtilmiştir.

Seçimlerin serbestliği ilkesinin ikinci anlamı oy vermenin bir zorunluluk haline getirilmemesidir. Seçimlerin serbestliği ilkesi çerçevesinde oy verme, kişisel bir hakkın kullanılması olarak isteğe bağlı olmalıdır. Yani ihtiyari oy sisteminin benimsenmesi gerekir. Ancak anayasamız mecburi oy sistemini kabul etmiřtir⁸⁸.

Anayasamızın 175. maddesinde yapılan bir değişiklikle halkoylamasına, milletvekili genel ve ara seçimlerine ve mahalli genel seçimlere katılımı sağlamak için, kanunla para cezası dahil gerekli her türlü tedbirin alınacağı hükmü getirilmekte, bu hükme dayanarak, oy kullanmayanlar para cezası ödemek zorunda bırakılmaktadır. Düşük katılım oranıyla demokrasinin de zayıflayacağı düşüncesiyle, seçimlere katılma oranı yükseltilmeye ve milli iradenin daha sağlıklı bir şekilde

oluşması amaçlanmaktadır. Ancak, böylelikle serbestlik ilkesinin ikinci anlamı olan sandık başına gitmenin de serbest olması ortadan kaldırılmaktadır⁸⁹.

2. Genel Oy İlkesi

Genel oy ilkesi cinsiyet, ırk, dil, din, sınıf, sosyal statü, servet, eğitim ve benzeri sınırlamalar olmadan her vatandaşın oy hakkına sahip olması anlamına gelir⁹⁰. Eski Yunan'dan günümüze gelinceye kadar seçimlerin demokratikleşmesi sürecinde en önemli gelişme sınırlı oydan genel oya geçiş sistemi olmuştur⁹¹. Yani genel oy ilkesi siyasi hürriyetin de toplumsal ilerlemenin de bir aracı gibidir⁹². Ancak seçme ve oy hakkı her insana verilmiş bir hak olmayıp yaş, kısıtlılık, mahkumiyet gibi bazı durumlarla sınırlandırılabilir⁹³. Elbette çocuklar, akıl hastaları ve mahkumlar gibi medeni haklardan yoksun kimselerin seçme ve seçilme hakkı olmamalıdır. Çağdaş hukuk toplumlarında kamu hayatına daha yararlı olacağı düşüncesiyle bu türden bir takım sınırlamalar getirilmektedir. Anayasa ve seçim mevzuatında seçme ve seçilme hakkı ile ilgili olarak getirilen bu gibi şartların genel oy ilkesini zedelemeyeceği açıktır.

Birçok Batı ülkesinde oy hakkının gelişmesi, genel oya geçilmesi, ancak 19.yüzyıl ortalarında mümkün olmuştur. Kadınlara oy hakkının tanınması ise ancak 20. yüzyılın ilk yarısında gerçekleşebilmiştir. Yani yakın zamanlara kadar kadınlara oy hakkı tanınmıyordu. Türkiye'de 1934 yılında tanınan kadınlara oy hakkı Fransa'da 1944'te, İtalya'da 1946'da, Belçika'da 1948'de, İsviçre'de 1971'de tanınmıştır⁹⁴. Servet esasına dayanan oy sistemi de ancak 21. yüzyıl içinde tamamen ortadan kaldırılabilmiştir⁹⁵.1982 Anayasasının 67'nci maddesinin fıkralarında onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının seçme ve halkoylamasına katılma haklarına sahip olduğu ve bu hakların kullanılmasının kanunla düzenleneceği

⁸⁸ ATAR (2007), s.65.

⁸⁹ GOZLER (2000), s.285.

⁹⁰ ATAR(2007), s.65, TEZİÇ, a.g.e., s.246., ODYAKMAZ- KAYMAK-ERCAN, a.g.e, s.44.

⁹¹ SOYSAL, Mümtaz, Anayasaya Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara 1969, s. 81.

⁹² KARAMUSTAFAOĞLU: a.g.e., 140.

⁹³ GÖZLER (2000), s. 286.

⁹⁴ ATAR(2007), s.65, GÖZLER(2000), s.286.

⁹⁵ ATAR(2007), s.65.

hükümleri açıkça yer almaktadır. Artık genel oy ilkesi demoratik seçimlerin olmazsa olmaz ilkesi haline gelmiştir. Genel oy ilkesini zedeleyecek her türlü davranış en azından en temel insan hakkının gasbedilmesi anlamına gelir. Aslında bugünün şartlarında hangi bahanelerle olursa olsun bir kısım insanlara oy hakkının tanınmaması asla düşünülemez. Aksine bazı ülkeler bu konuda geçmişteki eksikliklerinin büyük ayıbını yaşamaktadırlar.

3. Eşit Oy İlkesi

“Seçme hakkının eşitliği” veya “tek kişi, tek oy” ilkesi olarak da bilinen “eşit oy” ilkesi, seçim veya referandumlarda her seçmenin bir tek oya sahip olması anlamına gelmektedir. Her seçmenin seçimlerde yalnız bir oyu vardır ve hiçbir seçmen birden çok oy kullanma hakkına sahip değildir.

Demokrasinin siyasi eşitlik anlayışıyla bu ilke, içinde buldukları sosyal, ekonomik, kültürel durum ne olursa olsun, herkesin eşit olarak tek oy kullanabilmesini öngörür⁹⁶.

Eşit oy ilkesi Anayasanın 67/2. maddesinde düzenlenmiş olup her seçmenin bir tek oya sahip olması demektir. Bu ilke içinde buldukları sosyal, ekonomik ve kültürel durum ne olursa olsun herkesin seçimde sadece bir tek oy kullanmasını öngörür. Demokrasinin gelişim süreci içinde tarihi olarak bazı ülkelerde eşit oy ilkesinin istisnaları görülmüştür. Örneğin aile reislerine, belli kamu görevlerinde bulunanlara veya belli bir düzeyin üstünde öğrenim görmüş olanlara birden çok oy hakkı tanınmıştır⁹⁷.

Herhangi bir nedenle bazı kişilerin oyunu diğerlerinden daha değerli sayan bir anlayış, eşitlik ilkesine ve elbette demokrasiye ters düşer⁹⁸.

⁹⁶ TEZİÇ, a.g.e., 249-250, GÖZLER (2000) s.287, ATAR(2007), s.67, .

⁹⁷ ATAR(2007), s.67. ÖZBUDUN(2005), s.63.

⁹⁸ ERDOĞAN(2005), 243.

4. Tek Dereceli Seçim İlkesi

Temsilcilerin doğrudan doğruya seçmenler tarafından seçilmesi Tek Dereceli Seçim ilkesi ile mümkün olur. İki dereceli seçim sistemlerinde ise seçmenler önce ikinci seçmenleri belirler⁹⁹. Seçilen bu ikinci seçmenlerin oylarıyla da ülkeyi yönetecekler seçilir. Türkiye’de 1946 yılına kadar iki dereceli seçim sistemi ve ilkesi uygulanmıştır. 1946 yılından sonra Türkiye’de yapılan tüm seçimler tek dereceli seçim ilkesine göre yapılmıştır¹⁰⁰.

Tek dereceli seçim ilkesi ilk kez 1961 Anayasasında yer almıştır. Tek dereceli veya iki dereceli seçimle, tek turlu veya iki turlu seçimi de birbirine karıştırmamak gerekir. Zira tek turlu veya iki turlu genel seçim yapılmasını buyurucu herhangi bir hüküm mevcut değildir¹⁰¹.

5. Gizli Oy İlkesi

Gizli oy yani oyun gizli olarak verilmesi ilkesi, seçmenin iradesini serbestçe ve her türlü baskıdan uzak bir şekilde ortaya koymasını sağlar. Gizli oy, seçimin serbestliği ilkesinin de bir gereğidir¹⁰².

Gizli oy ilkesi, seçim sürecinde ve özellikle oy verme anında seçmenin belirli bir tercihi yapmaya doğrudan veya dolaylı olarak zorlanmaması demektir¹⁰³.

Gizli oy ilkesi serbestlik ilkesinin olmazsa olmaz şartlarından birisidir Çünkü, seçmenin oyu üzerinde hiçbir baskının olmaması, dış baskıların kaldırılması bir zorunluluktur¹⁰⁴.

⁹⁹TUNÇ,Hasan-BİLİR,Faruk-YAVUZ,Bülent, Türk Anayasa Hukuku,Asil Yayınları,Ankara 2009,s.116

¹⁰⁰ ATAR (2007), s.68.

¹⁰¹ ODYAKMAZ- KAYMAK-ERCAN, a.g.e., s.5.

¹⁰² ATAR(2007), s.68.

¹⁰³ KARAMUSTAFAOĞLU, a.g.e., 150; ÖZBUDUN(2005), s.72.

¹⁰⁴ TEZİÇ, a.g.e., s.257.

Gizli oy ilkesi en azından şu iki şekilde uygulanabilir: Bunlardan birincisi oy vereceklere “resmi mühürlü oy pusulası ve zarfı”, ikincisi ise, “kapalı oy kullanma yeri” temin etmektir. Seçmen kapalı oy kullanma yerinde kendisine verilmiş resmi mühürlü oy pusulasındaki tercihlerini kendi iradesi ile, dış etkilerden arınmış olarak kullanabilmelidir. Bunu temin ve güvenceye alma görevi devlete düşmektedir¹⁰⁵.

Ülkemizde gizli oy(rey-i hafi) ilkesi ilk kez 1876 Kanun-i Esasi'nin 66.maddesiyle öngörülmüştür. 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu bu bakımdan 1876 Kanun-ı Esasisinden geridir. 1924 Teşkilat-I Esasiye Kanununda gizli oy ilkesi öngörülmemiştir. Tek parti döneminde yapılan tüm seçimlerde gizli oy ilkesi uygulanmamıştır. Oylar açık verilirken oyların sayım ve dökümü gizli yapılmıştır (Açık Oy- Gizli Sayım İlkesi). Ülkemizde Cumhuriyet Döneminde, ilk kez gizli oy ilkesi 1948 tarih ve 5258 Sayılı Seçim Kanunuyla getirilmiştir. Gizli oy ilkesinin uygulandığı ilk seçimler olan 1950 seçimlerinde de tek parti döneminin CHP iktidarı devrilmiş, Demokrat Parti seçimleri tek başına ezici bir oy çoğunluğuyla kazanmıştır. Bu örnek gizli oy ilkesinin demokrasi için ne kadar önemli olduğunu gösterir niteliktedir¹⁰⁶.

Gizli oy ilkesi 1982 Anayasasınının 67/2. maddesinde hüküm altına alınmış, alınacak tedbirler 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'a bırakılmıştır. Buna göre; sandık kurulları, oy serbestliğini ve gizliliğini sağlayacak şekilde, yeteri kadar, içerisi dışardan gözetlenemeyecek ve oy pusulasını seçmenin inceleyip zarflayabileceği şekil ve nitelikte kapalı oy verme yeri hazırlar. Seçmen, oy pusulasını kapalı oy verme yerinde, kendi eliyle katlayıp, zamlı kenarını yapıştırarak veya zarf kullanılan seçimlerde zarfa koyup kapatarak kullanır. Seçmen kapalı oy verme yerinden dışarı çıkmadıkça hiç kimse oraya giremez. Kapalı oy verme yerinde birleşik oy pusulasını katlayıp yapıştırdıktan sonra, seçmen burasını terk eder ve birleşik oy pusulasını sandığa bizzat atar¹⁰⁷.

¹⁰⁵ TEZİÇ, a.g.e., 257

¹⁰⁶ GÖZLER (2000), s.288.

6. Bireysellik ilkesi

Bireysellik ilkesi, seçmenin sandık başına gelerek oyunu bizzat kendisinin kullanması demektir. Bireysellik ilkesi gereği, oy hakkına sahip olanlar bu haklarını vekalet veya temsil yoluyla kullanamazlar. Seçme işlemi, seçmenin kendisi tarafından yapılması gereken ve bir başkasına devredilemeyen resmi bir işlemdir. Bu nedenle, en önemli siyasal haklardan birisi olan oy verme ve seçme hakkı kişisel bir nitelik taşımaktadır¹⁰⁸.

Bireysellik ilkesi 1982 Anayasasında düzenlenmemiş olmasına rağmen 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da bireysellik ilkesine açık bir şekilde yer verilmiştir. Söz konusu düzenlemeye göre¹⁰⁹ “Seçmen oyunu kendisi kullanır”(m.2/2), “Seçmen oy pusulasını kendi eliyle katlayıp..... zarfa koyup kapatmak zorundadır”(m.75/2), “..... Seçmen birleşik oy pusulasını sandığa bizzat atar”(m.93/1) hükümleriyle bireysellik ilkesini benimsediğini açıkça ortaya koymuştur.

7. Açık Sayım ve Döküm İlkesi

Açık Sayım ve Döküm İlkesi, seçimlerde seçmen tarafından kullanılan oyların sayımına hile karıştırılmaması için oyların sayımının ve dökümünün kamuya açık olarak yapılmasını ifade eder. Bu ilkenin uygulanmasıyla seçmenlerinin tercihlerinin sonradan değiştirilmemesi, kısaca seçimin dürüstlüğü sağlanmaktadır¹¹⁰.

Oyların sayımı ve dökümü kamuya açık yapılırsa bu işleme hile karıştırılmasının önüne geçilebilir.

¹⁰⁷ ATAR(2007), s.68, GÖZLER (2000), s.288.

¹⁰⁸ KARAMUSTAFAOĞLU, a.g.e., s.140-141.

¹⁰⁹ Anayasa ve Seçim Kanunları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s. 105, 150, 157.

¹¹⁰ ATAR(2007)., s.68, ÖZBUDUN(2005), s.72.

Bu ilkeye göre oyların kullanıldığı sandıklar herkesin gözü önünde açılır, oyların sayımı ve dökümü yapılır, hangi parti ve adayın ne kadar oy aldığı ve kimlerin seçimi kazandığı tespit edilir.

Açık sayım ve döküm ilkesi 1982 Anayasası'nın 67/2. maddesinde yazılıdır. Oyların sayımının nasıl yapılacağı 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanununun 95. ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre; sandık oy verme yerinde hazır bulunanların gözü önünde açılır, zarflar yine orada bulunanların gözü önünde açılır ve oylar aynı şekilde sayılır¹¹¹.

Türkiye'de açık sayım ve döküm ilkesinin uygulanmasıyla yapılan ilk seçim 1950 seçimleri olup, bu seçimlerde iktidar el değişmiştir.

8. Seçimlerin Belli Aralıklarla Yapılması İlkesi

Belli aralıklarla ve belli dönemler için seçimlerin yapılmasını öngören bir ilkedir. Anayasamızın 77. maddesinde 4 yılda bir milletvekiliği genel seçimlerinin yapılacağı öngörülmüştür. Seçimler ne kadar demokratik yapılırsa yapılsın belli dönemsel aralıklarla yapılmadığı sürece demokrasiden söz edilemez. Seçim çok demokratik yapıldı diye seçimle iktidara gelenler süresiz olarak iktidarda kalacak değillerdir. Seçim mevzuatında halkoylamalarının, milletvekilliği genel ve ara seçimlerinin ve mahalli genel seçimlerin hangi dönemsel sürelerde yapılacağı belirtilmek zorundadır. Bu şekilde hem herkes aday olma hakkı ve fırsatına kavuşacak, hem herkes tekrar oy kullanma hakkı ve fırsatına kavuşacak, hem de halk beğendiği iktidarı tekrar seçme, beğenmediği iktidarı yönetimden alma hakkı ve şansına kavuşacaktır. Seçim mevzuatında öngörülen seçim sürelerinin ve dönemlerinin yasama organınca erkene alınması seçime hazırlanma için yeterli ve makul bir süre varken yapılması durumunda genel kabul görmektedir. Ancak tersi bir durum yani mevzuatta öngörülen sürenin bitmiş olmasına rağmen seçimleri yaptırmamak, ertelemek, seçim yapmadan iktidar süresini uzatmak demokrasi ile

¹¹¹ GÖZLER (2000), s.288.

gelip demokrasiye son vermek anlamına gelir. Elbette genel olarak ülkenin varlığını ve vatandaşların hayatını doğrudan ilgilendiren çok olağanüstü durumlarda muhalefet dahil tüm demokratik kurumların ve güçlerin kosensüsüyle bazı seçim ertelemeleri ve dönem uzatmaları bunun dışındadır.

9. Yargı Yönetimi ve Denetimi İlkesi

Seçimlerde dürüstlüğün sağlanması için seçimlerin tarafsız yargı organlarının yönetimi ve denetiminde yapılması gerekir. Hem 1961 Anayasasında hem de 1982 Anayasasında seçimlerin dürüstlüğünü sağlamak için Yargı Denetimi ilkesi kabul edilmiş ve Yüksek Seçim Kurulu bu konuda görevlendirmiştir. Yargı denetimi ve yönetimi altında yapılmayan tüm seçimler şaibeli kabul edilir. Çünkü tarafsız yargı yönetiminin ve denetiminin olmadığı bir seçimin kimin yönetimi ve denetimi altında tarafsız bir şekilde yürütülebileceği çok şüphelidir. Sonuçta en adil ve en dürüst seçimlerin tarafsız yargı denetimi ve yönetimi altında yapılacak seçimler olduğu kabul edilmektedir. Seçim işlerinin yönetimi ve denetiminin idari ve siyasi organlara bırakılması seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olabilmektedir¹¹². Dolayısıyla seçimlerin yargı organının yönetim ve denetiminde yapılması, seçim sonuçlarının güvenilirliğinin garantisi olacaktır¹¹³.

1982 Anayasasının 67. maddesinin 2. fıkrasında seçimlerin yargı yönetimi ve denetimi altında yapılması ilkesi hüküm altına alınmıştır. Buna göre; seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ile ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme

¹¹² ATAR(2007), s.68.

¹¹³ ÖZBUDUN(2005), 72-73, GÖZLER (2000), s.288-289.

görevi Yüksek Seçim Kuruluna verilmiş, söz konusu kurulun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı hüküm altına almıştır¹¹⁴.

Zaten biz bu çalışmamızda Türkiye’de seçimleri hem yöneten, hem denetleyen, idari görevlerinin yanı sıra seçimle ilgili yüksek yargısal organ niteliğinde olan Yüksek Seçim Kurulunu ve diğer alt seçim kurallarını Seçim Yargısı adı altında inceleyip açıklayamaya çalışmaktayız.

E. DEMOKRATİK SEÇİM SİSTEMLERİ

Seçim sistemi, temsilcilerin (yöneticilerin) belirlenmesinde kullanılan teknik bir usulü ifade eder. Ancak seçim sistemleri sadece oyların sandalyelere dönüştürülmesini sağlayan tekni usullerden ibaret değildir¹¹⁵. Demokratik rejimlerde seçim, sırf seçim yapılıyor desinler diye yapılmaz. Nice ülkeler vardır ki bu ülkelerde hem de belli dönemsel aralıklarla seçimler yapılır ve ülkeyi yönetecekler seçilir. Seçilenler de seçim yoluyla ve halkın onayıyla seçtiklerinin ve dolayısıyla meşru olduklarının propagandasını yaparlar. Hatta ve hatta rejimlerinin bile demokratikliğinden söz edebilecek kadar ileri gidebilirler. Halbuki bu ülkeler ne demokratik bir rejime sahiptirler ne de bu ülkelerde demokratik bir seçim sistemi vardır. Adına seçim dedikleri sadece bir aldatmacadır. Yapılan sadece kendilerini seçim adı altında halka onaylatmaktır. İşin püf noktası uygulanan seçim sistemidir. Demokratik olmayan bu ülkelerde öyle bir seçim sistemi uygulanır ki bu seçim sistemi iktidardakilerin, iktidarlarını süreki olarak korumanın bir aracı olmaktan öte bir şey değildir. Örneğin Suriye’de, Irak’ta, Mısır’da, Türki cumhuriyetlerde, daha birçok Asya ve Afrika ülkesinde sözümona seçimler yapılmaktadır. Ama ne yazık ki bu ülkelerde iktidarların seçimler yoluyla el değiştirdiği pek görülmez. Bu ülkeler aslında iyi yönetilmemekte ve halk hiç de mutlu değildir. Şimdi biz bu ülkeleri sırf seçimler yapılıyor diye demokratik olarak nitelendirebilir miyiz? Bu ülkelerde iktidar

¹¹⁴ ODYAKMAZ- KAYMAK-ERCAN, a.g.e., s.46.

¹¹⁵ TUNÇ (1998), s.167.

gücünü elinde bulunduranları meşru olarak görebilir miyiz? Tabii ki hayır. Elbette ne olursa olsun bir ülkede göstermelik de olsa seçimler yapılıyorsa bu durum seçimlerin hiç yapılıyor olmamasından daha iyidir. Çünkü; en azından halk seçim denen bir olguyla da tanışmış oluyor. Üstelik sözde seçimlerin yapılması birgün gerçek demokratik seçimlere geçilmesi özlemlerini canlı tutabilir. Ama ne olursa olsun sözde yapılan aldatmaca seçimlerle gerçek demokratik seçimleri birbirine karıştırmamak gerekir. Sözde yapılan aldatmaca seçimlerle gerçek demokratik seçimleri birbirinden ayıran özellik uygulanan seçim sistemleridir. Evrensel demokratik seçim ilkelerinin uygulandığı seçimler gerçek demokratik seçimlerdir. Evrensel demokratik seçim ilkelerini içinde barındıran seçim sistemlerinin uygulandığı seçimler yoluyla milli iradenin tam tecellisi sağlanır ve ancak o zaman gerçek bir seçim yapılıyor demektir. İktidarın meşruiyeti ve milli egemenlik seçimlerle sağlandığı için uygulanan seçim sistemi çok büyük bir öneme sahiptir. Kullanılan her oyun siyasi iktidarı belirlemede nasıl ve ne kadar etkili olduğu, kullanılan her bir oyun parlamentoya, hükümetin oluşmasına, yerel yöneticilerin iş başına getirilmesine hangi ölçüde yansdığı uygulanan seçim sistemiyle ilgilidir. Demokratik ülkelerde seçim sistemleri en az anayasalar kadar hayati bir öneme sahiptir.

Seçim sistemleri doğrudan seçmenlerin davranışları ve seçim sonuçları üzerinde etkili olmakta ve bu şekilde partiler sistemini oluşturmaktadır. Ayrıca seçim sistemleri ülkedeki güç dağılımı belirlemede ve ülkenin siyasi istikrarı açısından büyük önem taşımaktadır. Seçim sistemleri sıkça bir ülke siyasetinin pek çok özelliği üzerinde büyük bir etkiye sahiptir¹¹⁶.

Demokratik ülkelerde yapılan seçimleri incelediğimizde birbirine çok benzeyen ancak oldukça farklı sonuçların ortaya çıkmasına neden olan çok sayıda seçim sistemi olduğu görmekteyiz. Tarihsel süreç içinde sayısız seçim sistemleri ortaya çıkmış, denenmiş, uygulanmış, sakıncaları giderilerek yeni seçim sistemleri oluşturulmuştur. Şunu da unutmayalım ki her demokratik ülkede sosyal, ekonomik, kültürel, tarihsel ve siyasal özellikler farklıdır. Ülkelerin bu farklı özellikleri, seçim

sistemlerinin de farklılaşmasına neden olmuştur. Yani seçim sistemleri yere ve zamana göre değişkenlik gösterebilmektedir.

Uygulanan seçim sistemi nedeniyle seçim sonuçları da doğrudan etkilenir. Seçimlerin sonuçları ise demokrasi anlayışını ortaya çıkardığından, seçim sistemleri demokrasinin gerçekleşmesini etkiler. Yani, seçim sistemleri siyasal parti sistemlerini, siyasal parti sistemleri de siyasal sistemi(rejimi) etkiler. Siyasal sistemin de kendisinin yeniden seçilmesini sağlayacak seçim mevzuatı (seçim sistemi) oluşturabileceğini unutmamalıyız. Bu nedenle ne olursa olsun evrensel demokratik seçim ilkelerinin korunacağı ve budanamayacağı bir seçim sistemi mevzuatta (özellikle anayasa ve seçim yasalarında) yer almalıdır.

Demokratik rejimlerde ancak evrensel demokratik seçim ilkeleri esasının korunduğu bir seçim sistemi uygulanmalıdır. Bu özelliğe sahip seçim sistemlerinden hangi seçim sisteminin daha iyi olduğu ve hangisinin uygulanacağı kararı genellikle siyasi tercihlere göre verilmektedir. Bu nedenle seçim sistemlerinin tarafsız olduğunu söylemek mümkün değildir¹¹⁷.

Seçim sistemlerinin iki temel işlevi vardır. Bunlardan birincisi; belirli bir süre için ülkeyi hangi partinin yöneteceğini, hükümeti hangi partinin kuracağını, hangi partinin iktidar olacağını, yerel yöneticilerin kimler olacağını belirlemektir. Seçimlerin bu işlevine seçim hukukunda “fayda ilkesi”, “istikrar ilkesi” veya “yönetilebilirlik ilkesi” denilmektedir. Seçimlerin sadece bu işlevi yerine getirmesi demokratik rejim açısından yetersizdir. Demokratik rejimlerde seçimlerin, iktidarın yanı sıra seçimlerde oy almış diğer siyasal akımların da parlamentoda yer almasını sağlaması gerekir. Seçimlerin ikinci işlevi toplumdaki değişik görüşlerin parlamentoya yansımalarını sağlar. Bu işlev halkın yönetime çoğulcu biçimde katılımını sağladığı için “adalet”, “temsilde adalet” ya da “demokratik temsil” olarak adlandırılmaktadır¹¹⁸. Seçim sistemlerinin sayısının çok olmasının temelinde

¹¹⁶ BİLİR (2007), s.190.

¹¹⁷ TEZİÇ, a.g.e., 269.

¹¹⁸ TEZİÇ, Erdoğan, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına İlişkin Görüşler”, TÜGİAD Raporu, (Rapor Tarihi:12.6.2001, <http://whw.tugiad.org.tr/tugiad.php?>

bu iki işlev vardır. Farklı seçim sistemlerinde bu işlevler farklı önemlere sahip olabilmektedir. Bunlardan birine öncelik ve ağırlık verildiği zaman diğeri aynı oranda zarar görebilir. Örneğin temsilde adalet ilkesine ağırlık verildiğinde “hükümet istikrarsızlığı” ortaya çıkabilir. Yönetimde istikrar düşünülerek seçim sistemi oluşturulduğunda demokratik temsil ya da “temsilde adalet” sağlanamayabilir. Bu durumda iyi bir seçim sisteminden beklenen yönetimde istikrar ve temsilde adalet ilkelerini dengede tutmasıdır. Bu denge arayışları sonucu her ülkede, o ülkenin siyasi tercihlerine göre farklı seçim sistemleri ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan bu seçim sistemleri aynı zamanda o ülkelerin demokratik seviyesinin de bir göstergesi olmaktadır.

Seçim sistemi bir toplumda yöneticilerin belirlenmesini sağlamak amacıyla yapılan seçimlerde uygulanan yöntem ve kuralları ifade eder. Geniş anlamda seçim sistemi kavramı seçme ve seçilme yeterliliği, adaylığa ilişkin kurallar, oy verme usulleri, seçim çevreleri, seçim ilkeleri, seçimlerin düzenlenmesi ve seçimlerin yönetim ve denetimi gibi seçimlerle ilgili bütün hususları kapsamaktadır. Buna karşılık dar ve teknik anlamda seçim sistemi ise seçmenler tarafından kullanılan oyların bir mecliste sandalyelere(temsilciliklere) dönüştürülmesi veya belli makamlara gelecek yöneticilerin belirlenmesine ilişkin yöntemi ifade eder. Seçim sistemleri oyların değerlendiriliş şekli bakımından genel olarak iki ana tipe ayrılmaktadır. Bu ana tipler, hükümetlerin kurnulmasını kolaylaştırma amacını ifade eden “istikrar ilkesi”ne önem veren çoğunluk sistemleriyle partilerin adil bir şekilde temsil edilmesi amacını ifade eden “eşitlik ve adalet ilkeleri”ne dayanan nisbi tamsil sistemleridir. Bu iki ana tipin kendi içlerinde çeşitli alt versiyonları bulunduğu gibi, bunlar dışında çoğunluk ve nisbi sisteme ait unsurların ya da iki sistemde de bulunmayan tekniklerin(dar seçim çevreleri, seçim barajları, kontenjan adaylığı gibi) birleştirilmesi suretiyle sayısız seçim sistemleri üretilebilmektedir ki bunları ortak bir başlık altında “karma sistemler” kategorize etmek mümkündür¹¹⁹.

sayfa=raporlar); **TÜRK**, H.Sami, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, TESAV Yayınları, Ankara 1995, s. 4.

¹¹⁹ **ATAR**(2007), s.187

Teknik bir durum olmasına rağmen seçim sistemlerinin siyasi yanının ağır bastığını da söylemek gerekir¹²⁰.

1. Seçim Sistemlerinin Temel Unsurları

Seçim sistemlerinde hangi hususların yer alması gerektiği, seçim sistemlerinin neleri kapsayacağı, seçim sistemlerinin temel unsurlarının neler olacağı seçimlerin demokratikliği açısından son derece önemlidir.

Seçim sistemlerinin temel unsurları olarak şunları sayabiliriz:¹²¹

(1) Temsilciliklerin partiler arası dağılımıyla ilgili hesaplama biçimi ve yöntemi,

(2) Seçim turlarının sayısı,

(3) Seçmenlerin temsilcileri doğrudan veya dolaylı seçmeleri,

(4) Seçim çevrelerinin genişliği.

a. Temsilciliklerin Partiler Arası Dağılımıyla İlgili Hesaplama Biçimi ve Yöntemi

Adayların seçilebilmesi için almaları gereken oy miktarlarına göre seçim sistemleri iki çeşit olup bunlar: “çoğunluk sistemi” ve “nispi temsil sistemi”dir.

Çağdaş demokratik ülkelerde ilk olarak çoğunluk sistemi denenmiş, daha sonra nisbi temsil sistemine geçişler olmuştur. Çoğunluk sisteminde temsilcilik, o seçim çevresinde çoğunluk oyu alan siyasi partiye verilir. Buna karşılık nisbi temsil sisteminde, partiler aldıkları oy oranına göre temsilcilik elde ederler..

¹²⁰ TUNÇ (1998), s.143.

¹²¹ TEZİÇ, a.g.e., s.270.

Her iki sistemin de farklı ve karma uygulamaları vardır.

b. Seçim Turlarının Sayısı

Seçimler ‘tek’ veya ‘iki türlü’ olarak yapılabilmektedir. Seçimlerin tek turlu ya da iki turlu olarak yapılması tabii ki çoğunluk sistemlerinde olur. Çünkü; nisbi temsil sisteminde seçim sonucu hemen alınır, oylara göre temsilcilikler dağıtılır ve ikinci tur seçimin yapılmasına gerek kalmaz.

c. Seçmenlerin temsilcileri doğrudan veya dolaylı seçmeleri

Seçmenler, temsilcilerini ya doğrudan seçerler ya da seçtikleri ikinci seçmenlerden kendi adlarına temsilcilerini seçtirirler.

Seçmenlerin temsilcilerini doğrudan seçtikleri sistem ‘Tek dereceli seçim’ sistemidir. Tek dereceli seçim sisteminde tek bir seçim yapılır. Tek dereceli seçim, seçileceklerin doğrudan seçmenlerin katılacakları seçimle seçilmeleri demektir¹²².

Seçmenlerin; temsilcilerini, seçtikleri ikinci seçmenlerle seçtirdikleri seçim sistemi ise ‘iki dereceli seçim sistemi’dir. İki dereceli seçimlerde seçilecek kimseler; seçmenlerin birinci derece yapılan seçimle seçtiği delegeler tarafından, ayrı ve ikinci kez yapılacak bir seçimle seçilirler¹²³. Yani, iki dereceli seçim sisteminde iki seçim yapılır. İlk seçimde tüm seçmenler oy kullanarak kendi aralarından temsilciler seçerler. İkinci seçimde, ilk seçimde seçilen temsilciler ülkeyi yönetecek olanları seçerler. Yani seçenleri ve seçilenleri ayrı ayrı olan iki seçim söz konusudur. Bu durumda iki dereceli seçim sisteminde; yapılan iki seçimin ikisinde de seçmenler de adaylar da farklıdır. Birinci seçimde seçmenler, oy verme yeterliliğine sahip tüm vatandaşlardır. Birinci seçimin adayları ise ikinci seçimde seçmen olacak olan

¹²² DERDİMAN, a.g.e., s.151.

¹²³ DERDİMAN, a.g.e., s.151.

temsilmcilerdir. İkinci seçimde, birinci seçimde seçilen temsilciler seçmen olur, adaylar ise ülkeyi yönetmeye ve temsilci olmaya talip olan adaylardır.

d. Seçim Çevrelerinin Genişliği

Seçim çevresinin büyüklüğü, o çevreden seçilecek milletvekillerinin sayısını ifade eder. Seçim çevresinin büyüklüğü, o bölgenin coğrafi büyüklüğü veya o bölgedeki seçmenlerin sayısı demek değildir. Seçim çevresinin büyüklüğü iki isimli çevrelerden çok isimli çevrelere kadar hatta ülke çapında tek bir seçim çevresi (İsrail, Hollanda ve Slovakya’da olduğu gibi) kadar uzanmaktadır. Seçim çevrelerinin oluşturulması konusunda teorik olarak üç sistem düşünülebilir: Milli Çevre, Geniş Bölge Sistemi ve Dar Bölge Sistemi¹²⁴.

Seçim çevresinin dar olarak belirlenerek her seçim çevresinden bir temsilcinin seçilmesi esasına dayanan seçim sistemine “Dar bölge seçimi” denir. Bu sistemde her siyasi partinin her seçim çevresi için bir adayı bulunur. Seçmenler bunlardan istediğine oyunu verir. Sonuçta en çok oy alan seçilir.

Geniş bölge sisteminde seçim bölgeleri birden fazla aday seçilebilecek şekilde oluşturulmaktadır¹²⁵.Birden çok temsilcinin seçileceği geniş seçim çevresinde listeli seçim yapılır. Listeli seçimde, her siyasi partinin her seçim çevresi için, o seçim çevresinin temsilci sayısı kadar adayı bulunur. Bu seçim sistemine “geniş bölge seçimi” denir¹²⁶.

Milli çevre sisteminde ise bütün milletvekilleri için tek bir seçim çevresi vardır. Milletvekilleri ülke çapında tek bir seçim çevresinden seçilmektedir¹²⁷.

¹²⁴ **BİLİR**(2007), s.196.

¹²⁵ **BİLİR**,(2007), s.196, **YÜZBAŞIOĞLU**, Necmi, Anayasa Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları İstanbul 2007, s.79.

¹²⁶ **TEZİÇ**, a.g.e., s.255-256.

¹²⁷ **BİLİR**(2007), s.196-197.

2. Çeşitli Seçim Sistemleri

Demokratik ülkelerde farklı ve çeşitli seçim sistemleri bulunur. Seçim sistemlerini “çoğunluk sistemi” ile “nispi temsil sistemi” olmak üzere iki ana grupta toplayabiliriz.

Tablo-2: Seçim Sistemleri

SEÇİM SİSTEMLERİ												
ÇOĞUNLUK SİSTEMİ				NİSPİ TEMSİL SİSTEMİ								
TUR SAYISINA GÖRE		SEÇİLECEK ADAY SAYISINA GÖRE		ARTIK OYLARIN DAĞILIMI AÇISINDAN				D'HONDT SİSTEMİ				
Tek Turlu Çoğunluk (Dar Bölge) Sistemi		Tek Adaylı Çoğunluk Sistemi	Listeli Çoğunluk Sistemi	En Büyük Artık Oy Modeli	En Yüksek Ortalama Modeli	En Yüksek oy Modeli	Bölgesel ve Ulusal Artık Oy (Milli Bakiye) Modeli	Barajsız D'hondt Modeli	Barajlı D'hondt Modeli	Ülke Barajlı D'hondt Modeli	Çifte Barajlı D'hondt Modeli	Çifte Barajlı D'hondt + Kontenjan Modeli

Kaynak: Çeşitli Kaynaklardan Derlenmiştir

Çoğunluk sisteminde “yönetimde istikrar”, nispi temsil sisteminde ise, “temsilde adalet” ilkesi ağırlıklı olarak düşünülmüştür. Bir de iki sistemin bazı yönlerinin bir araya getirilmesiyle “karma sistem” adı altında farklı bir seçim sistemi de uygulanabilmektedir.

Tablo-3: Ülkemizde Çok Partili Dönemde Uygulanan Seçim Sistemleri

Ülkemizde Çok Partili Dönemde Uygulanan Seçim Sistemleri	
Seçim Sistemleri	Uygulandığı Seçimler
Çoğunluk Sistemi	
Liste Usulü Çoğunluk	1946, 1950, 1954, 1957 Milletvekili Seçimleri / 1961 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Nispi Temsil Sistemi	
Çevre Barajlı d'Hondt	1961 Milletvekili / 1964 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Milli Bakiye	1965 Milletvekili / 1966 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Barajsız d'Hondt	1969, 1973, 1977 Milletvekili Seçimleri 1968, 1973, 1975, 1977, 1979 Cumhuriyet Senatosu Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt	1983 Milletvekili Seçimleri
Çifte Barajlı d'Hondt + Kontenjan	1987, 1991 Milletvekili Seçimleri
Ülke Barajlı d'Hondt	1995, 1999, 2002 Milletvekili Seçimleri

Kaynak: <http://www.tesav.org.tr/sunus.htm> (E.T.: 18.12.2009)

a. Çoğunluk Sistemleri

20. Yüzyılın başlarına kadar hemen hemen bütün seçim kanunlarında değişik biçimlerde uygulanmıştır. Bu sistemde genel kural, kullanılan oyların çoğunluğunu alan adayın ve partinin o seçim bölgesinde seçim kazanmış sayılması, bunlardan daha az oy alan parti veya adayların ise seçimleri o bölgede kaybetmesidir. Böylece bu sistemde belli bir seçim bölgesinden çıkacak bütün milletvekillerinin yalnız oyların çoğunluğunu alan partinin adaylarından olması gerekir. Fakat nasıl bir çoğunluk aranacaktır? Bu soruya verilecek cevaba göre çoğunluk sistemi başlıca iki şekil altında uygulanmaktadır: Mutlak çoğunluk sistemi ile Nisbi çoğunluk veya Tek Turlu Çoğunluk Sistemi¹²⁸.

Mutlak çoğunluk sistemine “çok turlu sistem” adı da verilmektedir. Bu sistem, seçime katılanların yarıdan bir fazlasıyla ortaya çıkan bir çoğunluğa dayanmaktadır. Seçime katılanların hiçbiri yarıdan bir fazlanın oyuna ulaşamazsa, seçim kanununda buna ilişkin yapılan düzenlemeye göre ikinci tur seçim yapılır. İkinci tur seçimlere genellikle birinci ve ikinci partilerin katılmaya hak kazanacakları yönünde düzenlemeler getirilir. İkinci tur seçimlerde iki parti ya da aday yarıştığı için mutlak çoğunluk sağlanır. Mutlak çoğunluğu elde eden seçimin galibi olur.

Nisbi Çoğunluk sistemine “tek turlu çoğunluk sistemi” ve “basit çoğunluk sistemi” gibi adlar da verilir. Bu sisteme göre kazanılan oy sayısının diğer adaylardan her birinin kazandığından fazla olması seçilebilmek için yeterlidir¹²⁹.

Demokratik ülkelerde yapılan seçimlerde ilk olarak “çoğunluk sistemi” uygulanmıştır. Çoğunluk sisteminde seçimlerin kazanılması için geçerli oyların çoğunluğunun alınması yeterlidir.

Çoğunluk sistemi, diğer adayların topladığı oyların hesaba katılmadığı, ilk sırayı elde eden adaya veya listeye bir seçim çevresinin tamamını temsil etme

¹²⁸ YILDIRIM, a.g.e., s.88

¹²⁹ YILDIRIM, a.g.e., s.88

yetkisinin verildiği bir sistemdir. Çoğunluk sisteminde seçimi kazanan partinin çıkardığı temsilci sayısı ile aldığı oy arasında anormal oransızlıklar olabilir. Çoğunluk sistemi “fayda ilkesi”ne dayanır ve “yönetimde istikrarı” sağlar. Ancak bu sistemde “temsilde adalet” ilkesi zedelenir.

Çoğunluk sistemlerini mutlak (salt), nisbi (basit) ve vasıflı (nitelikli) çoğunluk olarak tasnif etmek mümkündür¹³⁰.

Bunların dışında uygulamada pek görülmeyen “vasıflı (nitelikli) çoğunluk” olarak adlandırılan ve mutlak çoğunluktan daha büyük bir oranı gerektiren bir çoğunluk şekli daha bulunmaktadır¹³¹

Çoğunluk sistemleri; seçilecek temsilci sayısının bir ya da birden çok kişi olması bakımından “tek adlı” ya da “listeli” olarak; sonucun alınması bakımından da “tek turlu” ya da “iki turlu” olarak da sınıflandırılabilir.

b. Nisbi Temsil Sistemi ¹³²

Bu sistem çoğunluk sisteminin uyandırdığı tepki sonucunda ve onun neden olduğu haksızlıkları gidermek için geliştirilmiştir. Sistemin özü, seçimlere katılan partilerin aldıkları oy oranında meclislerde temsil olunmalarını sağlamaktır.

Sistemin faydaları şöyle sıralanabilir. Öncelikle adalete uygundur. İkinci olarak parlamentoda milletin bütün kesimleri temsil edilmektedir. Üçüncü olarak parlamentoların oluşumunda ani değişiklikler olmayacağı için anayasal istikrarın sağlanmasına hizmet etmektedir.

Sistemin en önemli sakıncası kabine istikrarsızlıkları ve partiler enflasyonudur.

¹³⁰ ARMAOĞLU Fahir H., Seçim Sistemleri, Güney matbaacılık, Ankara 1953, s. 19-21.

¹³¹ ARMAOĞLU, a.g.e., s.19, GÖZÜBÜYÜK, a.g.e., s.91.

¹³² YILDIRIM, a.g.e., s.88-89

Nispi temsil sistemi, siyasal partilerin aldıkları oy oranında parlamentoda temsil edilmesini sağlar. Bu sistemin esası, çoğunluk sisteminin adil olmayan sonuçlarını ortadan kaldırmak ve seçime katılan her siyasi partiye aldığı oy ile orantılı temsil imkanı vermektir. Nispi temsil sisteminde oylar kaybolmaz veya çok az oranda kaybolur ve bu oran bir temsilci çıkarmaya yetecek oy miktarından azdır¹³³.

Nispi temsil sistemi, çeşitli siyasal düşünceleri savunan siyasi partilerin parlamentoda adil bir biçimde temsil edilmesini sağlar. Değişik görüşler, sistemin dışına itilmeden temsil edilebilirler

Nisbi temsil sistemleri denildiğinde akla gelen ilk yöntem liste usulüdür. Liste usulünde her seçim çevresi, çoğunluk sisteminin aksine büyüktür ve her seçim çevresinin birden fazla temsilcisi bulunmaktadır. Siyasi partiler seçim çevresinden çıkacak temsilci sayısı kadar adayın bulunduğu listeleri seçmenlere sunarlar ve seçmenlerin oylarıyla orantılı olarak temsilcilikleri elde ederler. Listeli nisbi temsil sistemi az oy almış partilerin de temsiline yol açtığı için tek başına hükümetler yerine koalisyon hükümetlerinin kurulması sonucunu doğurabilir. Ayrıca, adayların belirlenmesinde siyasi parti yönetimlerine ve parti başkanlarına güç kazandırabilir. Listeli nisbi temsil sisteminin bu gibi olumsuzluklarının yanında birçok faydaları da vardır. Bu sistem, siyasi partilerin oy oranları ile temsil oranları arasında uygunluk sağlayarak çok sayıda oyun boşa gitmesini önler.

Listeli nisbi temsil sistemlerinde, alınan oyların hesaplanması ve temsilciliklerin siyasi partilere dağıtılması “tam nisbi sistem” veya “yaklaştrırmalı nisbi sistem” yöntemleriyle gerçekleştirilmektedir¹³⁴. Siyasi partinin elde ettiği temsilcilikleri kimlerin kazandığı ise, sunulan listenin şekline göre

¹³³ ÖZBUDUN(2005), s.225; ALYOT, Halim Tefik, Demokrasi ve Seçim Sistemleri; Türkiye’de ve Yabancı memleketlerde Seçim Mevzuatı ,Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1949, s.28, ARMAĞAN, Servet, Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975, s. 126.

¹³⁴ TEZİÇ, a.g.e., s.281.

belirlenebilmektedir. Söz konusu listeler de “değişmez (sabit ya da bloke) liste”, “tercihli (liste) oy” ve “karma liste” olarak üç farklı şekilde uygulanabilmektedir¹³⁵.

Nisbi temsil sisteminin amacı, toplumdaki siyasal eğilimlerin ve farklılıkların eksiksiz ve en iyi şekilde parlamentoya yansıtılmasıdır. Dolayısıyla temsil edilmeyen oyların mümkün olduğunca az olması gerekir¹³⁶. Bu amacın en iyi şekilde gerçekleştirilmesi de, seçim çevresinin çok büyük tutulması, o seçim çevresinden çıkacak temsilci sayısının fazla olması ve “artık oy” ve “artık temsilcilik”lerin ulusal artık (milli bakiye) veya bölgesel artık yöntemleriyle dağıtılmasıyla mümkündür.

Seçilecek temsilcilerin siyasi parti listeleri arasında dağılımı gerçekleştikten sonra siyasi partinin elde ettiği temsilcilikleri kimlerin kazandığı ise seçmene sunulan listenin şekline göre belirlenmektedir. Söz konusu listeler “değişmez (sabit ya da bloke) liste”, “tercihli (liste) oy” ve “karma liste olarak üç farklı şekilde uygulanabilmektedir¹³⁷.

Tercihli (liste) oy yönteminde siyasi partiler, kendi tercihinine göre sıraladıkları aday listelerini seçmene sunarlar. Seçmen kendisine sunulan liste üzerinde bir değişiklik yapamaz. Adaylardan bir veya birkaçının isimlerini silemez ve sildiği isimlerin yerine başka bir isim yazamaz ancak, liste üzerindeki adaylar hakkında tercihlerini ortaya koyabilirler¹³⁸. Seçmen tek bir temsilci tercihi yapabileceği gibi, seçilecek temsilci sayısının belirli bir oranı ya da tamamı kadar da tercihte bulunabilir. Tercih hakkına sahip olmasına rağmen bu hakkını, siyasi partinin sıralamasını değiştirmeyerek de kullanabilir.

Tercihli (liste) oy yönteminde, siyasi partilerin temsilcilik elde etmeleri halinde bunların kimler olduğunu seçmenlerce yapılan tercihler sonucu oluşan liste belirleyecektir. Yeni liste adayların aldıkları oy miktarına göre sıralanmalarıyla ortaya çıkar ve siyasi partinin elde ettiği temsilcilikler bu sıraya göre dağıtılır.

¹³⁵ ÖZBUDUN(2005), s.224.

¹³⁶ TEZİÇ, a.g.e., s.284.

¹³⁷ ÖZBUDUN (2005), s.224.

¹³⁸ ARMAOĞLU, a.g.e., s.161-162.

Değişmez liste yönteminde seçmenlerin, kendilerine sunulan liste üzerinde hiçbir değişiklik yapma hakkı ve fırsatı yoktur. Bu yöntemde seçmen sadece siyasi partiyi seçebilir.

Karma liste yönteminde seçmen oy hakkını kullanırken en büyük serbestiye ulaşmaktadır. Siyasi partiyi oyunu vererek belirledikten sonra, o siyasi partinin listesi üzerinde dilediği şekilde değişiklik de yapabilmektedir. Listede istemediği adayın ismini silebilmekte, onun yerine aynı listedeki ya da başka bir siyasi partinin listesinde bulunan bir adayın ismini yazarak yeni bir liste oluşturabilmektedir¹³⁹. Daha sonra adayların, her siyasi parti altında aldıkları oylara göre sıralanması yapılır. Aday, siyasi partinin oluşan yeni listesinde seçilecek sırada yer almışsa, o siyasi partinin listesinden seçilir. Hatta aynı aday, bir başka siyasi partinin listesinde de seçilecek sırada yer almış olabilir. Bu durumda en çok oy aldığı siyasi parti listesinden seçilir ve diğer listeden silinir.

Siyasi partilerin parti hakimiyetini azalttığı, parti disiplinini bozduğu, seçim sonuçlarının alınmasının çok uzun zaman ve çalışma gerektirdiği, seçmenin eğitim seviyesinin yetersizliği gibi nedenlerle bu yönteme pek itibar edilmemektedir. Ancak uygulanması mümkün olduğunda bu sistemin ideale an yakın demokratik seçim sistemi olduğunu söyleyebiliriz.

F. SEÇİM UYUŞMAZLIĞI

Seçim uyuşmazlığı; seçimlerin yönetimi ve denetimine ilişkin olarak seçim sürecinde ortaya çıkabilecek olan ve seçime katılan tarafların hak ve menfaatlerini ilgilendiren anlaşmazlıklardır¹⁴⁰. Seçim sürecinde seçmenler, adaylar ve seçim kurulları arasında bir takım uyuşmazlıklar çıkabileceği ve bunları mutlaka çözüme kavuşturulması gereği ortadadır. Bu nedenle seçim uyuşmazlıklarının nasıl çözüme kavuşturulabileceği hep seçim hukukunun konusu olmuştur.

¹³⁹ ARMAOĞLU, Seçim Sistemleri, a.g.e., s.165, ÖZBUDUN(2005) ,s.224.

¹⁴⁰ GÖNENC, a.g.e., s. 26.

Günlük kullanımıyla seçim denilince aklımıza ilk olarak “seçim sandığı” gelir. Oysa seçim bir süreçtir. Dolayısıyla seçim oy verme işleminden fazlasına ifade eder. Seçim süresinde asgari düzeyde yapılması gereken işler, yani olmazsa olmaz unsurlar şu şekilde sıralanabilir:

(1)Kimlerin seçmen olacağıının belirlenmesi,

(2)Siyasi parti ve bağımsız adayların adaylıklarının kabul edilmesi ve onaylanması,

(3)Oy verme sürecinin yönetilmesi,

(4)Oyların sayımı,

(5)Oyların dökümü¹⁴¹.

Bu sayılan iş ve işlemleri yapmakla görevlendirilmiş organlara “seçim idare organları” ismi verilir. Seçim idare organları hükümet içinde bir bakanlık, sekreterlik veya memurluk olabileceği gibi bir kurul şeklinde de karşımıza çıkabilir¹⁴². Bazı ülkelerde ise karma yapıda organlar seçim işlerini yapmakla görevlidir. Durum böyle olunca seçim uyuşmazlıklarının karara bağlanması seçim idare organlarının görev alanına girmemelidir. Çünkü; seçim işlerinde görevli olan idari organlar yaptıkları bu seçim işleriyle kendileri zaten seçim uyuşmazlığının bir tarafı durumundadır. Uyuşmazlığın taraflarından birine, kendinin de tarafı olduğu bir uyuşmazlık konusunda çözüm ve karara bağlama yetki ve görevi verilmesi hukuki açıdan pek değerli olmayacaktır. Öyleyse seçim uyuşmazlıklarının çözümü yetkisinin bağımsız yargı organına verilmesi en doğrusu olacaktır. Gerçekten çeşitli ülkelerdeki mevzuat uygulamaları incelendiğinde bu yetkinin kural olarak “yargı organı” tarafından kullanıldığı görülür¹⁴³.

¹⁴¹ GÖNENC, a.g.e., s. 27-28.

¹⁴² GÖNENC, a.g.e., s. 28.

¹⁴³ GÖNENC, a.g.e., s.28

Seçim uyuşmazlıkları idare organlarının mı çözülmeli, yargı organlarının mı çözülmeli konusunda çeşitli görüş ve uygulamalar ortaya çıkmıştır. Seçimler ve sonuçları aslında herkesi ilgilendirir. Çünkü seçimlerle sonuçta bir ülkenin kaderi belirlenmektedir. İdare organları da yargı organları da ülkenin birer üyesidir. İdare organlarında da yargı organlarında da görev yapanlar aynı ülkenin vatandaşlarıdır. İdare organlarında bulunanlar da yargı organlarında bulunanlar da ülkenin iyi veya kötü yönetilmesinden etkileneceklerdir. İdare organlarında bulunanların da yargı organlarında bulunanların da ülkeyi kimlerin ve hangi siyasi görüş mensuplarının yönetmesi gerektiği konusunda birer düşüncesi olacaktır. Zaten bunlar bu amaçla seçimlerde kendileri de oy sandığına gidip bu düşünceleri doğrultusunda oy da kullanmaktadırlar. Öyleyse aslında seçim uyuşmazlıklarında herkes taraftır¹⁴⁴. Ancak tüm bunlara rağmen birilerine bu seçim uyuşmazlıklarını mutlaka çözüme kavuşturulmak durumundadır. Asıl önemlisi en tarafsız ve en adil biçimde ve uyuşmazlığa taraf olanların gönlünü en rahatlatılacak şekilde seçim uyuşmazlığını kimin çözebileceğini tespit ve tayin etmektir. Madem ki diğer bütün uyuşmazlıkları, anlaşmazlıkları ve suçluluk veya suçsuzluk hallerini yargı gücü çözüme kavuşturuyor, öyleyse seçim uyuşmazlıklarını da yargı gücü çözüme kavuşturmalı ve kesin karara bağlamalıdır. Üstelik seçimin yönetiminin dahi tarafsız yargı gücü tarafından yapılması görüş ve uygulamaları çok geniş bir kabul görmüştür. O halde seçim uyuşmazlıklarında tarafsız yargı gücünün yetkilendirilmemesi ve görevlendirilmemesi nasıl düşünülebilir? Artık günümüzün çağdaş demokratik ülkelerin çoğunda seçimin yönetiminin de, denetiminin de uyuşmazlıklarının

¹⁴⁴ Peki, devletler dünyasında demokrasilerin ortak bir niteliği bulunamaz mı? Bunun için şöyle düşünmek gerekebilir: Devlet organlarının etkinlikleri ve kuruluşlarında halk isteği hangi ölçüde dikkate alınmıştır? Federal Almanya Cumhuriyeti Anayasasının 20. maddesi hükmü bu konuda karar verici bir ölçü kuyabilir. Sözü geçen hüküm şudur: “Bütün devlet gücü halktan kaynaklanır.” Ama böyle bir demokrasi buyruğunun genel olarak yürürlüğü bakımından genişliği ve kapsamı üzerinde kuşku doğar. Bunu haklı gösterecek birkaç soruyu ortaya koymak gerekir. Demokrasi kavramının gerçekleşmesine zemin hazırlayacak olan seçimler ne kadar sık yapılmalıdır? Halk kaç yıl için temsilcilerine yetki vermelidir? Eğer “ halk adına” hüküm veren yargıçlar yaşam boyu çalışıyorlarsa ve bunlar, ABD’de “Supreme Court” un yaptığı gibi halkın yasalarını geçersiz ilan ediyorlarsa, o zaman demokrasinin kaynağına geri dönülmediği kaygısı uyanmaz mı? Aynı kaygı Federal Almanya Cumhuriyetinin Anayasa Mahkemesi için de geçerlidir, zira 12 yıl içinde seçilen yargıçların bu uzun süre içinde demokratik meşruiyetlerini koruyup koruyamadıkları sorulabilir. Bu konuda güçler ayırımı ilkesi de gene bir sorun yaratır. Eğer mahkemelerde yargıçlara hukuk yaratma hakkı tanınmışsa, bazı

çözümünün de bağımsız ve tarafsız yargı gücü tarafından çözülmesi görüşü ve uygulamaları kabul görmüş ve yerleşmiştir. Ancak buna rağmen bazı ülkelerde seçim uyuşmazlıklarında yargı organları kadar siyasal organlar da devreye girmiş, hatta bazı ülkelerde seçim uyuşmazlıkları sadece siyasal organlara bırakılmıştır¹⁴⁵.

Ülkemizde gelinen noktada seçimlerin yönetimi de denetimi de tarafsız yargı gücü tarafından yapılmaktadır. Seçim yargısının üst mercii de Yüksek Seçim Kuruludur. Ancak Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme olup olmadığı noktasında bir takım tartışmalar da yapılmaktadır. Kimileri YSK'nın mahkeme olduğu görüşünü ileri sürerken kimileri de YSK'nın mahkeme olmadığını ileri sürmektedir.

Bizim kanaatimize göre YSK seçimlerin ve seçim sürecinin yönetilmesine yönelik görevleri nedeniyle bir seçim idare organı olmakla beraber, seçim sürecinde ortaya çıkan uyuşmazlıkları kesin olarak karara bağlayan ve üyelerinin tamamı yüksek hakim olan bir yargı organıdır. Yani YSK "idari niteliği de olan bağımsız bir seçim yargı organı"¹⁴⁶ olarak nitelendirilebilir. Zaten YSK'da 2004 yılında verdiği kararında, "Yüksek Seçim Kurulu...seçim işlerince en yüksek idare yeri ve işlerde en yüksek yargı yeridir"¹⁴⁷ demek suretiyle kendisinin seçim işlerinde 'en yüksek idare ve yargı yeri' olarak tanımlamıştır. Seçim uyuşmazlığı doğrudan doğruya seçim yargısının esas konusudur. Çalışmamızın ikinci bölümünde seçimlerin yönetimi ve denetimi konusunu inceleyip değerlendirirken seçim uyuşmazlığının bir sonucu olarak seçim yargı organlarının önüne gelen seçimlerle ilgili şikayet ve itirazları da ayrıntılı olarak açıklamaya çalışacağız.

durumlarda yargıç yasa koyucu yerine de geçmektedir. Karl **Doehring**, Genel Devlet Kuramı, Çeviren: **MUMCU**, Ahmet, Genel Kamu Hukuku, İnkilap Yayınevi, Ankara 2001, s,170.

¹⁴⁵ **GÖNENÇ**, a.g.e., s. 27.

¹⁴⁶ **GÖNENÇ**, a.g.e., s. 28 ve 50.

¹⁴⁷ **YSK**, 2004/315, Karar İçin Bkz.: **ÜNLÜ**, Ahmet Hamdi-**ERBİL**, Hasan, Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Ankara 2007, s.1239-1240

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇİMLERİN YÖNETİMİ VE DENETİMİ

I. SEÇİMLERİN YÖNETİMİ

Seçimlerin yönetimi, seçim kararının alınmasından başlayarak seçim sonuçlarının kesinleşmesine kadar geçen süre içerisinde yapılan faaliyetleri kapsar. Seçimlerin yönetimi ve seçimlerin yürütülmesi kavramlarının her ikisi de aynı anlamlara gelmektedir.

Seçimlerin yönetimi iki aşamalı olarak gerçekleştirilir. Seçimlerin yönetiminde birinci aşama, oy verme gününe kadar yapılan işlerdir. Seçimlerin ikinci aşaması ise oy verme gününde ve oy verme işleminin sona ermesinden sonra yapılan işlerdir.

Bunun dışında seçim işleri yürütülürken seçimin güvenli ve tarafsız bir şekilde gerçekleşmesi için ilave bazı tedbirlere de başvurulmaktadır.

A. OY VERME GÜNÜNE KADAR YAPILAN SEÇİM İŞLERİ

Oy verme gününe kadar yapılan seçim işlerinin tümü seçime hazırlık niteliğindeki işlerdir. Bu işler bütün seçimlerde yapılan aynı ve ortak işlerdir.

Milletvekili genel seçimlerinde oy verme işlemi başlamadan yapılacak hazırlık işleri; seçim çevrelerinin belirlenmesi, belirlenen seçim çevrelerinden nüfusa göre çıkacak milletvekili sayısının belirlenmesi, seçmen kütüklerinin düzenlenmesi, adayların tespit edilmesi ve propaganda faaliyetlerinin düzenlenmesidir. Oy verme işlemine kadar yapılacak hazırlık işlerinin aksatılması yapılacak seçimin sağlığını, düzenini ve sonucunu etkileyebilir¹⁴⁸. Hazırlık çalışmaları iyi yönetilmeyen bir

¹⁴⁸ Aksi görüş için bkz. BAŞGİL Ali Fuad, Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri, Hür Fikirleri Yayıncılık Cemiyeti Neşriyatı No:3, İstanbul 1948, s. 26.

seçimin tarafsızlığı ve güvenilirliği konusu şüphe uyandırır. Seçimin demokratikliğine gölge düşmemesi için seçim hazırlıklarının tam olarak yapılması gerekir.

1. Üye Sayısının Tespiti

Parlamento üye sayısının tespitinde iki çeşit yöntem kullanılmaktadır. “Değişmez sayı”¹⁴⁹ olarak bilinen yöntemde üye sayısı, nüfus ne olursa olsun önceden belirlenmiş sabit bir sayıdır. İkinci yöntem olan “nüfus esası”¹⁵⁰ yönteminde ise, belirli sayıdaki vatandaşlar için bir temsilcinin belirlenmesiyle üye sayısı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de parlamento üye sayısının tespitinde 1960 seçimlerine kadar nüfus esası, o tarihten günümüze kadar da değişmez sayı yöntemi kabul edilerek uygulanmaktadır.

2. Seçim Çevresinin Belirlenmesi

Seçim çevreleri, seçimin gerçekleştiği en küçük birimdir¹⁵¹. Uygulanan seçim sistemine uygun olarak seçim çevreleri belirlenir. Seçim çevresi ne kadar dikkatle belirlenirse belirlensin, uygulanan seçim sistemine uygunluk söz konusu değilse, seçimin hakkaniyete aykırı sonuç doğurması kaçınılmazdır¹⁵².

¹⁴⁹ “Değişmez sayı, ülke nüfusu ne olursa olsun parlamento üye sayısının önceden belli bir sayı ile dondurulmasıdır. Örneğin Türkiye’de 1961 Anayasası (m.67), Millet Meclisi’nin 450 üyeden, 1982 Anayasası (m.75) ise, ilk biçiminde tek meclisli TBMM’nin 400 üyeden oluşmasını öngörüyordu. Ancak 17.05.1987 tarih ve 3361 Sayılı Kanun ile Anayasanın 75. maddesi değiştirilerek TBMM üye sayısı 450 olarak belirlendi. Nihayet, 23.07.1995 tarih ve 4121 Sayılı Anayasa Değişikliğine İlişkin kanun ile TBMM üye sayısı 550 olmuştur.” **TEZİÇ**, a.g.e., s.260.

¹⁵⁰ “Nüfus esası, belli sayıdaki vatandaşlara bir temsilci .belirlenmesi demektir. Örneğin Türkiye’de 1960 öncesi genel seçimlerinde, her 40 Bin vatandaş için 1 milletvekilliği esas alınmaktadaydı. Bunun gibi İngilter’de yaklaşık 65 Bin vatandaş 1 üyeye temsil edilmektedir. Böyle bir esasın belirlenmesi, ister istemez toplumdaki nüfus dalgalanmalarına bağlı olarak, parlamentodaki temsilci sayısının giderek artması sonucunu doğurur. İngiltere’de 1970 seçimlerinde 630 olan avam kamarası üye sayısı, 1974 genel seçimlerinde 635’e, 1983 yılında da 650’ye ve 1997 seçimlerinde 659’a yükseltilmiş olup 20095 seçimlerinde bu sayı seçmen sayısındaki azalma sonucu 645’e inmiştir.” **TEZİÇ**, a.g.e., s.260.

¹⁵¹ **ATAR** (2007), s.199.

¹⁵² **TEZİÇ**, a.g.e., 259.

Seçimlerde kullanılan oyların milletvekilliliğine dönüştürülmesi işlemi seçim çevresi çapında yapılır. Uygulanan seçim sistemine ülkelerin tercihlerine göre seçim çevrelerinin büyüklüğü yani çıkaracağı milletvekili sayısı da değişebilmektedir¹⁵³.

Seçim çevreleri uygulanan seçim sistemine uygun olarak belirlenirken coğrafi veya mesleki temsil yöntemlerinden birisi uygulanmaktadır. En çok “coğrafi temsil” yöntemi kullanılmaktadır. Coğrafi temsil yönteminde milli çevre, geniş çevre veya dar çevre denilen üç farklı uygulamadan birisi seçilebilmektedir.

Milli çevre sisteminde ülke bir seçim çevresidir.

Geniş seçim çevresi sisteminde ülke birden çok milletvekili çıkaracak bölgelere ayrılır.

Dar seçim çevresi sisteminde, ülke seçilecek milletvekili sayısı kadar küçük seçim çevrelerine ayrılır.

Genel olarak seçim çevrelerinin belirlenmesi görevi yasama organı tarafından yerine getirilmekle beraber, bazen yasama organı bu görevi başka bir organa da bırakmaktadır¹⁵⁴.

3. Seçmen Kütüklerinin Düzenlenmesi

Vatandaşları tanımlayan ve seçmenin oturduğu yeri belirten bilgileri içeren kayıtlara “Seçmen Kütüğü” adı verilir. Demokrasinin esasını seçimler, seçimlerin esasını da seçmen kütükleri oluşturmakta ve bir kimsenin oy kullanabilmesi ancak seçmen kütüğüne kayıtlı olmasıyla mümkün olmaktadır. Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi hazırlık işleri arasında yer almaktadır¹⁵⁵.

¹⁵³ ATAR, (2007), s.199.

¹⁵⁴ ARASLI(1989), s.140.

¹⁵⁵ BAŞGİL, age., s.26.

Güvenli ve dürüst bir seçim yapılabilmesi ve milli iradenin tecellisi için seçmen kütükleri usulüne uygun tutulmalıdır. Ülkemizde Yüksek Seçim Kuruluna bağlı olarak Ankara’da bulunan “Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü” ile her ilçede kurulmuş olan “Seçmen Kütükleri Bürosu” seçmen kütüklerinin düzenlenmesi görevini yerine getirir. Seçmen kütükleri her dört yılda bir yeniden güncelleştirilir.

4. Adayların Belirlenmesi

Adayların belirlenmesi, seçim öncesi yapılacak en önemli hazırlık işlerindedir.

Sadece parlamento seçimlerinde parlamenter olmaları yönünde seçmenlerin tercihte bulunabileceği kimseler değil yerel seçimlerde seçmenlerin yönetici olmaları yönünde tercihte bulunabilecekleri kimseler de aday kapsamında değerlendirilir. Aday belirleme, daha özel anlamıyla seçilme yeterliliğine sahip kişiler arasında belli bir seçimde kimlerin halkın oyuna sunulacağı belirlenmesi işlemi ifade eder¹⁵⁶. Bir kimsenin aday olabilmesi herşeyden önce seçilme yeterliliğine sahip olması ve ardından adaylığa önerilmesiyle mümkün olabilir.

Demokratik sistemlerde seçilme hakkına sahip olan kişilerin somut olarak bir seçimde aday olabilmelerinin önündeki engellerin en az seviyede tutulması gerekir. Nitekim milletvekilliğine bağımsız olarak aday olmanın önünde genellikle önemli bir engel bulunmaz¹⁵⁷. Her ülkede, adayların seçilme yeterliği ile ilgili farklı şartlar oluşturulmuştur. Bu şartların kimisi olumlu şartlar ve kimisi de olumsuz şartlardır. Olumlu şartlar adayda bulunması gereken şartlardır. Olumsuz şartlar adayda bulunmaması gereken şartlardır. Vatandaşlık, yaş, okuryazarlık ve öğrenim derecesi, ikametgâh, cinsiyet, ırk, servet ve vergiye ilişkin şartlar adaylarda bulunması gereken şartlardır. Kısıtlılık, kamu hizmetlerinden yasaklılık, bazı cürümlerden dolayı hüküm

¹⁵⁶ BİLİR (2007), s.20-21.

¹⁵⁷ BİLİR (2007), s.21.

giymiş olmak, seçilme yeterliğini ortadan kaldıran bazı durumlar, meslek ve görev nedeniyle seçilemeyecek olma gibi şartlar olumsuz şartlardır¹⁵⁸.

Adaylık için önerilme ise adayın kendisi tarafından olabileceği gibi, seçmen grupları veya siyasi partiler tarafından da yapılabilir¹⁵⁹. Siyasi Partiler Kanununun 37. maddesine göre, siyasi partiler ..., adaylık için müracaat eden ve adaylığı uygun bulunanlar arasından, adayların tespitini; serbest, eşit, gizli oy, açık tasnif esasları çerçevesinde, tüzüklerinde belirleyecekleri usul ve esaslardan herhangi biri veya birkaçı ile yapabilirler¹⁶⁰. Adaylık önerisi, belirlenen şekil ve kapsam şartlarını ihtiva edecek şekilde, seçimden önce ve belirlenen süre içerisinde, öneriyi alma ve incelemeye yetkili bir makama yapılmalıdır¹⁶¹.

Bundan sonra yetkili makam tarafından yapılan inceleme sonucunda aday olmaları uygun görülenlerin ilan edilir. İlandan sonra belirlenen süre içerisinde itiraz olmaması veya itiraz olmasına rağmen itirazın reddedilmesi halinde adaylık kesinlik kazanır¹⁶².

5. Propaganda

Seçim öncesi hazırlık işlerinden bir diğeri de seçim propaganda faaliyetlerinin düzenlemesidir. Propaganda seçim öncesinde yapılır. Propaganda aşaması seçime katılan (partili ve bağımsız) adayların seçmenlerle gerçek anlamda ilk kez karşı karşıya geldikleri ayamadır. Bu aşama adayların; kendilerini, dünya görüşlerin, programlarını anlatmaları için bir fırsattır. Bu aşamada seçmenler mevcut seçenekler arasında bir değerlendirme yaparak oy tercihlerini büyük ölçüde şekillendirme imkanı bulur¹⁶³. Çünkü, propaganda sırasında siyasi partiler ve bağımsız adaylar ideolojileri, programları, planları, adayları, icraatları hakkında seçmene kapsamlı

¹⁵⁸ YILMAZ, Zekeriya, Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999, s.16.

¹⁵⁹ ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, AÜHF Yayınları, Ankara 1972, s.49

¹⁶⁰ ATAR, (2007), s.204.

¹⁶¹ ARASLI, (1972), s. 50.

¹⁶² ARASLI, (1972)., s.54.

¹⁶³ GÖNENC, a.g.e., s.259.

bilgilerle mesajlar verir. Propaganda araçları ise radyo, televizyon, gazete ve dergiler, el ilanları, duvar ilanları ve afişlerdir.

Propaganda aşamasında seçim yarışına katılanların seçmenlere mesajlarını ulaştırabilmeleri için, devletin bir takım pozitif yükümlülükleri olduğu da hatırlanmalıdır. Seçim yarışına katılanların, özellikle devlet medyasında ve seçim propagandasını mümkün kılacak veya kolaylaştıracak devlet olanaklarından (toplantı yerleri, ulaşım, posta hizmetleri gibi) eşit biçimde faydalandırılması gerekir¹⁶⁴.

Seçim Kanunlarında, seçim propaganda yöntem ve araçları ile ilgili düzenlemeler yer alır¹⁶⁵. Aksi takdirde, propaganda haksız rekabete dönüşebilir ve seçmenin serbest, yansız ve doğru olarak bilgilenmesini engellemek suretiyle, güçlü olan adayın zayıfı seçimlerin dışına atmasına neden olur¹⁶⁶.

B. OY VERME VE SONUÇLARIN İLANINA KADAR YAPILAN SEÇİM İŞLERİ

Oy vermenin başlamasıyla sonuçların ilanına kadar yapılacak seçim işleri çok önemlidir.

1. Oy Verme

Sandık kurulunun, sandıkların ve sandık alanının hazır hale gelmesinin ardından oy verme aşamasına geçilir. Bu aşamada temel ilke; seçmenin kayıtlı olduğu seçim çevresindeki sandıkta oy kullanmasıdır. Bu temel ilkedен oy verme aşamasına ilişkin iki kural çıkarılabilir:

¹⁶⁴ GÖNENC, a.g.e., s.259

¹⁶⁵ 298 Sayılı Kanununun 49 ila 66. maddeleri arasında propaganda aşaması düzenlenmiştir. Buna göre propaganda aşamasında bütün faaliyetler seçim kurullarının denetimindedir. YSK'nın bir kararına göre; seçim kurulları, seçim takviminin başlangıcı ile propaganda süresinin başlangıcı arasındaki dönemde yetkili ve görevli değildir. Söz konusu bu kararda YSK; İçişleri Bakanlığının seçim döneminde yapılacak açık ve kapalı yer toplantılarına ilişkin genelgesinin denetlenmesine ilişkin talebine, seçim kurullarının açık ve kapalı yer toplantıları ile ilgili görev ve yetkisinin seçim dönemindeki propaganda süresi ile sınırlı olduğu gerekçesiyle reddetmiştir. Bakınız YSK'nın 1999/75 Sayılı Kararı, ÜNLÜ-ERBİL, a.g.e., s.857-858.

¹⁶⁶ ARMAĞAN, a.g.e., s.90.

(1)Sandık Seçmen listesine kayıtlı olmayan bir seçmen oy kullanamaz,

(2)Seçmen kayıtlı olduğu sandıktan başka bir sandıkta oy kullanamaz.

298 Sayılı Kanun oy vermede geçerli olan bu iki kurala birer istisna öngörmüştür. Gümrük kapılarında oy kullanma birinci kuralın istisnası; seçim kurulu görevlileri, milletvekilleri ve milletvekilleri adaylarının oy kullanması ikinci kuralın istisnasıdır¹⁶⁷.

Seçmen kütüklerinde kayıtlı olup kendilerine seçmen bilgi kartı verilen seçmenler, seçim günü, kimliklerini ibraz ederek kendilerine gösterilen sandıklarda oylarını kullanırlar. Oylar kullanılırken seçimlerin temel ilkelerine uyulmak zorundadır. Demokratik seçim ilkelerine uyulmazsa demokrasiden söz edilemez. Seçmenler gizlilik ve güven içinde oylarını kullanabilmelidirler.

2. Sayım ve Döküm

Esas olarak iki türlü oy sayım yöntemi kullanılmaktadır: “sandık bölgesinde sayım” ve “sayım merkezinde sayım”. Her iki yöntemin de kendine özgü olumlu ve olumsuz yanları olmakla birlikte Türkiye’de sandık bölgesinde sayım yöntemi uygulanmaktadır¹⁶⁸. Sandık bölgesinde sayım yönteminin “serbest ve adil” seçim ölçütlerine daha uygun olduğu söylenebilir.

Gizli verilen oyların sayımı ve dökümü herkesin önünde açık yapılır. Sayım ve döküm anına kadar demokratik seçimlerin bütün gerekleri yerine getirilse bile, sayım ve dökümün yapılmasında “aleniyet” ilkesine uyulmazsa, açıklanacak seçim sonuçları üzerine gölge düşecektir¹⁶⁹.

Seçim kanunları, oyların sayım ve dökümünün açık yapılmasını garanti altına aldığı gibi, bu sayım ve dökümün nasıl yapılacağını usullerini de gösterir.

¹⁶⁷ GÖNENÇ, a.g.e., s.299.

¹⁶⁸ GÖNENÇ, a.g.e., s.306

3. Sonuçların İlanı

Seçim yönetiminde en son işlem seçim sonuçlarını tespit ve ilan etmektir.

İl Seçim Kurulları seçim çevrelerinde kimlerin milletvekili seçildiğini tespit ettikçe, an be an, YSK'ya seçilenlerin isimlerini ve eğer parti adayı iseler mensup oldukları siyasi partiyi bildirir.YSK bu bilgileri bekletmeden radyo ve televizyon ile derhal yayınlar¹⁷⁰. Bu seçimlerin “kesin olmayan” sonuçlarıdır. İller düzeyinde seçim sonuçlarını gösteren tutanakların tümünün YSK'ya ulaştırılmasının ardından, YSK ikinci bir bildiri yayınlar. Bu ise seçimlerin “kesin sonuçları”dır¹⁷¹.Seçimleri ayrıntılı sonuçları ise 2898 Sayılı Kanununun 38. maddesine göre; Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı tarafından, YSK'nın verdiği bilgiler esas alınarak en geç seçimi takip eden 1 yıl içinde yayınlanır¹⁷².

Oy verme işlemi bittikten ve oyların sayım ve dökümü yapıldıktan sonra, adayların ve partilerin aldıkları oylar ve seçimi kazananlar yetkili kurullar tarafından duyurulur. İlanın şekli ve süresi her ülkenin seçim kanunlarında yanlışlığa yol amayacak biçimde yer almaktadır¹⁷³.

I. SEÇİMLERİN DENETİMİ

Seçimlerin denetimi, en az seçimlerin yönetimi kadar çok büyük ve hayati bir öneme sahiptir. Demokratik seçim ilkelerine uygun bir seçimin gerçekleşmesi için seçimlerin denetimi şarttır. Seçim denetimi, seçimin sonucunu etkilemesi muhtemel olayları önlemek için yapılır. Seçim sürecinde bazen seçimin iptaline kadar bile

¹⁶⁹ BAŞGİL, a.g.e., s.23.

¹⁷⁰ 2839 Sayılı Kanununun 37/2 . maddesi: “Bütün illerden verilecek bilgiler tamamlanır tamamlanmaz, tastikli tutanak suretlerinin alınması veya itiraz varsa bu itirazın incelenerek karar bağlanması beklenmeksizin, her partinin milletvekili sayısı ve milletvekili seçilenlerin ad ve soyadları Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo ve Televizyonlarıyla derhal yayınlanır.”

¹⁷¹ 2839 Sayılı Kanununun 37/3. maddesi: “Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi zerine, YSK en kısa zamanda radyo ve televizyon ve Resmi Gazete ile ikinci bir bildiri yayınlarken iller ve seçim çevreleri itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, katılma oranını, geçerli oy pusulası sayısını, her parti ile bağımsız adayların kazandıkları oy sayısını açıklar.”

¹⁷² GÖNENÇ, a.g.e., s.320-321.

¹⁷³ ARMAĞAN, a.g.e., s.93.

gidilebilecek uyuşmazlıklar yaşanabilir. Bu uyuşmazlıkların çözümü tarafsızlığından kuşku duyulmayacak bir organ tarafından yapılmalıdır.

Seçimlerin denetlenmesini ve seçim uyuşmazlıklarının çözümünü; meclislere bırakmak veya özel bir yargılama makamına bırakmak şeklinde iki yol bulunmaktadır.

Tablo-4: Seçim Yönetişim Modelleri:

Fonksiyon	Klasik Modelde	Fransız Modelinde	Latin Amerika Modeli (Bağımsız Seçim Kurulu Versiyonu)	Latin Amerika Modeli (Yargısal Nitelikli Bağımsız Seçim Kurulu Versiyonu)
İDARİ Fonksiyon	Yürütme Organı	Yürütme Organı	Seçim Kurulu	Seçim Kurulu
YARGI Fonksiyonu	Yasama Organı	Yargı Organı	Yargı Organı	Seçim Kurulu

Kaynak: GÖNENÇ, a.g.e., s.39

Seçim yönetiminde olduğu gibi seçim denetiminde de önceleri ağırlıklı olarak idari organlara görev ve yetkiler verilmiştir. Ancak bunun bazı sakıncaları ortaya çıkınca seçimlerin denetiminin bağımsız yargı organlarına verilmesi görüşü ve uygulamaları başlamıştır. Günümüzde çok az demokratik ülkelerde seçimlerin bazı aşamalarında idari organlara hala bazı görev ve yetkiler verilmektedir. Ancak artık pek çok demokratik ülkede seçimlerin denetimiyle bağımsız yargı görevli ve yetkili kılınmıştır.

Seçimler tarafsız ve güvenilir organlar tarafından yönetilmeli ve yine tarafsız ve güvenilir organlar tarafından denetlenmelidir. İyi yönetilmeyen ve iyi denetlenmeyen tüm seçimler şaibe iddialarını beraberinde getirir. Demokratik ülkeler bunun farkında oldukları için evrensel demokratik seçim ilkelerini hayata geçirmenin yanı sıra bu ilkeler ışığında seçimlerin yönetimini ve denetimini sağlama yollarını ortaya çıkarmaya çalışmışlardır.

Ülkemizde de 1950 yılına kadar seçimlerin yönetiminde ve denetiminde çeşitli idari organlar ve kurullar görevlendirilmişti. Ancak 1950 yılında çıkarılan 5545

Sayılı Milletvekilleri Seçimi Kanunuyla seçimlerin yönetimi ve denetimi yargı gücüne verildi. Bu kanunla sandık kurulları, ilçe seçim kurulları, il seçim kurulları ve Yüksek Seçim Kurulu oluşturuldu. Kurulan bu seçim kurullarının bütün iş ve işlemleri yargıç gözetim ve denetimine tabi tutuldu. Bu kanunla sadece milletvekili tutanaklarına ilişkin itirazlar, YSK'nın sunduğu rapor üzerine TBMM tarafından karara bağlanıyordu. 1954 yılında çıkarılan 6272 sayılı kanun değişikliğiyle buna da son verilerek seçim tutanaklarına ilişkin itirazları ve uyuşmazlıkları kesin olarak karara bağlama yetkisi YSK'ya verildi. Böylece artık Türkiye'de seçim uyuşmazlıkları yargısal usullerle çözülmeye başladı ve seçim yargısı oluşumunu tamamlamış oldu.

A. SEÇİMLERİN MECLİS TARAFINDAN DENETLENMESİ

Bazı ülkelerde seçim sonucunu etkileyen uyuşmazlıkların meclis tarafından çözümlenmesi ve karara bağlanması yoluna başvurulmaktadır. Bu uygulamaya neden olarak 'parlamentonun üstünlüğü' ilkesi gösterilir. Ne var ki seçimlerin yürütülmesinin ve denetlenmesinin siyasi organlara bırakılmasının seçimlerin dürüstlüğü açısından sakıncalı olabileceği de bir gerçektir¹⁷⁴.

Meclisin, kendi üyelerinin seçiminde kendisinin denetim yetkisine sahip olması demokratik bir anlayış değildir. Mecliste çoğunlukta olanlar kendi milletvekillerinin seçimlerine herhangi bir müdahalede bulunmazlarken, muhalefetteki milletvekillerinin seçimlerini geçersiz kılmak amacıyla onların seçim tutanaklarını reddedebilirler¹⁷⁵.

Meclisin siyasi nitelik taşıması, hukuken sorumsuz olması, sükûnet ve tarafsızlığa sahip olamamasının ona bu şekilde yargısal bir görev verilmesini engelleyeceği, zira uyuşmazlığın çözümünün hakkaniyete uygun davranmayı zorunlu kıldığı, hakkaniyetin gerçekleşmesinin de ancak yargının tarafsızlık ve bağımsızlığı ile sağlanabileceği, dolayısıyla meclise böyle bir görev verilmesi halinde, mecliste

¹⁷⁴ ATAR(2007), s. 68-69.

¹⁷⁵ TEZİÇ, a.g.e., 268.

çoğunluğa sahip olan partinin siyasi mücadelesini bir kenara bırakarak tarafsız ve hakkaniyete uygun karar vermesinin çok güç olacağı ileri sürülmektedir¹⁷⁶.

Aslında meclislerin hakkaniyet içinde kararlar vermesi mümkündür. Herşeyden önce meclisler kendilerini seçen halka karşı sorumludurlar. Nasıl ki yasama görevini bu sorumluluk içinde yerine getiriyorlarsa yargı denetimi görevi verildiğinde de siyasi etki ve kaygıları bir tarafa bırakıp doğru ve hakkaniyete uygun kararlar verebilirler. Hem bu şekilde saygınlık ve güvenilirlik kazanırlar. Ülkemizde 1950 yılına kadar seçimlerin denetimini TBMM yapıyordu. Ülkemizde milletvekili tutanaklarına yapılan itirazları ve yolsuzluk iddialarını kesin olarak karara bağlama yetkisi de 1954 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aitti. 1950 yılında yapılan seçimlerde 27 yıllık tek parti iktidarı yenilgiye uğramıştı. Belki uluslararası konjunktör gereği, belki millet iradesine duyulan saygı gereği, belki de verilen görevin hakkaniyetle yerine getirilmesi duygusu gereği 27 yıllık kökleşmiş iktidara mensup üyelerin çoğunluğundan oluşan meclis, seçim sonuçlarını kabul etmiş ve onaylamıştır. Ama bu her zaman ve her ülkede böyle olmayabilir. En iyisi meclis üyelerini kendi siyasi gelecekleri ile ilgili kararlar alma durumundan kurtararak, seçimlerin denetimini tarafsız yargı gücüne bırakmaktır.

B. SEÇİMLERİ YARGI GÜCÜNÜN DENETLEMESİ

Demokratik ülkelerde seçimin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının çözüm yollarından bir diğeri de seçimlerin yargı tarafından denetlenmesidir. Zaten seçimlerin denetiminde ve uyuşmazlıkların çözümünde verilecek kararlar aslında yargısal kararlardır. Yani emanet, ehline teslim edilmektedir. Yargı makamı tarafından uyuşmazlıkların giderilmesi hem “kuvvetler ayrılığı” ilkesine uygun düşecek, hem de meclis denetiminde akla gelen sakıncaları ve politik oyunları önleyecektir. Seçimleri yargı gücünün denetlemesi yarışan adaylar ve iradesini yönetime yansıtma isteyen halk için de önemli bir güvencedir.

¹⁷⁶ BAŞGİL, a.g.e., 48.

Seçimlerin denetlenmesi ve seçim uyuşmazlıklarının çözümü görevinin yargı organına bırakılmasında iki farklı uygulama görülmektedir. Bunlardan birincisinde denetleme ve uyuşmazlıkların çözümü görevi mevcut yargı organlarından birine ilave olarak verilebilmektedir. Diğer uygulamada ise seçimlerin denetimi ve uyuşmazlıkların çözümü için ayrı bir yargı yeri oluşturulmaktadır.

Fransız V. Cumhuriyet Anayasası uyuşmazlıklarının karara bağlanmasını Anayasa Konseyi'ne; Avusturya Anayasası meclis üyelerinin seçiminin denetlenmesini Anayasa mahkemesine vermiştir. Federal Alman Anayasası genel seçimlerin tüm yetkisini ilk aşamada Federal Meclise vermesine rağmen, Federal meclisin bu konuda verdiği kararlara karşı Federal Anayasa Mahkemesine başvurulacağını ve Federal Anayasa Mahkemesinin vereceği kararın kesin olduğunu hüküm altına almıştır¹⁷⁷. Türkiye'de seçimlerin denetimi ve uyuşmazlıkların çözümü için ayrı olarak kurulmuş anayasal bir organ olan Yüksek Seçim Kurulu bulunmaktadır.

III. SEÇİM KURULLARI

A. YÜKSEK SEÇİM KURULU

1982 Anayasası'nın 79. maddesinde seçimlerin, “yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı” belirtildikten sonra, seçimlerin başlamasından bitimine kadar, seçimin düzen içinde yönetimi ve dürüstlüğü ilgili bütün işlemleri yapma ve yaptırma; seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili bütün yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin seçim tutanaklarını kabul etme görevinin Yüksek Seçim Kurulunun olduğu; Yüksek Seçim Kurulunun kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı ve Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkilerinin kanunla düzenleneceği hüküm altına alınmıştır¹⁷⁸.

¹⁷⁷ TEZİÇ, a.g.e., s.268.

¹⁷⁸ ATAR(2007), s.69.

1. Yüksek Seçim Kurulunun Yapısı

Yüksek Seçim Kurulu'nun kuruluşuna ilişkin düzenleme Anayasanın 79. maddesinde ve 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 11. maddesinde yer almaktadır

Buna göre, Yüksek Seçim Kurulu yedi asıl ve dört yedek üyeden oluşmaktadır. Üyelerin altısı Yargıtay, beşi Danıştay Genel Kurullarınca kendi üyeleri arasından, üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler, salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler Yüksek Seçim Kurulu Başkanı, Başkanlık görevi süresince kurumundan izinli sayılır. Ancak kurumundaki aylık, ödenek ve her türlü zam ve tazminatlar ile diğer özlük haklarından aynen yararlanmaya devam eder Başkanvekili, başkanlık görevlerinin yapılmasında başkana yardım ve bulunmadığı zamanlarda ona vekillik eder. Başkanvekilinin de engeli halinde, asıl üyelerin en yaşlısı başkanlık görevini yerine getirir.

Yüksek Seçim Kurulu üyeleri altı yıl süreyle görev yaparlar. Süresi sona eren üyenin yeniden seçilmesi mümkündür. Eski üyeler yeni üyelerin tamamının seçilmelerine kadar görevlerine devam ederler. Her yenileme seçiminden sonra, Yüksek Seçim Kuruluna Yargıtay ve Danıştay'dan üyeler arasından ad çekme ile ikişer yedek üye ayrılır. Başkan ve başkanvekili ad çekmeye girmezler. Yüksek Seçim Kurulunun görev süresi biten üyeleri yerine yenilerinin belirlenmesi için üç yılda bir ocak ayının ikinci yarısında seçim yapılır. Bu süre içinde üye sayısında azalma olursa, eksiklik yukarıda açıklandığı şekilde tamamlanır. Bu yoldan seçilen kimse, yerine seçildiği üyenin süresini tamamlar. Seçim, başkan veya başkanvekilinin kuruldan ayrılmış olması nedeniyle yapılmış ise, yeni üyenin de katılmasıyla başkan veya başkanvekili seçimi yapıldıktan sonra bu seçimin sonucuna göre yeni üyenin yeri belirlenir.

Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyelerinin bu görevlerinden ancak adaylıklarını koymaları halinde çekilebilecekleri 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 17. maddesinde düzenlenmiştir. Bununla birlikte il ve ilçe seçim

kurullarında görevlendirilen hakimlerin görevli buldukları seçim çevrelerinde, eşleri ve ikinci dereceye kadar (bu derece dahil) kan ve sıhri hısımları adaylıklarını koydukları veya aday gösterildikleri takdirde, bu hakimlerin seçim kurullarındaki görevlerinden çekilme zorunluluğu Yüksek Seçim Kurulu başkan ve üyeleri için geçerli değildir.

Yüksek Seçim Kurulunun sekreterlik ile idari, mali ve diğer yardımcı hizmetlerini yürütmek üzere, kurul bünyesinde “İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı” kurulmuştur. Daire Başkanı ile şube müdürleri, Yüksek Seçim Kurulu Başkanının teklifi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu kararı ile, diğer personel ise Yüksek Seçim Kurulu Başkanı tarafından atanır.

2. Yüksek Seçim Kurulunun Görev ve Yetkileri¹⁷⁹

Yüksek Seçim Kurulu'nun görev ve yetkilerine ilişkin düzenlemeyi içeren Anayasa'nın 79. maddesi, seçimlerin yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağını belirtilmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun görevlerine bakıldığında bunlardan bir kısmının yargısal, bir kısmının da idari olduğu görülmektedir. Yüksek Seçim Kurulu'nun görevleri 298 Sayılı Seçimlerin Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da, 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda ve 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanunu'nda da yer almaktadır.

a) Yüksek Seçim Kurulunun Yargısal Görevleri:

Anayasanın 79. maddesinde YSK'ya verilen görev, seçim süresince ve seçimden sonra seçim konularıyla ilgili yolsuzlukları, şikayet ve itirazları inceleme ve kesin karara bağlama görevidir. 298 Sayılı seçimlerin Temel Hükümleri ve

¹⁷⁹ Yüksek Seçim Kurulunun görev ve yetkileri; 5545 Sayılı Kanununun 123. maddesi ile 298 sayılı Kanununun 14. maddesinde ayrıntılarıyla belirtilmiştir. **Kanun No:** 5545, Kabul Tarihi: 16 Şubat 1950, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 21 Şubat 1950. **Kanun No:** 298, Kabul Tarihi: 26 Nisan 1961, R.G. Gazete Yayın Tarihi: 02 Mayıs 1961. Madde 14.-(Değişik:17.5.1979-2234/1 m.) <http://www.ysk.gov.tr/ysk/index.html>. (E.T.:20.11.2009, st:10.08)

Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 14. maddesinde de YSK'nın yargısal görev ve yetkileri düzenlenmiştir.

YSK'nın başlıca yargısal görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

(1) Seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, oy verme gününden önce ve itiraz konusunun gerektirdiği süratle, kesin karara bağlamak,

(2) Adaylığa ait itirazlar hakkında bu Kanun ve özel kanunları gereğince kesin karar vermek,

(3) İl seçim kurullarınca, oy verme işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları derhal kesin karara bağlamak,

(4) İl seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları inceleyip kesin karara bağlamak,

(5) Seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan, seçimin sonucuna etkili olacak ve o çevre seçiminin veya seçilenlerden bir veya birkaçının tutanağının iptalini gerektirecek mahiyetteki itirazları karara bağlamak,

(6) Altkurullara yapılan itirazların silsilesine ve sürelerine uygunluğunu araştırmaksızın inceleyip karara bağlamak,

(7) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oyuna sunulmasında da yargısal denetim görevini yerine getirmek.

b) Yüksek Seçim Kurulunun İdari Görevleri

Yüksek Seçim Kurulu'nun yargısal görevlerinin yanı sıra idari görevleri de vardır. YSK'nın idari görevleri 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen

Kütükleri Hakkında Kanun'un 14. maddesinde belirtilmiştir. Buna göre YSK'nın başlıca idari görevleri şu şekilde sıralanabilir:

(1) Seçimlerde oy pusulası konulacak olan zarfları öngörüldüğü şekilde seçimden önce temin etmek ve il seçim kurullarına, her ilin ihtiyacına yetecek sayıda göndermek,

(2) Birleşik oy pusulalarını, her (400)'ü ve her (400)'lük paketi, aynı numarayı taşımak üzere bastırmak ve ilçe seçim kurullarına zamanında ulaştırmak,

(3) Bütün seçim işlemlerin gerektirdiği form, evrak, gibi her türlü basılı kağıdın tasarım ve baskısını yaptırmak ve il ve ilçe kurullarına zamanında ve ihtiyacı kadar göndermek,

(4) İlk genel kongresini yapıp, illerin en az yarısında ve seçimden altı ay evvel il ve ilçe teşkilatını kurmuş bulunan siyasi partilerin adlarını tespit ve ilan etmek,

(5) İl ve İlçe seçim kurullarının kurulmasını sağlamak,

(6) İl seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak hususları cevaplandırmak,

(7) Seçimin bütün yurttta düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak;

(8) Seçime katılabilmeleri için kanun tarafından öngörülen şartları yerine getiren siyasi partileri tespit etmek ve seçimin başlangıç tarihinden on gün, seçimin yenilenmesi halinde yenileme kararının ilanından sonraki beş gün içinde ilan etmek;

(9) Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü kuruluş ve işleyişi ve diğer çatışma konuları ile ilgili ilkeleri belirlemek, yönetmelikleri yayınlamak, programlarını yapmak ve denetlemek,

(10) Türkiye Radyoları vasıtasıyla, haber yayınları saatinde veya başka uygun saatlerde bildiriler yayılatarak vatandaşlara seçimlerle ilgili çeşitli hatırlatma ve bilgilendirme duyuruları yapmak¹⁸⁰

(11) Gerekli hallerde adaylığa müracaat tarihi, müracaatların incelenmesi, adaylığa karşı itiraz, itirazların karara bağlanması, adayların geçici ve kesin ilanı gibi seçim işlemleri için öngörülen tarihleri ve süreleri değiştirmek,

(12) Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halk oyuna sunulmasında da yönetim görevini yerine getirmek,

(13) Seçimlerde ve halk oylamalarında kullanılacak seçmen kütüklerini¹⁸¹ düzenlenmek¹⁸².

(14) Seçim çevrelerini ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısını genel nüfus sayımı sonuçlarının açıklanmasından itibaren en geç altı ay içinde tespit ederek Resmi Gazete, radyo ve televizyonla ilan etmek¹⁸³,

(15) Bağımsız milletvekili adaylığı için yapılan başvuruları alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan etmek,

(16) Adayları, adaylıklar kesinleştikten sonra ve oy verme gününden önceki ellibeşinci gün seçim çevreleri itibarıyla Resmi Gazete ve radyoda ilan etmek.

(17) Birleşik oy pusulasındaki siyasi partilerin sırasını kura ile belirlemek,

¹⁸⁰ Seçim bildirimleri ve duyuruları, il ve ilçe seçim kurulları tarafından da alışılmış yayın araçları ile yayınlanır.

¹⁸¹ Seçmen kütüklerinin düzenlenmesi; kütüğe yazılma, muhtarlık bölgesi askı listelerinin düzenlenmesi, askıya çıkarılması, askı süresi, sandık seçmen listelerinin ayrılması, kesinleşmesi ve kütüğün güncelleştirilmesi işlemlerinden oluşur.

¹⁸² 298 Sayılı Kanunun geçici 18. maddesi

¹⁸³ Herhangi bir sebeple eksik aday göstermiş bulunan siyasi parti genel merkezlerine YSK tarafından, eksiklerin derhal tamamlamaları bildirilir. Siyasi partilerin genel merkezleri, seçime katılacakları seçim çevrelerine ait aday listelerini Yüksek Seçim Kuruluna verirler. Yüksek Seçim Kurulu, bunları derhal il seçim kurullarına bildirir. Yüksek Seçim Kurulu, bütün siyasi partilerin aday listelerini Resmi Gazete ve radyo ile, il seçim kurulları da kendi çevrelerine ait olanları alışılmış araçlarla geçici listeler halinde ilan eder.

(18) Seçim sonuçlarını¹⁸⁴ tespit ve ilan etmek¹⁸⁵.

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da , Yüksek Seçim Kurulu'na verilmiş kolluğa ilişkin bir yetki yoktur¹⁸⁶.

İl ve ilçe seçim kurulu başkanları Yüksek Seçim Kurulunun genelgesi doğrultusunda, bölgelerindeki görevlilere eğitimi verirler ve bu görevlilerin seçim görevlerini yerine getirmelerini sağlarlar.

3. Yüksek Seçim Kurulu'nun Hukuki Yapısı

Anayasamızın 6. maddesinde belirtildiği üzere; Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir, Türk Milleti egemenliğini Anayasasının koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır. Yani Anayasamızda kuvvetler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Devletin üç temel hukuki fonksiyonu olan yasama, yürütme ve yargı fonksiyonlarının yerine getirilmesi görevi anayasa ile devletin üç ana organı olan yasama(TBBMM), yürütme(Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu) ve yargı(bağımsız mahkemeler) organlarına verilmiştir. Nitekim Anayasamızın 9. maddesine göre yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır. Yani Yargı organı, devletin üç temel organından birisidir. Yargı organı; Yasama ve yürütme organlarının yaptığı işlerin dışında kalan yargı fonksiyonunu yerine getiren ve yargı yetkisini kullanan organdır. Zaten tüm çağdaş demokratik ülkelerin ve rejimlerin yargı organı bağımsız mahkemelerdir.

¹⁸⁴ Seçim sonuçlarını gösteren tutanakların bütün illerden gönderilmesi üzerine, Yüksek Seçim Kurulu, en kısa zamanda Radyo ve Televizyon ve Resmi Gazete ile bir bildiri yayımlanarak, iller ve seçim çevreleri itibariyle, milletvekili seçilenlerin ad ve soyadlarını, seçmen sayısını, oy kullanan seçmen sayısını, katılma oranını, geçerli oy pusulası sayısını her parti ile bağımsız adayların kazandıkları oy sayısını açıklar.

¹⁸⁵ Oy verme işlemi bittikten ve tüm yurttaki oyların sayımı ve dökümü yapıldıktan sonra YSK, Türkiye genelinde geçerli oyların toplamını yapar. Her siyasi partinin aldığı geçerli oy toplamı, tüm yurttaki genel geçerli oy toplamına bölünür. Çıkan rakam siyasi partilerin ülke genelinde aldığı oy yüzdesini ortaya koyar. Buna göre yüzde onluk ülke barajını aşan siyasi partilerin isimleri, il seçim kurullarına bildirilir ve ilan edilir.

¹⁸⁶ Bunu YSK'nın görev ve yetkisini açıkladığı 1979/831-182 Sayılı kararında da görmekteyiz. Bu kararında YSK, "...seçimin bütün yurttaki düzenle yapılmasını sağlayacak tedbirleri almak ibaresinin, belirli durum ve olaylar için idari kolluk tedbiri alınabileceği anlamına gelmediği; sadece seçimin maddi işlemlerinin ülke genelinde aynı esas ve usullerle gerçekleşmesini, başka bir

Anayasamızda mahkemelerin özellikleri açıkça belirtilmiştir. Anayasaya göre mahkemeler ve hakimler görevlerini yerine getirirken bağımsız olup hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinde bulunamaz. Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır¹⁸⁷. Ayrıca hakimler ve savcılar, hakimlik ve savcılık teminatına sahiptirler¹⁸⁸.

Yüksek Seçim Kurulu'nun hukuki yapısıyla ilgili olarak iki farklı görüş vardır. Bunlardan birisi Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yüksek mahkeme olmadığı görüşü, diğeri de Yüksek Seçim Kurulu'nun bir yüksek mahkeme olduğu görüşüdür.

Sadece YSK'nın Anayasada bulunduğu yere bakarak onun mahkeme olup olmadığına karar verilmemelidir. Kararlarının kesin olması nedeniyle YSK'yı mahkeme olarak kabul etmek de doğru olmaz. Örneğin Sayıştay'ın ve Hakimler Savcılar Yüksek Kurulu'nun da kararları da kesindir. Buna rağmen bu iki kurumun da mahkeme olmadığı konusunda fikir birliği vardır.

Kesin olan bir şey varsa o da YSK'nın seçim uyuşmazlıklarını çözme kapsamında yargısal görevleri olduğu, seçimlerin genel yönetimini sağlamakla da idari görevleri olduğudur. Yani YSK'nın hem yargısal işlevleri hem de idari işlevleri vardır.

YSK'nın bir mahkeme olarak kabul edilmezse, herhangi bir kanunun Anayasaya aykırılığı konusunda re'sen veya tarafların iddiasının ciddiliğini nedeniyle anayasa mahkemesine götüremeyecektir¹⁸⁹.

ifadeyle uygulama birliği sağlamaya yönelik olduğu, bu maksatla yönerge ve genelgeler çıkarma yetkisinin verildiğinin anlaşılması gerekir." demektedir.

¹⁸⁷ Anayasa madde 138.

¹⁸⁸ Anayasa madde 139

¹⁸⁹ Bazı partiler barajı %10 ülke barajını düzenleyen 33. maddesinin iptali için YSK'nın Anayasa mahkemesine başvurmasını istemişlerdir. YSK kendisinin mahkeme olmadığını öne sürerek bu isteği reddetmiştir. Örnek karar için bkz. YSK, 1999/1875, **ÜNLÜ-ERBİL**, a.g.e., s. 1170-1171 ve YSK, 1999/96, **ÜNLÜ-ERBİL**, a.g.e., s. 1164-1165.

YSK'nın bir mahkeme olarak kabul edilmezse, mahkemeler için geçerli olan bir takım güvence ve genel ilkelerin YSK için geçerli olmaz. Tabii ki böyle bir durumda seçimlerin adilliği ve serbestliği olumsuz yönde etkilenebilir¹⁹⁰.

Sonuç olarak şunu söyleyebiliriz ki Yüksek Seçim Kurulu sadece seçimlerin genel yönetim ve denetimini yürüten bir kurul olmayıp Yargıtay ve Danıştay'ın kendi içlerinden çıkardıkları üyelerle oluşturulan hem seçimleri yöneten hem de seçimlerin yargısal denetimini de yapan karma egemen üst yargı organıdır.

a. YSK'nın Yüksek Mahkeme Olmadığı Görüşünü Savunanlar

YSK'nın bir yüksek mahkeme olmadığını açıkça savunanlar vardır. Bir kısım yazarlar da dolaylı olarak bu görüşe destek vermektedirler. Hatta bununla ilgili Anayasa Mahkemesiyle YSK'nın kendi kararları bile vardır.

Kemal Gözler, “.. YSK'nın yargı organı niteliğinde bir kurul olduğu yolunda görüşler varsa da YSK bir yargı organı değil üyeleri hakimlerden oluşan ve kararları kesin olan bir idari kuruldur. Çünkü bir kere YSK Anayasa'nın ‘Yargı’ değil, ‘yasama’ bölümünde düzenlenmiştir. Bu kurulun sadece uyuşmazlıkları çözme değil, yönetme görevi de vardır” diyerek YSK'nın mahkeme olmadığı görüşünü dile getirir¹⁹¹.

Anayasa Mahkemesince verilen bir kararda, Yüksek Seçim Kurulu'nun mahkeme sayılamayacağı ifade edilmiştir¹⁹². Anayasa Mahkemesi'ne göre, bir kuruluşun “mahkeme” sayılabilmesi için, karar organlarının hakimlerden teşekkül etmesi, yargılama tekniklerini uygulayarak ve genelde dava yolu ile uyuşmazlıktan ve anlaşmazlıkları çözümlenmekle görevli olması ve Anayasa'da sayılan ve başında yüksek kelimesinin bulunduğu yargı düzenlemelerinden birisi olmalıdır. Anayasa Mahkemesi'ne göre, başta Yüksek Seçim Kurulu olmak üzere seçim kurulları

¹⁹⁰ GÖNENÇ, a.g.e., s. 47.

¹⁹¹ GÖZLER (2004), s. 171-172.

¹⁹² Anayasa Mahkemesi'nin 18.2.1992 tarih ve Esas: 1992/1 2, Karar: 1992/7 Sayılı Gerekçeli Kararı, 13.5.1992 tarih ve 21227 Sayılı Resmi Gazete.

Anayasa'nın yargı bölümünde yer almadıkları gibi, yargı organlarının sahip olması gerekli olan ve yukarıda sayılan anayasal niteliklerin tümüne de sahip değildirler. Seçimle ilgili uyuşmazlıkları “kesin nitelikte” çözümlenmiş olmaları, Yüksek Seçim Kurulu'nun tümünün yüksek kurulu bulunması, il ve ilçe seçim kurulu başkanların yargıç olmaları, bu kurumların mahkeme olarak nitelendirilmeleri için yeterli değildir.

YSK, 1995 yılında kendisine yapılan bir başvuruda 4125 sayılı Kanunu 5. maddesinin Anayasaya aykırılık taşıdığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine götürülmesi istemiyle karşılaşmıştır. YSK bunun üzerine verdiği kararında “Anayasanın 150. maddesine göre Anayasa Mahkemesine dava açma hakkına kimlerin sahip olduğunun sınırlı sayıda sayıldığını, bu kapsamda YSK'nın sayılmadığını, bu nedenle dava açma yetkisinin olmadığını” belirttikten sonra şöyle devam etmiştir: “..Anayasa'nın 152. maddesinde mahkemenin görülmekte olan bir davada uygulanacak maddenin Anayasaya aykırılık sonucuna varması veya tarafların bu yolda öne sürdükleri iddiayı ciddi görmesi halinde itirazın Anayasa Mahkemesi'ne başvurulabileceği öngörülmüş ise de Yüksek Seçim Kurulu sözü edilen maddede geçen “mahkeme” kavramına dahil değildir”¹⁹³ demiştir. YSK bu şekilde kendisini mahkeme olarak görmediğini belirtmiştir. Ancak YSK'nın bunun tam tersi kararları da vardır.

b. YSK'nın Yüksek Mahkeme Olduğu Görüşünü Savunanlar

Yüksek Seçim Kurulu'nun “bir yüksek mahkeme” olduğunu savunanlar bu görüşlerini Anayasa'nın 79. maddesine dayandırır. Çünkü; Anayasanın bu maddesinde seçimlerin, yargı organlarının genel yönetim ve denetimi altında yapılacağı; sayılan seçimle ilgili görev ve yetkilerin, üyelerinin tamamı yargıçlardan oluşan Yüksek Seçim Kurulu'na verildiği; kararları aleyhine başka bir mercie başvurulamayacağı yer almaktadır. Bu görüştekilere göre YSK; Anayasanın “Yargı”yı bölümünde yer almamasına, adının ‘Kurul’ olmasına, yargısal nitelikteki

¹⁹³ YSK, 1995/364, **PARLAR -HATIPOĞLU** a.g.e., s. 176-177.

görev ve yetkilerini yerine getirirken diğer mahkemelerdeki gibi yargılama usulüne sahip olmamasına rağmen “bir yüksek mahkeme” dir.

Danıştay içtihatlarında da Yüksek Seçim Kurulu “bir mahkeme” olarak kabul edilmektedir. Danıştayın bir kararında, Anayasa’nın ilgili maddesi hükmü dolayısıyla Yüksek Seçim Kurulu’nun bağımsız ve kendine verilen görev nedeniyle özel bir yargı yeri olduğu, verdiği kararların da “yargısal nitelikte olması” nedeniyle iptal davasına konu oluşturmayacağı açıkça ifade edilmiştir¹⁹⁴.

YSK, önceleri kendisini mahkeme olarak görmeyen çeşitli kararlar aldı. Ancak YSK daha sonra bu içtihatlarını değiştirdi ve kendisinin “bir yüksek mahkeme” olduğu yönünde kararlar verdi. Böyle bir kararının gerekçesinde YSK; seçim öncesi ve sonrası düzen ve dürüstlüğü sağlamak amacıyla seçim konusunda her şeyi yapmaya yetkili olduğunu, bu hususta verdiği kararların yargı kararları olduğunu, yaptığı denetimin de yargı denetimi olduğunu belirtmektedir. YSK; “Seçim hukuku dışında kalan, Türk Ceza Kanunu gibi ceza hukuku alanına giren konularda suç unsuru bulunup bulunmadığına dair inceleme yapmaya, suç unsurlarını saptamaya Yüksek Seçim Kurulu yetkili değildir” diyerek görev ve yetkilerinin neler olduğunu belirtmek gereğini duymuştur.

Yine 28 Eylül 1979 tarihinde verdiği 831/1 82 Sayılı İlke Kararında da¹⁹⁵ “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 75. maddesi seçim işlerinde en yüksek yönetim ve yargı yeri olarak Yüksek Seçim Kurulu’nu görevlendirmiş ve seçimle ilgili yasakların ve tedbirlerin alınmasını, seçime ait özel yasaların çerçevesi içinde Yüksek Seçim Kurulu’na bırakmıştır”, denilmiştir.

Yüksek Seçim Kurulu 2004 yılında verdiği bir kararında da “Yüksek Seçim Kurulu gerek 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 79. maddesi hükmünce gerekse 298 Sayılı Kanun hükmünce seçim işlerinde en yüksek idare yeri ve işlerde

¹⁹⁴ Danıştay 12. Daire, T. 11.2.1970, E. 70/55, K. 70/350 ; Kararlar/Onikinci Daire, Danıştay Dergisi C.II, s. 162, 2521.

¹⁹⁵ **DURAN, Lütfi**, “ TRT’de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim”, İdareHukuku ve İlimler Dergisi Y.1, S. 1, İstanbul 1980 , s.44.

en yüksek yargı yeridir. Yargı yeri olan kurul uyuşmazlıkları karara bağlamakla görevlidir.” denilmiştir¹⁹⁶.

Yavuz Atar, Yüksek Seçim Kurulunun seçim uyuşmazlıklarını kesin karara bağlamasının yargısal bir faaliyet olduğunu, il ve ilçe seçim kurullarının da alt derece seçim yargı organları olduğunu, Anayasanın ‘Yüksek Mahkemeler’ bölümünde yer almasa da seçimlerle ilgili olarak sadece idari değil yargısal nitelikte görevlerin de YSK tarafından yerine getirildiğini belirtmektedir¹⁹⁷. Atar, seçim kurullarının yargısal bir faaliyet içerisinde bulunmalarından dolayı ‘seçim yargı organları’ olduklarını açıkça söylemektedir.

Erdoğan Teziç, “Yüksek Seçim Kurulu seçim yargısının en üst derece mahkemesi olup, verdiği kararlar kesindir ve başka bir makam tarafından denetlenemez”¹⁹⁸ demiştir.

Levent Gönenç, YSK’yı bir yandan seçim idare organı, diğer yandan seçim mahkemesi olarak kabul eder¹⁹⁹.

Gelinen noktada YSK kendisini “mahkeme” olarak görmemekle birlikte ‘seçim işlerinde en yüksek idare yeri ve seçim işlerinde en yüksek yargı yeri’ olarak görmektedir.

Bütün bu görüşleri değerlendirdiğimizde; Anayasanın “Yargı” başlıklı bölümü içinde yer almamasına rağmen, Anayasanın 79. maddesine göre seçimlerin yargı organlarının yönetim ve denetimi altında yapılacağı, seçim öncesinde ve seçimden sonra seçime ilişkin ortaya çıkacak her türlü uyuşmazlıkların incelenmesi ve karara bağlanması görevinin Yüksek Seçim Kurulu tarafından yerine getirileceği belirtildiğinden, hatta Yüksek Seçim Kurulu kararlarına başka bir mercie başvurulamayacağı belirtilmek suretiyle zımni olarak Yüksek Seçim Kurulu’nun da

¹⁹⁶ YSK, 14.02.2004, 2004/315, PARLAR- HATIPOĞLU, a.g.e., s. 171-172

¹⁹⁷ ATAR(2007), s. 293.

¹⁹⁸ TEZİÇ, a.g.e., s. 269.

¹⁹⁹ GÖNENÇ, a.g.e., s. 49-51

bir yargı organı olduğu ve bu ifadelerle ona “bir yüksek mahkeme” görünümü kazandırılmaya çalışıldığını söylemek mümkündür.

4. Yüksek Seçim Kurulu Kararları

a. Genel Olarak

Yüksek Seçim Kurulu kararları yargısal nitelikte olup verildikleri tarihte hukuksal durumu tespit ederler. Yüksek seçim kurulu kararları tek seçim dönemi için kesindir. Yeni seçim döneminde Yüksek Seçim kurulunun önceki kararlarından farklı kararlar vermesi mümkündür. Yüksek Seçim Kurulunun önceki kararları daha sonra yapılan seçim sonucu bakımından mutlak olarak bağlayıcılığından ve seçim tarihi yönünden maddi olay birliği bulunmadığından ötürü kesin hüküm varlığından söz edilemez²⁰⁰.

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçim iş ve işlemlerinin yapılması konusunda idari ve seçim hukuku yargısı olmak üzere iki ayrı görevi vardır. Anayasa ve kanunlar Yüksek Seçim Kurulu'na, biri seçimlerin yönetimini sağlamak, diğeri de itiraz ve şikayetleri inceleyerek karara bağlamak üzere iki türlü görev ve yetki vermiştir. Bu görev ve yetkinin toplamına genel olarak “seçim işleri” denilmektedir²⁰¹.

b. İdari Kararları

Yüksek Seçim Kurulu'nun seçimlerin yönetimi ve denetimini sağlamak amacıyla aldığı kararlardan bazıları sadece seçim işlerinin kolaylıkla yerine getirilmesine yönelik idari nitelikli kararlardır..

İdari nitelikli kararlar genel olarak seçim öncesi ve seçim sırasında yapılacak faaliyetlere yöneliktir. Seçim çevreleri ve her seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısının tespiti ve ilanı, geçici ve kesin aday listelerinin ilanı, il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünün sağlanması, secimin bütün yurttta düzenle

²⁰⁰ YSK Kararı 1984/2188, **KAÇAK-AZAPAĞASI**, a.g.e., s.171-172.

yapılmasını sağlayacak tedbirlere ilişkin genelgelerin hazırlanması ve ilanı, seçmen kütüklerinin hazırlanması, oy pusulalarının, her türlü formların basımı ve seçim bölgelerine ulaştırılması, seçim propagandalarının nasıl yapılacağına düzenlenmesi, seçim sonucunda yapılan hesaplamalara göre kazanan milletvekillerinin listesinin ilanı vb. Yüksek Seçim Kurulu'nun idari kararlarına konu olmaktadır.

c. Yargısal Kararları

Yüksek Seçim Kurulu'nun yargısal nitelikli kararları ise, itiraz ve şikayet üzerine ortaya çıkan seçim uyuşmazlıklarını çözümleyen kararlardır. İl seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılacak itirazları, adaylığa ait itirazları, il seçim kurullarınca, oy verme günü işlemleri hakkında verilmiş olan kararlara karşı yapılan itirazları, il seçim kurullarınca düzenlenen tutanaklara karşı yapılan itirazları, seçimlerden sonra, kendisine süresi içinde yapılan itirazları inceleyip verdiği kesin kararlar yargısal nitelik taşırlar.

Yüksek Seçim Kurulu, bazı durumlarda aldığı duyumlara göre ortaya çıkan hukuka aykırılığı sürenin geçip geçmediğini dikkate almaksızın ele alarak karara bağlayabilmektedir²⁰².

d. İlke (Emsal) Kararları

Bir kararın içtihat olabilmesi için söz konusu kararın benzer vakıalar için de uygulanabilir olması gerekir. Bu gibi kararlara "İlke (Emsal) Kararlar" adı verilir. "İlke Kararları", herhangi bir hukuki probleme ilişkin yapılan inceleme, araştırma ve tartışmalar sonucunda beliren ortak görüş olup, söz konusu görüşün hukukun temel ilkelerine ve kanun koyucunun amaca uygunluk inancına dayanan ve benzer işlerde sapma göstermeden, istikrarla uygulanan yargı hükmüdür²⁰³.

²⁰¹ YAVUZ, Nihat, Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991-1992), , TTK Basımevi, Ankara 1993, s.1.

²⁰² YSK Kararı 1977/1582, YAVUZ, Nihat, Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, Adil Yayınevi, Ankara 2004, s.57.

²⁰³ YAVUZ (2004), a.g.e., s.6.

Seçim hukuku büyük ölçüde ilke kararlarıyla şekillenmektedir. İlke kararlarının ağır ihlali Yüksek Seçim Kurulu tarafından “tam ya da mutlak kanunsuzluk” olarak nitelendirilmiş ve yapılan işlem, süreye bakılmaksızın iptal edilmiştir²⁰⁴.

Toplumdaki gelişmeye bağlı olarak ilke kararları da değişebilir. Bazen ilke kararlarının temel mantığında yer alan araştırma, inceleme ve tartışmalar için geçecek süreden daha kısa bir süre sonunda bile ilke kararını değiştirdiği görülmüştür²⁰⁵.

İlke kararlarının bir kısmı idari nitelikli, bir kısmı da yargısal niteliklidir. Söz konusu Kararlar seçim hukukunun tamamlayıcı bir parçası olmaktadır²⁰⁶

5. Yüksek Seçim Kurulunun Yargısal Karar Alması

Yüksek Seçim Kurulu yargısal nitelikli kararlarını itiraz üzerine almaktadır. Bazı durumlarda re’sen bile yargısal nitelikli karar alabilmektedir Tam kanunsuzluk gibi durularda da itiraz ihbar olarak kabul edilmekte ve re’sen duruma müdahale söz konusu olmaktadır.

İtiraz, Seçim Kanununda gösterilen seçim kurullarının veya kurul başkanlarının yaptığı bir işlemin veya aldığı bir tedbirin veya vermiş oldukları kesin olmayan kararların kanuna aykırı olması nedeniyle kanuna uygun şekle sokulması veya kaldırılması için üst seçim kuruluna yapılan başvuruya denir²⁰⁷.

İtiraz 298 Sayılı Seçimlerin Temel ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 110-115’ nci maddelerinde düzenlenmiştir.

Seçmen kütükleri ilçe seçim kurulu başkanını denetimi altında düzenlendiği halde, seçim kütüklerine karşı ileri sürülen itirazlar yine ilçe seçim kurulu başkanına

²⁰⁴ YSK Kararı 1984/2188, **YAVUZ** (2004), ege., s.6, dn. 10.

²⁰⁵ YSK 1979/786 Sayılı ilke Kararını 1979/831-182 Sayılı Kararıyla değiştirmiştir.**DURAN** age,s. 8.

²⁰⁶ **TEZİÇ**, a.g.e., 252.

yöneltilir ve başkan tarafından karara bağlanır. Bundan başka adaylığa yapılan itirazlar, genel olarak adaylık isteğini kabul eden seçim kuruluna yapılır. Yoksa bunun üstündeki kurula yapılmaz²⁰⁸.

Kanunda belirtilen başlıca itiraz konuları şu şekildedir:

- (1) Seçim kurullarının kuruluşuna (298/119),
- (2) Seçmen kütüklerine (298/122),
- (3) Adaylığa (298/125),
- (4) Sandık kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlarına ve tutanaklarına (298/128),
- (5) İlçe Seçim Kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlarla sair kararlarına (298/129/1, 130/1-3),
- (6) İlçe Seçim Kurullarının veya başkanlarının şikayet üzerine verecekleri kararlarla sair kararlarına (298/129/2),
- (7) Oy verme günü işlemlerine ilişkin ilçe seçim kurulu kararlarına karşı yapılacak itirazlar (298/129/1, 130/1-3),
- (8) İlçe birleştirme tutanağının düzenlenmesine ait işlerle, bu işlerin sonuçlarına karşı ileri sürülen itirazlarla sair itirazlar (298/1,4),
- (9) Oyların sayımına, dökümüne, seçilenlere göre ayrılmasına, seçim yeterliğine veya kendilerine tutanak verilenlerin seçilmediğine veya seçimin sonucuna etki yapacak olaylara ilişkin itirazlar (298/1301-5),

²⁰⁷ KAÇAP-AZAPAĞASI, a.g.e, s.197.

²⁰⁸ KAÇAP-AZAPAĞASI, a.g.e, s.197.

(10) İl Seçim Kurullarının veya başkanlarının işlemlerine karşı ileri sürülecek şikayetler üzerine verecekleri kararlara karşı yapılan itirazlar (298/130-1-3),

(11) İl seçim kurullarının yukarıda anılan kararlarından başka kararlarına karşı ileri süren itirazlar (298/130/1-4),

(12) Yukarıda sayılanlardan başka konuya ilişkin itirazlar.

İtiraz, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da olağan ve olağanüstü olmak üzere iki farklı şekilde düzenlenmiştir.

a. Olağan itiraz

aa. İtiraza Yetkili Olanlar

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 110. maddesine göre itiraza yetkili olanlar:

- (1) Seçme yeterliğine sahip yurttaşlar,
- (2) Siyasi partiler veya bunların başkanları veya vekilleri,
- (3) Müşahitler (gözlemciler),
- (4) Adaylar,
- (5) Milletvekilleridir.

Bunların dışında kişi, kurum ve kuruluşların itiraz hakkının bulunmadığı Yüksek Seçim Kurulu tarafından da çeşitli kararlarında açık belirtilmiştir²⁰⁹.

²⁰⁹ YSK Kararı 1964/1 381, YSK Kararı 1972/54, **DÜNDAR**, Adil, Seçim Kanunları ve Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Ankara 1973, s.139, 141, YSK Kararı 2002/888, **TANDOĞAN**, Mahmut, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları ile Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Lazer Ofset, Ankara 2004, s. 244.

Siyasi partiler, seçim başlangıcında partileri adına kimlerin itiraz edebileceklerini mühür ve imzalı bir yazı ile seçim kurullarına bildirirler. İtiraz edebileceklerin imza sirküleri parti başkanınca onaylanarak bildirilir.

bb. İtiraz Mercii

İtiraz mercii, kurulların 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da kesin olduğu yazılı bulunmayan kararlarına karşı, her kurulun bağlı olduğu üst kurul olarak belirlenmiştir. Yüksek Seçim Kurulu, itiraza ilişkin mercide hata yapıldığında itirazın incelenmesinin mümkün olmadığını da birçok kararında belirtmiştir²¹⁰.

cc. İtiraz Şekli

İtiraz yazı ile veya sözle yapılır, Sözle yapılacak itirazlar gerekçesiyle tutanağa yazılır. İtiraz edenin adı, soyadı, açık adresi yazılarak imza ettirilir. Kimliğini ispat edemeyenlerle delil ve gerekçe gösteremeyenlerin itirazları incelenmez, bu sebeple incelenmediği tutanağa yazılır²¹¹.

Yazılı itirazlarda da aynı şartlar aranır ve deliller itiraz dilekçesine eklenir, Gerekçesi ve delili olmayan yazılı itirazlar da incelenmez.

Yüksek Seçim Kurulu'na yapılacak itirazların yazılı olması zorunludur. İtirazlar seçim kurulu başkanına yapılır. Seçim kurulu başkanı bulunamazsa, yazılı itiraz nöbetçi savcıya alındı belgesi ile yapılır. Savcı yapılan itirazın kaydını işleyerek hemen seçim kurulu başkanına gönderir.

²¹⁰ YSK ilke Kararı, 1996/332, **HATİPOĞLU-PARLAR**, a.g.e., s.263, 264; YSK Kararı 1999/217, İlke Kararı 2000/91, **TANDOĞAN**, a.g.e., s.244; YSK İlke Kararı, 1997/12, **YSKK** (1995-1996-1997) s, 338.

²¹¹ YSK Kararı 199911384, YSK Kararı 19991730, YSK Kararı 199911831, YSK Kararı 399/894, **TANDOĞAN**, a.g.e., s.245, YSK İlke Kararı, 1995/62, YSK Kararı 1995/198, YSK Kararı 96/26, **YSKK** (1995- 1996-1997), Devlet İstatistik Enstitüsü Basımevi,Ankara 1999, s. 25, 59; 209.

dd. İtiraz Üzerine Verilecek Karar Usulü

Bir kurulun kararını itiraz yolu ile tetkik eden üst kurul, itirazı kabul takdirde, yapılması gereken işlem hakkında da karar verir. Kurullar kararlarını salt çoğunlukla verirler. Oyların eşitliği halinde, başkanın katıldığı tercih olunur.

Yüksek Seçim Kurulu, seçimin sonunda verilecek tutanaklara karşı yapılan itirazların incelenmesinde üye tam sayısı ile toplanmasına rağmen, diğer hususlarda kurul üye tam sayısının çoğunluğu ile toplanabilir. Her iki halde de salt çoğunlukla karar verir. Oyların eşitliği halinde Başkanın bulunduğu taraf tercih olunur. İtiraz üzerine kesin olmayarak verilen kararlar, itiraz eden hazır ise sözle bildirilir. Sözle bildirmelerde, kararın bildirildiği gün ve saat tutanağa geçirilerek kendisine de imza ettirilir. İsterse kararın bir örneği de verilir.

İtiraz eden hazır değilse, karar tebliğ olunur. Kurulların kesin kararları tebliğ olunmaz. Ancak itiraz eden başvurduğu takdirde kendisine gösterilir ve isterse bir suret de verilir.

ee. İtiraz Üzerine Verilecek Kararın Çeşidi

Yüksek Seçim Kurulu itiraz üzerine itirazın reddine, itiraz hakkında Karar verilmesine gerek olmadığına veya itirazın incelenmeksizin reddine, seçimin yokluğuna, tutanağın iptaline, seçimin iptaline veya hatalı olarak verilen kararın kaldırılmasına karar verebilir.

İtiraz dilekçesinde bulunması gereken hususlar kanunda açık olarak belirtilmiştir. Söz konusu hususları ihtiva etmeyen dilekçeler hakkında red kararı verilmektedir²¹².

²¹² YSK Kararı 2002/888, YSK Kararı 2000/91, YSK Kararı 1999/217, YSK Kararı 2000/668, Kararı 1999/1384, YSK Kararı 1999/730, YSK Kararı 1999/1831, YSK Kararı 1999/894, YSK Kararı 1999/2370, YSK Kararı 1999/2416, **TANDOĞAN**, a.g.e., s.244-266.

Yüksek Seçim Kurulu'nun hangi konularda itiraz yapıldığında bunları inceleyeceği Anayasa ve kanunlarda yer almaktadır. Bunların dışında başka idari ve yargı kurumlarının görev alanına giren bir konuyu ihtiva eden itirazları inceleme yetkisi bulunmayan Yüksek Seçim Kurulu, yapılan itiraz hakkında karar verilmesine gerek olmadığına" veya "incelenmeksizin reddine" karar vermektedir²¹³.Yüksek Seçim Kurulu kanuni hükümlere aykırı bir şekilde yapılmaması gerektiği halde seçim yapılması halinde seçimin geçerli olmadığına, hükümsüz olduğuna, yokluğuna karar vermektedir²¹⁴.

Yüksek Seçim Kurulu, seçilen adayın seçilme yeterliğine sahip olmadığına veya oyların sayım, döküm ve hesabında tutulan tutanaklardaki hatalara istinaden yapılan itiraz üzerine, bu durumların tespit edilmesi halinde tutanağın iptaline karar verebilmektedir²¹⁵.

Seçimin iptali ancak seçim sonucuna etkili olan olaylara dayandırılabilir. Seçim işlerinde yapılan yolsuzluklar seçimin sonucunu değiştirecek nitelikte değilse, buna dayanarak seçimlerin iptaline gitmek 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/2 nci maddesindeki hükümle çelişir²¹⁶. İtiraz üzerine Yüksek Seçim Kurulu, yapılan işlemdeki yolsuzluğun seçim sonucuna etkili olduğunu tespit ederse, seçimin iptaline karar verir²¹⁷.

Yüksek Seçim Kurulu daha önce vermiş olduğu kendi kararlarında veya alt kurulların kesin olmayan kararlarında herhangi bir hata bulunması durumunda, söz konusu hatalı olarak verilen kararın kaldırılmasına da karar verilebilir²¹⁸.

²¹³ YSK Kararı 1995/35, YSK Kararı 1995/429, YSK Kararı 1996/11, YSK Kararı 1996/40, 41, YSK Kararı 1997/219, **YSKK** (1995-1996-1997), 19, 119, 195, 19.402.

²¹⁴ YSK Kararı 1990/47, YSK Kararı 1990/104, **YSKK** (1988- 1989-1990) ,s 301, 317.

²¹⁵ YSK Kararı 1997/254, YSK Kararı 1996/7, YSK Kararı 1995/94, **YSKK** (1995-1996-1997), s33, 190, 411.

²¹⁶ YAVUZ (2004), s.120

²¹⁷ YSK Kararı 1995/56, Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları 1995-1996-1997, 23; YSK Kararı 1989/621; **YSKK** (1988-1989-1990) ,s. 154.

²¹⁸ YSK Kararı 1997/9, YSK Kararı 1997/249, YSK Kararı 1997/271, YSK Kararı 1996/37, YSK Kararı 1995/69, **YSKK**(1995-1996-1997), s.335, 405, 416, 214.

b. Olağanüstü İtiraz

Seçimin her türlü şüpheden uzak olarak yapıldığına vatandaşların inanmış olmaları seçimin temel ilkelerindedir. Mevzuatta yer alan sürelerin kısa olması, olağanüstü sayılacak bazı durumların sürelerin bitiminden öğrenilmesi veya ortaya çıkması halinde, yapılan itirazların reddine neden olmakta ve böylece seçimler üzerindeki şüphe insanların vicdanında devam etmektedir. Bunu ortadan kaldırmak maksadıyla, sınırları çok net olarak belirlenen olağanüstü itiraz kurumu öngörülmüştür. Olağanüstü itiraz, seçimin sonucuna doğrudan etkili olaylara ve durumlara ilişkin olarak, seçimin veya tutanakların iptalini öngören ve sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan itirazdır.

aa. Olağanüstü İtiraza Yetkili Kimseler

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 130/2 nci maddesinde, tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde, seçimin sonucuna etkili olaylar ve haller sebebiyle itiraz etmeye yetkili kimseler,

- (1) Siyasi partilerin il başkanları,
- (2) Siyasi partilerin genel merkezleri,
- (3) Bağımsız adaylar olarak belirlenmiştir.

Söz konusu hakkın sadece yukarıda adı geçenlere tanınmış olması, itirazın esaslı sebeplere ve delillere dayanması düşüncesinden doğmuştur.

bb. İtiraz Mercii

Olağanüstü itiraz sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılır. Bununla birlikte 2972 Sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar evetleri Seçimi Hakkında Kanun'un 25 nci maddesinde köy ve mahalle seçimlerinde olağanüstü

itiraz mercii olarak il seçim kurullarının görevli olduğu hüküm altına alınmıştır²¹⁹. Köy ve mahalle seçimlerinde tutanakların iptaline karşı yapılan itirazlarda kesin karar verme yetkisinin il seçim kurullarına tanınmış olması, olağanüstü itirazların da il seçim kurullarına yapılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla muhtar seçimlerindeki oy sayım ve dökümüne ilişkin itirazlar Yüksek Seçim Kurulu'nda incelenmez.

cc. İtirazın Şekli

Olağan itirazların yazılı veya sözlü yapılabileceği öngörülmekle birlikte, olağanüstü itirazların mutlak surette yazılı olarak yapılması emredici hüküm kanunda yer almıştır. İtiraz dilekçesine, itiraz edenin adının, soyadının açık adresinin yazılması, ihbar ve iddia olunan olayın mahiyetinin ve gerekçesinin beyanının, delillerinin gösterilmesi ve belgelerinin bağlanması, belgelerin elde edilmesi mümkün değil ise, sebeplerinin ve nereden ve ne suretle temin olunabileceğinin bildirilmesi gerekmektedir.

Ancak, adaylığın kesinleşmesinden sonra, adayın Türk olmadığına, yaşının kanunda gösterilenden küçük olduğuna, okur - yazar olmadığı veya seçilme yeterliğini kaybettiren bir mahkumiyeti bulunduğu ilişkili iddialar dışındaki nedenlerle adaylara itiraz olunamaz

Bu şartları taşımayan dilekçeler reddolunur.

dd. İtiraz Üzerine Verilecek Karar

Yüksek Seçim Kurulu'nun olağanüstü itiraz üzerine vereceği seçimin veya tutanağın iptali kararları, olağan itirazlara ilişkin olarak vereceği kararlar gibidir.

²¹⁹ Anayasa ve Seçim Kanunları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009, s.324-325

ee. İtirazların Değerlendirilmesi

Olağan itirazlar ile olağanüstü itirazları yapacak kişi, kurum ve Kuruluşlar 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da farklı olarak düzenlemiştir. Olağan itirazlar her kurulun kararı hakkında o kurulun bağlı olduğu üst kurula yapılabildiği halde, olağanüstü itiraz sadece Yüksek Seçim Kurulu'na yapılabilmektedir. Süre konusunda da yapılan düzenlemelerde farklılıklar bulunmaktadır. Olağan itirazda değişik durumlar için farklı süreler öngörülmesine rağmen, olağanüstü itirazda 7 günlük tek bir itiraz süresi belirlenmiştir.

Olağan itirazlar kurulların kesin olmayan veya kesinleşmemiş kararlarına karşı yapıldığı takdirde incelenebilmektedir. Kesin veya kesinleşmiş kararlara karşı yapılan olağan itirazlar, "kesinlik" gerekçesiyle reddedilmektedir. Oysa, olağanüstü itirazlarda verilmiş olan kararların kesin veya kesinleşmiş olup olmamasına bakılmaksızın incelenmesi mümkündür. Şekil açısından da olağan ve olağanüstü itiraz arasında farklılık bulunmaktadır. Olağan itiraz yazılı veya sözlü yapılabildiği halde, olağanüstü itirazın mutlak surette yazılı yapılması gerekmektedir. Olağanüstü itirazlar sadece "seçim sonucuna etkili olay ve durumlara ilişkin" olarak yapılmaktadır. Olağan itirazda böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Olağan itiraz seçim kanunlarında yer alan her itiraz nedenine dayanarak yapılabilmektedir.

6. Şikayet

Şikayet, 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 116 ncı maddesinde düzenlenmiştir²²⁰. Buna göre; "Şikayet ,kütüklerin düzenlenmesi ile görevli ilçe seçim kurulu başkanları ile kütüklerin düzenlenmesine memur edilen sair kimselerin ve il, ilçe seçim kurullarıyla sandık kurullarının veya kurul başkanlarının bu kanunun verdiği yetkilere dayanarak yaptıkları işlemlere ve aldıkları tedbirlere ve bunlara benzer sair muamelelerine veya herhangi bir kimsenin bu kanunun koyduğu yasak hükümlerine aykırı hareketlerine karşı bu işlemlerin, tedbirlerin ve sair muamelelerin düzeltilmesi veyahut kanunun

²²⁰ Anayasa ve Seçim Kanunları, age., s. 175-176

koyduğu yasaklara uymayanların, bu hareketlerinin önlenmesi maksadıyla yapılan mürücaatlardır”.

Burada şikayete konu olan işlemler, tedbirler tamamen idari nitelik taşımaktadırlar. Bununla birlikte seçim, sonuçlarının ilanına karşı yapılan başvurular şikayet değil, itirazdır.

Şikayet kurulun üst kuruluna değil, doğrudan o kurula yapılmaktadır. Eğer üst kurula başvurulabiliyorsa, bu şikayet değil, itiraz olacaktır. Zira, şikayeti inceleyen kararını kanuna aykırı bulan şikayet sahibi, itiraza yetkili olanlardan ise, itiraz hakkını kullanmak suretiyle şikayet üzerine verilmiş kararın kanuna uygun hale getirilmesini isteyebilir.

a. Şikayete Yetkili Kimseler

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'un 116 ncı maddesi, 110 uncu maddeye yaptığı atıfla, olağan itiraza ili olanları şikayete de yetkili olarak saymıştır. Buna göre şikayet yetkisine sahip olanlar:

(1) Seçme yeterliğine sahip yurttaşlar,

(2) Siyasi partiler veya bunların tüzüklerine göre kuruluş kademelerinin başkanları veya vekilleri,

(3) Müşahitler (gözlemciler),

(4) Adaylar,

(5) Milletvekilleridir.

b. Şikayetin Şekli ve Yapıldığı Mercii

Şikayet itirazdan farklı olarak, yukarıda da belirtildiği gibi, karar, işlem veya tedbiri alan kurullara, başkanlarına veya diğer görevlilere yapılır. Yüksek Seçim Kurulu dışındaki mercilere yapılan şikayet yazılı veya sözlü yapılabilir. Ancak Yüksek Seçim Kurulu'na yapılan şikayetin mutlak surette yazılı olması ve itirazda ayrıntılı olarak izah edilen şekli şartları taşıması gerekir.

c. Şikayetin Süresi ve YSK Kararının Niteliği

298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun'da şikayete ilişkin genel bir süre bulunmamasına rağmen, 119/1 ve 127 nci maddelerde belirtilen sürelerle uyulması gerekir. Bununla birlikte, Yüksek Seçim Kurulu'nun itiraz ettiği veya itiraz yoluyla verdiği kararlar dışında kalan işlemleri, tedbirleri ve sair işlemleriyle, bu kanunda başka bir mercie şikayet veya başvuru yolu gösterilmemiş, ancak alt kurulların görev sınırlarını aşmış olan veya bu mahiyetteki kanuna aykırı hareketlerden dolayı, yazılı olarak ve doğrudan doğruya Yüksek Seçim Kurulu'na şikayet mümkündür. Şikayetin mahiyeti icabı, kanunda da olduğu gibi, şikayetin "seçimin devamınca" yapılması gerekir. Seçimlerin sona ermesinden sonra şikayet söz konusu olamaz. Yüksek Seçim Kurulu verdiği bir kararında şikayetin seçim süresinde yapılması gerektiğini açıkça ortaya koymuştur²²¹.

Yapılan şikayet üzerine Yüksek Seçim Kurulu derhal karar verir. Yüksek Seçim Kurulu'nun verdiği karar kesindir. Ancak, şikayet üzerine Yüksek Seçim Kurulunca verilen kararlar ilke niteliğinde ve her zaman uyulması gereken kararlar olmayıp, şikayet konusuyla sınırlı ve o sadece seçim süresince uyulması gereken kararlardır.

²²¹ YSK Kararı, 1962/409. **YSKK**(1961-1962), s. 211

d. Şikayetin İncelenmesi ve Etkileri

Şikayet kabul edildiği takdirde, şikayete konu olan işlem veya tedbirler düzeltilir ve kanuna aykırı hareketler önlenir. Şikayet kabul edilmediği takdirde, derhal tutanağa getirilerek karara bağlanır. Bu kararın bir sureti şikayetçiye verilir. Bu kararlara karşı kanunda ayrıca bir süre öngörülmemişse, kırksekiz saat içinde itiraz olunabilir. İşlemlere, tedbirlere ve kararlara karşı yapılan şikayet ve itirazların, seçim işlerinin geciktirilmemesini sağlamaya yönelik olarak, oy vermeye ve her türlü seçim işlerinin devamına engel olmayacağı da ayrıca hüküm altına alınmıştır.

7. Seçilmeye Engel Olan Haller

“Milletvekili Seçilme Yeterliliği” başlığını taşıyan Anayasanın 76. maddesinde göre; “Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir. En az ilkokul mezunu olmayanlar, kısıtlılar, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar, kamu hizmetinden yasaklılar, taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar; zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, terör eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.”

2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun²²² “Seçilme Yeterliliği” başlığını taşıyan 10. maddesinde “Yirmibeş yaşını dolduran her Türk vatandaşı milletvekili seçilebilir.” denmektedir. Kanunun “Milletvekili Seçilemeyecek Olanlar” başlığını taşıyan 11. maddesine göre aşağıda yazılı olanlar milletvekili seçilemezler:

a) İlkokul mezunu olmayanlar,

b) kısıtlılar,

²²² Anayasa ve Seçim Kanunları, age. s.218-219

c)Yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanlar,

d) kamu hizmetinden yasaklılar,

e) Taksirli suçlar hariç, toplam bir yıl veya daha fazla hapis veya süresi ne olursa olsun ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar

f) Affa uğramış olsalar bile:

1. Basit ve nitelikli zimmet, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı klas gibi yüz kızartıcı suçlar ile istimal ve istihlak kaçakçılığı dışında kalan kaçakçılık suçları, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma veya Devlet sırlarını açığa vurma suçlarından biriyle mahkum olanlar,

2. Türk Ceza Kanununun İkinci kitabının, birinci babında yazılı suçlardan veya bu suçların işlenmesini aleni olarak tahrik etme suçundan mahkum olanlar,

3. Terör eylemlerinden mahkum olanlar,

4. Türk Ceza Kanununun 536 ncı maddesinin birinci, ikinci ve üçüncü fıkralarında yazılı eylemlerle aynı Kanunun 537 nci maddesinin birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralarında yazılı eylemleri siyasi ve ideolojik amaçlarla işlemekten mahkum olanlar.

Seçilme engeli bulunmasına rağmen seçim sonucunda seçilen kişinin tutanağı Yüksek Seçim Kurulu tarafından iptal edilmektedir.

a. Türk Vatandaşı Olmamak

Anayasanın 66. maddesinde “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür.” denilmek suretiyle vatandaşlık bağı tarif edilmektedir.

Türkiye’de seçme ve seçilmenin temel şartı Türk vatandaşı olmaktır. Seçilme ehliyetinin temel ilkelerinden birisi olmasının arkasındaki neden, toplumla ilgili hususlarda karar mekanizmasında yer alacak kişilerin o devletin vatandaşı olması zorunluluğudur. Bu nedenle diğer çağdaş mevzuatlarda olduğu gibi, Türk mevzuatında da vatandaşlık bağı seçilebilmek için aranmaktadır.

Anayasanın 67. maddesinde “Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak seçme, seçilme ve bağımsız olarak veya bir siyasi parti içinde siyasi faaliyette bulunma ve halkoylamasına katılma hakkına sahiptir.” 76. maddesinde de ‘Yirmibeş yaşını dolduran her Türk milletvekili seçilebilir” hükümleri seçilebilme yeterliliği için vatandaşlık bağını emredici bir hüküm olarak ortaya koymaktadır. Ayrıca 298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun’un 6 ncı maddesinde “... Her Türk vatandaşı...” 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 10 ncü maddesinde “...her Türk vatandaşı ...’ ve yine 2972 sayılı Mahalli İdareler ile Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 9 ve 31 inci maddelerinde “ .. her Türk vatandaşı ...“ denilmek suretiyle bu konuda tereddüde meydan verilmemektedir.

Anayasada vatandaşlığın, kanunun gösterdiği şartlarda kazanılacağı ve ancak kanunda belirtilen hallerde kaybedileceği; hiçbir Türk’ün, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylemde bulunmadıkça vatandaşlıktan çıkarılamayacağı hüküm altına alınmıştır. 2383 Sayılı Kanunla değişik 403 Sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda da söz konusu Anayasa hükmüne uygun hükümler bulunmaktadır. Kanuni şartları yerine getirenlerin çifte vatandaşlık hakkına kavuşmalarını engelleyen bir düzenleme bulunmamaktadır²²³. Türk hukukuna göre, çifte vatandaşlığa sahip olanlar da tıpkı Türk vatandaşları gibi işlem görmektedirler. Çifte vatandaşlık söz konusu olduğunda, başka bir ifadeyle Türk makamlarının izni ile Türk vatandaşlığının yanında yabancı bir vatandaşlığı kazanan kişilerin seçme ve seçilme hakları bulunmaktadır. Dolayısıyla çifte vatandaşlığa sahip olanların milletvekili seçilmeleri de mümkündür.

²²³ NÖMER, Engin, Vatandaşlık Hukuku, Filiz Yayınevi, İstanbul 1997, s. 29.

b. Yaşın Küçük Olması

Her insanın hak ehliyeti vardır²²⁴. Ancak insanların fiil ehliyetine sahip olabilmeleri için ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan kişi olmaları gerekir²²⁵. Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla gerçekleşir²²⁶.

Seçme ve seçilme ehliyeti için bir yaş olgunluğu çağdaş demokratik her ülkede aranmaktadır. Her ülke seçim mevzuatında kendi şartlarına uygun bir yaş sınırını seçilme ehliyeti için belirlemektedir. ABD’de 30, Almanya’da 25, İngiltere’de 21 olarak belirlenen asgari seçilme yaşı Anayasa’nın 76. maddesinde ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun 10. maddesinde 25 olarak hüküm altına alınmıştır.

Yüksek Seçim Kurulu, seçilme ehliyetiyle ilgili olarak, seçilenin yaşının kanunda öngörülenden küçük olmasını “tam kanunsuzluk” saymaktadır. Bu durum seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi ortaya çıksa yine de tutanağın iptaline karar vermektedir. Yüksek Seçim Kurulunun 1989/1442, 1990/44 Sayılı Kararları da aynı paraleldedir.

Adaylık döneminde ve seçim tarihinde kanunun aradığı yaşta bulunmasına rağmen, daha sonra yapılacak yaş düzeltmesi, seçilenin durumunda bir değişikliğe neden olmaz. Yüksek Seçim Kurulu, yaş düzeltme kararlarının doğum tarihine kadar giderek etki yapacağına, seçim tarihinden sonra kesinleşmiş olsa bile, mevcut yaş düzeltmesine ilişkin karar karşısında seçilen kişinin seçim tarihinde seçilme yaşını tamamladığının kabul edilmesi ve kendisine tutanak verilmesi gerektiğine karar vermiştir²²⁷.

²²⁴ Medeni Kanun, md.8.

²²⁵ Medeni Kanun, md.10.

²²⁶ Medeni Kanun, md.11.

²²⁷ YSK Kararı 1984/1867. **YSKK** (1984), s.308

c. En Az İlkokul Mezunu Olmamak

Anayasanın 76 ncı maddesi ve bu maddeye paralel düzenleme getirilen 2839 Sayılı Kanununun 1 1/a maddesi, milletvekili seçilebilme şartlarından birisini “en az ilkokul mezunu olmak” olarak belirlemiştir.

Şüphesiz, bir milletvekilinin vekillik görevini yerine getirirken sahip olması gereken en önemli niteliklerden birisi de okuma yazma bilmesidir²²⁸. Milletvekilinin temsil ettiği kişilerin problemlerini ve ihtiyaçlarını tespit etmek, bunlara çözümler üretmek için mutlak surette kendisini yetiştirmiş olması gerekir. Zira, karşılaşıacağı durumlara sükunetle, hoşgörülle ve daha akılcı bir şekilde yaklaşmalıdır²²⁹.

Öğrenim düzeyinin neden ilkokul olduğu, daha iyi bir öğrenim düzeyinin belirlenmesinin gerekli olup olmadığı tartışmalıdır. Daha iyi bir, öğrenim düzeyi imkanı herkese eşit oranda sunulmuşsa, ancak böyle bir urumda ilkokuldan çok daha yüksek bir öğrenim niteliği aranmalıdır²³⁰.

d. Kısıtlı Olmak

Kanunda belirtilen sebeplerden birinin bulunması halinde bir kimsenin ehliyetinin mahkeme kararıyla sınırlandırılması veya tamamen kaldırılmasına “kısıtlama (hacir altına alma)” denmektedir. Kanunda belirtilen sebeplerden biriyle kısıtlanmış ve kendisine bir vasi tayin edilmiş olan kimseye “kısıtlı (mahcur)” denir. Kısıtlılık kararı sadece ergin kişiler için alınır²³¹.

Kısıtlılığın seçilme engeli olarak görülmesinin temelinde, kendisini yönetmekten aciz olan bir kimsenin toplumu yönetme hakkına sahip olmaması gereği yatar. Genel olarak her ülkenin seçim mevzuatında kısıtlıların siyasi hakları

²²⁸ ARASLI (1972),. 43.

²²⁹ TUNÇ (1997), s.7.

²³⁰ TEZİÇ, a.g.e., s.259.

²³¹ ÖZTAN, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 2007 s. 238.

kullanmaları engellenmiştir. Bu da seçme ve seçilme hakkının ortadan kalkması anlamına gelmektedir²³².

Medeni Kanunda kısıtlama sebepleri; akıl hastalığı ve akıl zayıflığı(md. 405), savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim(md. 406), özgürlüğü bağlayıcı (bir yıl veya daha uzun süreli) ceza(md. 407) zorunlu kısıtlılık sebebi olarak belirlenmişken, yaşlılık, sakatlık deneyimsizlik veya hastalık ilgilinin “isteğine bağlı” kısıtlılık sebepleridir.

Hakkında kısıtlama kararı verilmesi gereken kişi, aldığı bazı kararların sonuçlarını kestiremeyen kişidir. Böyle bir kişinin yapacağı işlemlerin hukuksal sonuç doğurması için vasisinin izni gerekir.

Bir kimse seçilmeye engel olmayan bir cezaya mahkum olmuşsa dahi, Kısıtlı ise, bu durum 2839 Sayılı Kanununun 1 1/b maddesi gereğince o milletvekili seçilmesine engel olmaktadır. Medeni Kanununun 471 nci maddesine göre özgürlüğü bağlayıcı cezaya mahkumiyet sebebiyle kısıtlı bulunan kişi üzerindeki vesayet, hapis halinin sona ermesiyle kendiliğinden kalkar. Başka bir ifadeyle vesayet hapsin sonuna kadar devam eder; mahkum geçici olarak veya şartla salıverilmiş olsa bile vesayet altında kalır. Dolayısıyla bu süre içinde seçilme engeli devam etmektedir²³³.

e. Askerlik Hizmetini Yapmamış Olmak

Anayasanın 76 ncı maddesinde ve 2839 Sayılı Kanununun 11. maddesinin (c) bendinde, yükümlü olduğu askerlik hizmetini yapmamış olanların milletvekili seçilme ehliyetine sahip olmadıkları açık olarak hüküm altına alınmıştır. Söz konusu seçilme ehliyeti sadece milletvekili seçilmeye değil aynı zamanda 2972 Sayılı

²³² ARASLI (1972), s.47.

²³³ YILMAZ, age., s.23. “Her ne kadar mahkumiyet taksirli bir suç nedeniyle verilmiş ve 2839 sayılı Yasanın 11/e maddesi gereğince seçilmeye engel değil ise de; burada seçilme yetersizliği mahkumiyetten değil ayrı bir yasal engel olan, bu nedenle de ayrı bir bentle düzenlenen kısıtlılık halidir. Yasa koyucu, esasa ait olan hükümlülük hali ile infaza ilişkin olan kısıtlılık halini birbirinden bağımsız rüतालaa etmiş ve ayrı bentler halinde düzenlemiştir. O halde, mahkumiyetin esasen seçilmeye engel olmadığından yola çıkarak bu mahkumiyet nedeniyle ortaya çıkan kısıtlılık

Kanunun 9., 31/2. ve 36. maddelerinin Anayasa'nın 76. maddesine ve 2839 Sayılı Kanunun 11. maddesine yaptığı atıfla mahalli idarelere ilişkin seçimlere katılacak adaylar için engel teşkil etmektedir.

Bu seçilme engeliyle ilgili Yüksek Seçim Kurulu'nun aldığı kararlar incelendiğinde, genel olarak mahalli idare seçimlerine ilişkin kararlara rastlanmaktadır. Ancak yakın tarihte verilen bir karar²³⁴ hem yukarıda sözü edilen sürelerin geçmesi, hem de tutanağın iptaline karar verme mercii olarak örnek teşkil edecek ölçüde önemlidir.

Yüksek Seçim Kurulu, Anayasanın 11 inci maddesinde yer alan, “Anayasa hükümlerinin yasama, yürütme ve yargı organlarıyla idare makamların ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kuralları olduğu” hükmünden hareketle; Anayasada yer alan seçilme yeterliliğine ilişkin hususlarla ilgili iddia ve itirazların, yasalarla belirli süresine bakılmaksızın ve seçim sonuçlarının kesinleşmesinden sonra dahi Anayasanın 79 uncu maddesinin verdiği görev ve süre yönünden de olsa, yasalarla sınırlandırılması mümkün bulunmayan Anayasaya aykırılık hali sebebiyle, Yüksek Seçim Kurulunca incelenip karara bağlanmasının zorunlu bulunduğu karar vermiştir.

f. Kamu Hizmetlerinden Yasaklanmış Olmak

Milleti temsil eden vekillerin, toplumun genel çıkarları konusunda karar verecek olmaları ve gerektiği durumda toplumun uyacağı kuralları koyacak olmaları, onların herkesten önce hukuk kurallarına uyan kişiler olmasını zorunlu kılar. Bu nedenle, genelde kamu hizmetlerinden yasaklanmış olmak milletvekili seçilme engellerinden sayılmaktadır²³⁵.

halinin de engel olmayacağını kabul etmek, yukarıda değinilen yasal düzenlemelere aykırı düşer. Ayrıca Bkz. YSK Kararı 1992/141, **YSKK** (1991-1992) s.221.

²³⁴ YSK Kararı 1999/371 (Bahattin ŞEKER Kararı).

²³⁵ **ARASLI**(1972),s. 47.

765 Sayılı eski Türk Ceza Kanunu'nun kamu hizmetlerinden yasaklılığa ilişkin olarak 20, 31, 33, 34 ve 35 inci maddelerindeki düzenlemeleri, 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanununun 53 ncü maddesindeki düzenlemeyle önemli değişikliğe uğramıştır.

Buna göre, suç işleyen herkes hak kullanmaktan mahrum bırakılmaz. Hak mahrumiyeti için işlenen suçun kasıtlı bir suç olması, yani taksirle işlenmiş bir suç olmaması ve suç neticesinde hapis cezasına mahkum edilmesi gerekir. Adli para cezasına mahkumiyet durumunda da hak mahrumiyeti söz konusu olmaz. Böylece, kasıtlı bir suç işleyip de hapis mahkum edilen kimse maddede sayılan hakları kullanmaktan mahrum bırakılır.

Eski Türk Ceza Kanunu bazı haklardan mahrumiyeti ömür boyu mahrumiyet olarak kabul etmiş ve bunların ancak memnu hakların iadesi muhakemesi sonucunda mahkemece kaldırılabilceğini öngörmüştü. Yeni Ceza Kanunu ise isabetli olarak bunların ancak cezanın infazı süresince geçerli olacağını, infaz bitince kural olarak hak mahrumiyetlerinin sona ereceğini kabul etmiştir. Böylece, kişi mahkum olduğu cezanın infazının gereklerine uygun davranarak bunun tamamlanmasıyla kendisinin tekrar güven duyulan bir kişi olduğu konusunda topluma da bir mesaj verecektir²³⁶.

Yeni Türk Ceza Kanunu açısından belli hakları kullanmaktan mahrum bırakılma bir güvenlik tedbiridir²³⁷.

g. Seçilmeye Engel Suç İşlemiş ve Ceza Almış olmak

Anayasanın 76. maddesi ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nun 11. maddesinde milletvekili seçilme yeterliliğini ortadan alıracak suç ve ceza türleri ve süreleri yer almıştır.

76.maddede "... taksirli suçlar hariç toplam bir yıl veya daha fazla hapis ile ağır hapis cezasına hüküm giymiş olanlar;" denilmek suretiyle hükmolunan cezanın türü

²³⁶ ÖZBEK, Veli, Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu (Madde 1-75) C. 1, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005, s.394.

²³⁷ ÖZBEK, a.g.e., 395.

ve süresi belirtilmiştir. Maddeye göre, taksirli suçlardan dolayı alınan cezalar, süre hesabında dikkate alınmamaktadır. Bunun dışındaki suçlardan hapis cezalarının toplamı bir yılı geçerse, seçilme yeterliliği ortadan kalkmaktadır. Cezanın bir defada bir yıldan fazla olması veya bir suç için bir yıldan fazla olması gerekmez. Taksirli suçlar dışındaki suçlardan dolayı “toplamı” bir yıl ve daha fazla süreli “hapis” cezası olması seçilme yeterliliğini sona erdirmektedir²³⁸.

Maddenin devam eden cümlesinde “zimmet, ihtilas, irtikap, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı suçlarla, kaçakçılık, resmi ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma, (Değişik: 27.12.2002 — 4777/1 md.) eylemlerine katılma ve bu gibi eylemleri tahrik ve teşvik suçlarından biriyle hüküm giymiş olanlar, affa uğramış olsalar bile milletvekili seçilemezler.” demek suretiyle özelliği olan bazı suçların sayıldığı görülmektedir.

Sayılan suçlardan bazıları “yüz kızartıcı” olarak belirtilmiştir. Danıştay bir kararında “Kanun koyucu bu düzenleme ile yalnız unsurları ve oluş ölçümleri yönünden benzeyen suçları değil, niteliği itibariyle yüz kızartıcı olan bütün suçları amaçlamaktadır”²³⁹ demektedir.

Danıştay aynı yöndeki görüşünü bir başka kararında, “...buradaki (gibi) sözcüğünün bu suçlar dışında kalan zina, iftete saldırı, küçükleri baştan çıkarma, fuhşiyata vs. gibi suçları da yüz kızartıcı suçlardan sayma olanağı verdiği” şeklinde yorumlayarak ifade etmiştir²⁴⁰.

Yargıtay 1 inci Ceza Dairesi, 1990 yılında kaçakçılık suçuna ilişkin vermiş olduğu bir kararda, söz konusu suçun “yüz kızartıcı” suçlardan sayıldığına ilişkin bir

²³⁸ GÖZLER, (2002), s.268.

²³⁹ Danıştay 5. Dairesi, 17.3.1986 tarihli, E. 1985/953, K. 1986/308 Sayılı Kararı, Danıştay Dergisi Y. 17 , S. 64-65, Y.1987, s.251.

²⁴⁰ Danıştay 10. Dairenin 29.12.1986 gün, E. 1986/1946,K.1986/ 2547 sayılı Kararı, Danıştay Dergisi Y. 17 , S. 66-67, Y.1987, s.445.

ceza hukuku kuralı bulunmadığını ve bu suçlara benzetilmek suretiyle de, “yüz kızartıcı suç” sayılamayacağını belirtmiştir²⁴¹.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu da verdiği bir kararda bu hususu ayrıntılı ele alarak açıklık getirmeye çalışmıştır; “... “gibi” sözcüğü, benzetme edatı olup maddede örnek olarak sayılan suçların dışındaki yüz kızartıcı suçların da, sayılan suçlara ilavesi gerektiğini belirtmek amacıyla kullanılmıştır Toplumun yapısına göre zaman zaman değişikliğe uğrayan bu suçların tek tek sayılması da olanaksızdır. ... Yüz kızartıcı suçlar, ahlak düzeninin çok şiddetle reddettiği toplumun çok büyük ahlâki tepkiler gösterdiği suçlardır”²⁴².

Anayasa ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu, Milletvekili seçilmeye engel hüküm giyme hallerini iki grupta düzenlemiştir. Birinci grupta, hükmolunan ceza; ikinci grupta ise suçun türü dikkate alınmıştır. Bu bağlamda taksirli suçlar hariç olmak üzere toplam bir yıl veya fazla hapis cezası ile, süresi ne olursa olsun ağır hapis cezası milletvekili seçilmeye engeldir. Bir başka ifadeyle, burada hapis cezasında belli bir süre aranırken, ağır hapis cezasında belli süre aranmamaktadır. Aynı şekilde, maddede sayılan suçlardan hüküm giyme hallerinde, verilen cezanın türüne, süresine ve affedilmiş olup olmamasına bakılmaksızın milletvekili seçilme hakkı kaybedilmektedir²⁴³.

Anayasa ve 2839 Sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nun, belirlediği söz konusu suçlara ayrı bir önem verdiği ve dolayısıyla bu suçları işleyenlerin affa uğrasalar bile milletvekili seçilmelerini istemediği anlaşılmaktadır²⁴⁴. oluşturmuştur;

“Adam öldürme suçundan dolayı verilen ağır hapis cezası 1803 Sayılı Af Kanununun 7/8 maddesi ile kaldırılmış bulunması ve suçun 2839 Sayılı Kanunun

²⁴¹ Yargıtay 1 inci Ceza Dairesinin, 15.11.1990 tarih ve E. 1990/1961, K. 1990/2851 Sayılı Kararı.

²⁴² Yargıtay Ceza Genel Kurulunun, 2.7.1996 tarih ve E. 1996/3-144, K. 1996/171 Sayılı Kararı., YKD, C. 22, Ekim 1996, S. 10 ,s. 1633-1639.

²⁴³ **ONAR**, Erdal, 1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi, Anayasa Yargısg, C.14, Ankara 1997, s.414.

²⁴⁴ **ONAR**, a.g.m., s.426.

11/f fıkrasındaki 1-2-3-4. bentlerinde belirtilen suçlardan olmaması nedeniyle, seçilmeye engel değildir.”²⁴⁵

B. İL SEÇİM KURULU

1. Kuruluşu ve Yapısı

Her seçim çevresinde bir il seçim kurulu kurulur (298,m 10). Ancak özel kanunlarındaki çevre ayırmaları saklıdır (298, m.3).

298 Sayılı Kanunun ‘İl Seçim Kurulu’ başlıklı 15. maddesine göre, il seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, il merkezinde görev yapan en kıdemli hâkimin başkanlığında merkez ilçe seçim kurulu başkanlarından sonra gelen en kıdemli iki üyeden oluşur. Kurulun, hâkimlerden iki de yedek üyesi vardır. yedek üyeler yönünden kanunda herhangi bir ölçüt yoktur. Kanuna göre yedek üyeler asıl üyeler mazeretli olunca kurula katılır. İl seçim kurulu iki yıl süre ile görev yapar. 298 Sayılı Yasaya 2234 sayılı yasa ile yapılan değişiklikle, il ve ilçe seçim kurullarının sürekliliği sağlanmış ve iki yılda bir kurulun yenilenmesi kuralı getirilmiştir.

2. Görevleri

298 Sayılı Kanunun ‘Görev ve Yetkileri’ başlıklı 16. maddesinin 1. bendinde il seçim kurulunun görev ve yetkileri açıklanmıştır.

a. Yargısal Görevleri

1) İlçe seçim kurullarının teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceleyerek derhal karara bağlamak (298, m.16/3) ,

²⁴⁵ YSK Kararı 1999/1553, **TANDOĞAN**, a.g.e., s.204; Benzer kararları için bkz. (YSK Kararı 1995/164, **YSKK**(1995-1996-1997) s.52; YSK Kararı 990/55, YSK Kararı 1990/161, YSK Kararı 1990/224, **YSKK** (1988-1989-1990) , s.303-304; 331-333; 352-353.

2) Aday beyanname veya listelerini almak ve ilan etmek ve bunlarla ilgili itirazları incelemek ve varsa bu beyanname veya listelerden uygun olmayanlar hakkında karar vermek (298, m. 16/5) ,

b. İdari Görevleri

1) İl seçim çevresi içinde seçimin düzenle yürütülmesi ile ilgili gereken bütün tedbirleri almak²⁴⁶ ve seçim işlerini denetlemek (298, m. 16/1) .

2) Oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini ilçe seçim kurullarına göndermek (298,m.16/2) ,

3) Aday beyanname veya listelerini almak ve ilan etmek, geçici ve kesin aday listelerini yerlerine göndermek ve ilan etmek (298,m. 16/5) ,

4) İlçe seçim kurullarından gelen tutanakları birleştirerek il seçim çevresi tutanak düzenlemek (298,m.16/6) .

c. Diğer Görev ve Yetkileri

İl seçim kurullarının da yol ilçe seçim kurulları gibi yol gösterici bir fonksiyonu da vardır. 298 sayılı Kanun'un 16. maddesinin 4. fıkrasında bu durum açıkça belirtilerek il seçim kuruluna, ilçe seçim kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacakları derhal cevaplandırma görevi verilmiştir.

Bunun dışında il seçim kurullarını kanunlarla ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları ve Genelgeleri ile kendisine verilen görevleri de yapmakla görevi bulunmaktadır. Bu görevler kimi zaman yargısal kimi zaman idari görev olabilmektedir (298,m.16/7) .

²⁴⁶ 298 sayılı kanundaki bu 'gerekli bütün tedbirleri almak' ifadesi ile il seçim kuruluna geniş bir taktir hakkı verilmiştir.

Bağımsız adayların başvurularının incelemesi konusunda da il seçim kurullarına görev ve yetki verilmiştir (2839 Sayılı Kanun).

3. İl Seçim Kurullarının İşlemlerine ve Kararlarına İlişkin Şikayet ve İtirazlar

298 Sayılı Kanuna göre il seçim kurulunun teşekkülüne, işlemlerine ve kararlarına karşı itiraz edilebilir. Ancak bunun belli bazı süreleri vardır.

İl seçim kurullarının teşekkülüne karşı itirazın süresi en geç üç gündür. (298, m 121) Bu itiraz Yüksek Seçim Kuruluna yapılır.

İl seçim kurullarının kararlarına ve işlemlerine karşı itirazların yolu ve şekli şu şekildedir: İl seçim kurullarıyla başkanlarının kendi işlemleri aleyhine vaki şikayetlerin reddine dair verdikleri kararlara, bu kurulların teşekkülüne ait kararlara, oy verme günü işlemlerine ait kararlara, yine sair kararlar aleyhine itiraz edilebilir. Ayrıca oyların dökümüne, sayımına, oyların seçilenlere göre ayrılmasına yönelik il birleştirme tutanağına ve seçilme yeterliğine veya kendilerine tutanak verilenlerin, seçilmediğine veya seçimin sonucuna tesir edecek olaylara karşı da itiraz edilebilir. Bu itirazlar il seçim kurulları aracılığıyla Yüksek Seçim Kuruluna yazılı olarak yapılır. (298, m.130/1)

Seçimin sonucuna etki edebilecek müessir olaylar ve durumlarla ilgili itirazlar, siyasi partilerin il başkanlarıyla genel merkezleri veya bağımsız aday tarafından tutanağın düzenlenmesinden sonra (7) gün içinde yapılır. Seçim hakkında kesin karar vermek yetkisine sahip olan kurullar, seçimin neticesine etki edebileceğini gördükleri itirazları, alt kademelerde verilen kararların kesin veya kesinleşmiş olması veya kurullara derece derece ve müddeti içinde müracaat edilmemiş olması gibi nedenlerle red edemezler. Çünkü bu gibi itirazlar olağanüstü itirazlardır.

İl seçim kurullarının kararlarına karşı :

1. Kendi işlemleri aleyhine vaki şikayetlerin reddine dair verdikleri kararlara karşı tebliğ veya tefhiminden itibaren üç gün içinde,

2. Bu kurulların oluşumuyla ilgili olarak kurulun teşkilinden itibaren üç gün içinde,

3. Oy verme günü yapılan seçim işlemlerine ait kararlara karşı derhal,

4. Sair kararlar aleyhine bu kararların öğrenildiği tarihten itibaren üç gün içinde ve en geç il birleştirme tutanağının düzenlenmesini takip eden üçüncü gün saat 17.00 ye kadar,

5. Seçimde kullanılan oyların sayımına, dökümüne, adaylara göre ayrılması işlerine karşı, il birleştirme tutanağının düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00 ye kadar,

6. Seçimin sonucuna etki edecek hallerle (seçilme yeterliğiyle veya kendilerine tutanak verilenlerin seçilmediğine) ilişkin olarak seçilenlere verilecek tutanağın düzenlenmesinden sonraki üçüncü gün saat 17.00 ye kadar itiraza yetkili olanlar tarafından doğrudan doğruya veya il seçim kurulları aracılığıyla Yüksek Seçim Kuruluna itirazda bulunulabilir(298, m. 130/1)

4. Üst Mercî Tarafından İtiraz Üzerine Verilebilecek Kararlar

İl seçim kurullarının iş ve işlemleriyle kararlarına karşı YSK'ya şikayet ve itirazda bulunulabilir. YSK öncelikle şikayet ve itiraz üzerinde esasa girmeden şekli inceleme yapar. YSK, yapılan itirazda önincelemeye geçmesine engel teşkiledecek noksanlıklar tespit ederse, itirazı süreden, belgesizlikten, hukuki yarar yokluğundan, itiraza yetkili olmama gibi sebeplerden reddeder. YSK ön incelemeyi geçen itirazlarla ilgili olarak esasa yönelik karar verir. YSK'nın esasa yönelik olarak genellikle iki türlü olarak sonuçlanır. Bunlar ya itirazın reddidir ya da itirazın

kabulü kararıdır. YSK bazen kısmen kabul ve kısmen red kararları da vermektedir²⁴⁷. YSK tarafından itiraz yerinde bulunmazsa ‘itirazın reddi’ kararı verilir. YSK itirazı kabul ederse iptal kararı, yokluk kararı, karar kaldırma kararı gibi kararlar verebilir²⁴⁸. Bunların dışında YSK’nın itiraz üzerine karar verilmesine yer olmadığı kararı²⁴⁹, yetkisizlik kararı²⁵⁰, görevsizlik kararı²⁵¹ gibi kararları olabilmektedir. YSK yapılan itirazı yetkisizlik veya görevsizlik nedeniyle reddettiğinde aslında talebe red kararı vermiş olmaktadır. YSK’nın görevsizlik kararı vermesi durumunda, genel mahkemeler gibi görevli mercii gösterme zorunluluğu yoktur. Çünkü hukuk ve ceza usul kanunlarına bağlı olan genel mahkemelerin görevli mercileri göstermeleri zorunludur. YSK ve diğer seçim kurullarının bağlı olduğu seçim kanunlarında böyle bir zorunluluk yoktur. Seçim Kanunlarına göre YSK ve diğer seçim kurullarının, kendisine gelen görevleri dışındaki işlerde görevli yeri belli etmek, kağıtları görevli yere göndermek veya göndermeye aracılık etmek gibi bir görevleri anlaşılmaktadır²⁵². YSK itirazla ilgili olarak görevli olmadığına veya daha önce alınmış kararlar ve yapılmış işlemler dolayısıyla itirazın gereksiz olduğuna karar verirse işin esasına girmez ve başvuruyu değerlendirmez. YSK’nın il seçim kuruluna yapılması gereken bir itirazı (örneğin ilçe seçim kurulunun teşekkülüne ilişkin) doğrudan kendisine yapıldığı için yapılan bu itirazı görev yönünden reddettiği, itiraz dilekçesini ve eklerini il seçim kuruluna gönderdiği bilinmektedir²⁵³.

İlçe seçim kurulunun kararına karşı il seçim kurulunca verilen kararın, ilçe seçim kurulunca beğenilmeyerek Yüksek Seçim Kurulu’na götürülmesi de mümkün değildir. YSK, bu konuyla ilgili bir kararında, düzenlemelerde il seçim kurulu kararlarına karşı ilçe seçim kurullarınca itiraz edilebileceğine ilişkin bir düzenleme olmadığını, ancak YSK’nın seçim kurullarının görev ve yetkilerini aşarak verdiği kararlara kendiliğinde muttali olduğunda tam kanunsuzluk hali mevcutsa (somut olayda tam kanunsuzluk bulunmamakta) işe kendiliğinden el koyabileceğini, bu

²⁴⁷ YSK, 2002/874, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s. 342.

²⁴⁸ YSK, 1968/1894, **YSKK**(1968), s. 354-358.

²⁴⁹ YSK, 1999/195, **ÜNLÜ-ERBİL**, age., s. 1023.

²⁵⁰ YSK’nın seçmen listesinin kesinleşmesinden sonra kendisine yapılan itirazı yetkisizlik ve kesinlik yönünden kabul etmediği kararı vardır. YSK, 2004/63, **PARLAR- HATİPOĞLU**, age., s. 374.

²⁵¹ YSK, 2002/655, **ÜNLÜ-ERBİL**, age., s. 1194-1195.

²⁵² YSK, 1970/34, **YSKK**(1970), s. 32-34.

durumun Anayasanın 79. maddesi gereğince olduğunu, alt seçim kurullarının üst seçim kurullarınca verilen kararlara derhal uymak zorunda olduğunu belirtmiştir²⁵⁴. Yani seçim kanunlarında üst seçim kurulların kararlarına alt seçim kurullarının direnmesi mümkün değildir²⁵⁵.

YSK bazen de hemen karar vermemekte, bazı konuları araştırmak için ara karar vermektedir. YSK'nın bu şekilde ara kararlar kendiliğinden araştırma yaptığı durumlar, genelde olağanüstü itiraza konu olaylar veya tam kanunsuzluk durumlarıdır. YSK ara kararın ardından yaptığı araştırmalardan sonra esas hakkında karar vermektedir²⁵⁶.

İlçe ve il seçim kurulları itirazcının itirazı dışına çıkarak karar vermezler²⁵⁷.

C. İLÇE SEÇİM KURULU

298 Sayılı Kanunda ilçe seçim kurulları yanında merkez ilçe seçim kurulları ve geçici seçim kurulları ve bunlara ek olarak 298 Sayılı Kanunun 10. maddesinin 1. fıkrasına 13.03.2008 tarihinde ve 5749 sayılı kanunla eklenen Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulundan söz edilmektedir.

a. İlçe Seçim Kurulu

298 Sayılı Kanunun 10. maddesine göre her ilçede bir ilçe seçim kurulu kurulur. Ancak 298 Sayılı Kanunun 10. maddesinin 2. ve 3. fıkralarına göre İl merkezlerinde ayrıca bir merkez ilçe seçim kurulu oluşturulması ve yine son nüfus sayımına göre nüfusu 200.000'i aşan ilçelerde mümkün olduğu nispette nüfus sayısında eşitlik gözetilerek birden fazla ilçe seçim kurulu oluşturulması gerekir. 298 Sayılı Kanunun 14. maddesinin 5. bendine göre YSK il ve ilçe seçim kurullarının teşekkülünü sağlamakla görevlidir. Yüksek Seçim kuruluna vermiştir. Kanunun10.

²⁵³ YSK, 1995/55, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s. 350.

²⁵⁴ YSK, 2004/573, **PARLAR-HATİPOĞLU** age., s. 335.

²⁵⁵ YSK, 1975/120, **YSKK**(1975), s. 59-61.

²⁵⁶ YSK, 2002/902, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s .344-345.

²⁵⁷ YSK, 1994/402, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s. 322.

maddesinin 2. ve 3. fıkralarında geçen ‘teşkil olunur’ ve ‘teşkil edilir’ ifadeleri Yüksek Seçim Kuruluna takdir yetkisi bırakmayan emredici nitelikteki hükümlerdir²⁵⁸.

İlçe seçim kurulu, iki yılda bir ocak ayının son haftasında, bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulur ve iki yıl süre ile görev yapar (298, m.18/1) . İlçe de ki en kıdemli hakim ilçe seçim kurulunun başkanı olur.²⁵⁹

298 Sayılı Kanununun 19. maddesine göre, 4 asıl ve 4 yedek üye siyasi partilerden belirlenir. Bu belirlme şöyle yapılır: İlçe seçim kurulu başkanı, bu kurulun yeniden kurulması için 18 maddede öngörülen 2 yıllık sürenin başında, ilçede teşkilatı bulunan ve son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan dört siyasi partiye birer asıl ve birer yedek üye adını iki gün içinde bildirmelerini tebliğ eder. Bu işlemle belirlenen veya süresi içinde ad bildiren siyasi parti sayısı dörtten az olduğu takdirde, eksik kalan üyelikler, aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, o ilçede aldıkları oyların büyüklük sırasına göre, aynı usulle tamamlanır. Oylarda eşitlik halinde ad çekilir. Buna rağmen dört asıl ve dört yedek üyenin tümü belirlenemediği takdirde, 298 Sayılı Yasanın 14 üncü maddenin dördüncü bendi gereğince Yüksek Seçim Kurulunun ilan ettiği siyasi partilerden o ilçede teşkilatı bulunanlar tespit edilerek bunlar arasında ad çekilir. Ad çekmedeki sıraya göre, adı çıkan, eksik üyelik sayısı kadar siyasi partinin, yukarıda yazılan usulle bildireceği kimseler ilçe seçim kurulu üyesi olur²⁶⁰.

YSK, ilçede teşkilat yeri saptanamayan, yani somut yerleşim yeri olmayan kendisi ile bu nedenle iletişim kurulamayan partiden ilçe seçim kuruluna üye alınamayacağı karara bağlamıştır²⁶¹. Yine Kurul, ilçe seçim kurulu oluştuktan sonra,

²⁵⁸ YSK, 1996/29, YSKK(1995-1996-1997) s. 211-212.

²⁵⁹ YSK, 2005 değişikliğinden önce il seçim kurulu başkanından sonra gelen en yüksek dereceli hakimin ilçe seçim kurulu başkanı olacağına karar vermektedir. Örnek karar için bkz. YSK, 1992/72, YSKK(1991-1992) s. 194-195.

²⁶⁰ YSK, bir siyasi partinin ilçe başkanlığınca ilçe seçim kurulunda görevli partililerden birinin değiştirilmesi isteğine, kurul üyelerinin partiye üyelikleri devam ettiği sürece ilçe seçim kurulundaki görevine devam edeceğine, bu durumun kurulun devamlılığı ilkesi ilgili olduğunu gerekçe göstererek kabul etmemiştir. YSK, 1997/145, **PARLAR- HATİPOĞLU**, age., s. 198.

²⁶¹ YSK, 2002/65, **PARLAR- HATİPOĞLU** age., s.193-194.

teşkilatı kurulan siyasi partiden seçim kuruluna üye alınmasının mümkün olmadığını belirtmiştir²⁶².

İlçe Seçim Kurulunun oluşması için gerekli iki asıl ve yedek üyelikle yukarıda ifade edilen usule göre tamamlanamamış üyelikler ise, ilçe merkezinde görev yapan ve toplam memuriyet süresi on yıldan fazla olan, yasama meclisleri veya yerel idare seçimlerinden birine siyasi parti adayı veya aday adayı olarak katılmamış ve evvelce hiç bir siyasi partiye kaydolmamış Devlet memurlarını gösteren, o ilçedeki görev süreleri esas alınarak düzenlenecek listenin ilk sekiz sırasında yer alanlar arasından ilçe seçim kurulunca yapılacak ad çekme ile belli edilir. Ad çekme sırasında, adları önce çıkanlar asıl, sonrakiler ise yedek üye olur. Ancak, aynı bakanlığa mensup memurlardan birden fazla asıl üye olamaz; ancak zorunlu durumlar kanunen saklı tutulmuştur (298, m.19/2).

b. Merkez İlçe Seçim Kurulu

Her ilde birden fazla ilçe bulunur. İl merkezinin bulunduğu yerdeki ilçeye merkez ilçe ismi verilir.

298 sayılı kanununun 10. maddesinin 2. fıkrası , “İl merkezlerinde, ayrıca bir merkez ilçe seçim kurulu teşkil olunur” hükmüyle il merkezlerinde merkez ilçe seçim kurulunun kurulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca 298 Sayılı Yasanın 18. maddesinin 2. fıkrasında da il merkezlerinde kurulacak merkez ilçe seçim kurullarına, il seçim kurullarına başkanlık edecek hâkimden sonra gelen en kıdemli hâkimin başkanlık edeceği, belirtilmiştir.

c. Geçici İlçe Seçim Kurulu

298 Sayılı Kanununun 18. maddesinin 3. fıkrasına göre, “Seçmen sayısı 25 000’i aşan ilçelerde seçim evrakının dağıtım ve toplanması sandık kurul başkanları ve en az bir üyenin eğitimi ile sandık kurullarından sonuçların alınması ve birleştirilerek

²⁶² YSK, 1999/144, **PARLAR- HATİPOĞLU** age., s. 194.

bağlı olduğu ilçe seçim kuruluna teslim görevini niyabeten yerine getirmek amacıyla geçici ilçe seçim kurulları oluşturulabilir. Bu kurullar bir başkanla altı üyeden oluşur. İl ve ilçe seçim kurullarında görev almış hâkimlerden sonra gelen en kıdemli hâkimler bu kurullara başkanlık eder. Kurulun iki üyesi kurul başkanınca kamu görevlileri arasından belirlenir. Dört üye ise dört yedeği ile birlikte 19 uncu Madde esaslarına göre siyasî partilerden alınır. Bu kurulların çalışma usûl ve esasları, kurulacağı ilçeler ile sayısı ve görev süresi Yüksek Seçim Kurulu tarafından kararlaştırılır”.

YSK ihtiyaç halinde geçici ilçe seçim kurullarının kurulması gerektiğini vurgulamıştır²⁶³. YSK bu kapsamda, 3 Kasım 2002 seçimlerinde gümrük kapılarında mevcut ilçe seçim kurulları dışında ayrıca gümrük kapıları ilçe seçim kurulları oluşturulmasını kabul etmiştir. Kurul gümrük kapıları ilçe seçim kurullarının 298 sayılı kanunu 18 ve 19. maddelerine göre, il ve ilçe seçim kurulu oluşumlarının dışında kalan en yüksek dereceli hakimin başkanlığında dört üyeden oluşturulması, bunlardan iki üyenin devlet memurlarından, geri kalan iki üyenin ise 298 Sayılı Kanunun 94/II-d hükmünün verdiği yetkiye dayanılarak belirlenmesi, ayrıca gümrük kapıları ilçe seçim kuruluna bağlı yeteri kadar sandık kurulu oluşturulmasını kararlaştırmıştır²⁶⁴.

d. Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu

298 Sayılı Kanununda 5749 Sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız sadece gümrüklerde oy kullanmaktaydı. Ancak 5749 Sayılı Kanunla birlikte yurt dışında yaşayan vatandaşlarımız için, elektronik ortamda, sandıkta, mektupla, gümrük kapılarında oy verme yöntemleri kabul edilmiştir. Bunlardan mektupla oy yöntemi daha sonra Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmiştir. Bu konulara ‘Oy Verme’ başlıklı birinci bölümde ayrıntılı olarak değinmiştik.

²⁶³ YSK, 2002/748, www.ysk.gov.tr /genelge/2002-16htm.(E.T: 13.12. 2009)

²⁶⁴ YSK Genelgesi , 2002/481 , ÜNLÜ-ERBİLage., s. 955-982.

Yapılan bu kapsamlı yasal değişiklik kapsamında 5749 Sayılı kanunla 298 Sayılı kanunun 10. maddesinin 1. fıkrasına 2. cümle eklenmiştir. Buna göre, “Yurt dışında bulunan vatandaşların oy kullanmalarıyla ilgili seçim işlerini yönetmek üzere Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı Yurt Dışı İlçe Seçim Kurulu oluşturulur. İhtiyaç duyulması halinde birden fazla yurt dışı ilçe seçim kurulu teşkil edilebilir”.

Maddeye göre Yurt Dışı ilçe Seçim Kurulu Ankara İl Seçim Kuruluna bağlı olacağı ifade edilerek, ilk defa seçim kanunlarında bir ilçe seçim kurulunun hangi il seçim kuruluna bağlı olduğu belirtilmiş olmaktadır.

e. İlçe Seçim Kurullarının ve Başkanlarının Görev ve Yetkileri

İlçe Seçim Kurulunun görev ve yetkileri 298 sayılı yasanın 20. maddesinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda şimdi ilçe seçim kurulunun görev ve yetkilerini inceleyelim.

aa. Yargısal Görevleri

1) Sandık kurullarının teşekküllerine, işlemlerine ve kararlarına karşı yapılan itirazları inceliyerek karara bağlamak (298, m. 20/4),

2) Muhtarlık bölgesi askı listelerine, ilçe seçim kurulu başkanlarına şikayet ve itirazda bulunabilirler. Verilen kararlar kesindir (298, m.122/1-2).

bb. İdari Görevleri

1) İlçe çevresinde seçimin düzenle yürütülmesini sağlamak için gereken bütün tedbirleri almak ve seçim işlerini denetlemek (298,m. 20/1),

2) Sandık kurullarını kurmak (298, m. 20/2),

3) İlçedeki sandık kurullarına, oy sandıklarını ve bu kanunda yazılı diğer seçim araç ve gereçlerini göndermek (298, m.20/3),

4) İlçe çevresindeki sandık kurullarından gelen tutanakları birleştirerek, ilçe seçim tutanağını düzenlemek ve bu tutanağı seçim işlerine ait diğer evrak ile birlikte il seçim kuruluna derhal teslim etmek (298,20/6).

cc. Diğer Görev ve Yetkileri

İlçe seçim kurulunun kanun yol gösterici görevi olduğunu da belirtmiştir. Bu kapsamda ilçe seçim kurulunun, sandık kurulları başkanlıklarınca seçim işlerinin yürütülmesi hakkında sorulacak soruları derhal cevaplandırmak yol gösterici bir görevidir (298, m.20/5),

Ayrıca ilçe seçim kurulu, kanunla, Yüksek Seçim Kurulu Kararları ve Genelgeleri ile kendisine verilen görevleri yapmakla da görevlidir. Bu görevler kimi zaman yargısal kimi zaman idare görev olabilirler. Örneğin, 298 sayılı kanunun propağanda aşamasında esas yetkili organ olarak ilçe seçim kurulunu görmekte ve önemli görev ve yetkiler vermektedir.

dd. Diğer Kanunların İlçe Seçim Kuruluna Verdiği Görevler

Bazı Kanunlar ilçe seçim kuruluna özel görevler vermiştir. Bu kapsamda en dikkat çekici düzenlemeler, Kamu Kurumu Niteliğinde ki Meslek Kuruluşlarının organ seçimlerinde, seçimlerin gözetim ve denetim yetkisinin ilçe seçim kurullarına verilmesine yönelik olmuştur.

Siyasi partilerin genel merkez, il ve ilçe organları seçimleri ile il kongresi ve büyük kongre delegelerinin seçimleri, yargı gözetimi altında gizli oy ve açık tasnif esasına göre yapılır. Bu konuyu düzenleyen 2820 Sayılı Siyasi Partiler Kanununun 21. maddesine göre, seçimler ilçe seçim kurulu başkanının gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu seçimlerle ilgili itirazlar ilçe seçim kurulu başkanı tarafından kesin olarak karara bağlanır. Bu nedenle verilen kararlara karşı bir üst kurula inceleme yetkisi ve görevi de verilmemiştir²⁶⁵.

²⁶⁵ YSK, 1990/310, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s. 354.

2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 63. maddesine göre, milletvekili ara ve genel seçimlerinde meşru bir mazeret olmaksızın oy kullanmayanlara ilçe seçim kurulu başkanı tarafından para cezası verileceği vekarların kesin olduğu, hükme bağlanmıştır.

Yine aynı şekilde 2972 Sayılı Mahalli İdareler İle Mahalle Muhtarlıkları ve İhtiyar Heyetleri Seçimi Hakkında Kanununun 28.12.1993 tarih ve 3959 sayılı Kanun ile değiştirilen 1. ek madde ile de, seçmen kütüğüne kaydı ve sandık listesinde oy kullanma yeterliliği bulunduğu halde, mahalli idareler genel ve ara seçimlerine meşru mazeretleri olmaksızın katılmayanlar ilçe seçim kurulu başkanı tarafından cezalandırılacakları ve bu kararın kesin olduğu hükme bağlanmıştır.

05.05.1983 tarihli 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 14. maddesinin göre, genel kurullarda zorunlu organlara delege veya üye seçimleri yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılır. Seçim yapılacak genel kurul toplantılarından en az Onbeş gün önce genel kurula katılacak üye veya delegeleri belirleyen listeler ile toplantının gündemi, yeri, günü, saati ve çoğunluk olmadığı takdirde yapılacak ikinci toplantıya ilişkin hususları belirten bir yazı ile birlikte, iki nüsha olarak o yer seçim kurulu başkanı olan hakime(yani ilçe seçim kurulu başkanı) ve mahalli mülki amire tevdi edilir. O yerde birden fazla seçim kurulu varsa, görevli seçim kurulunu il seçim kurulu tespit eder, denilmektedir. Birden fazla ilçe seçim kurulu bulunan yerlerde görevli hakimi belirleme yetkisi il seçim kuruluna verildiği için YSK'nın kanuni herhangi bir görevi bu seçimlerde yoktur.

D. SANDIK KURULU

1. Kuruluşu ve Yapısı

298 Sayılı Kanun 10. maddesine göre seçim bölgelerine konulacak her sandık için bir sandık kurulu oluşturulur. Seçim bölgesi ise kanununun 4. maddesine göre her muhtarlıktır. Yani her muhtarlık bir seçim bölgesidir. Maddede geçen muhtarlık

tabii ki mahalle ve köy muhtarlıklarıdır. 442 Sayılı Köy Kanununa göre köy muhtarlıkları ve 4541 Sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanuna göre de mahalle muhtarları kurulmuştur. Bu muhtarlıkların her biri ilçe seçim kurullarına bağlı birer seçim bölgesidir.

298 Sayılı Yasanın ‘Sandık Kurulu’ başlıklı 21. maddesinde sandık kurulunun bir başkan ile altı asıl ve altı yedek üyeden kurulacağı, kurulun asıl üyeleriyle toplanacağı hükme bağlanmıştır. Sandık kurulu başkanını kanunun 22. maddesine göre İlçe seçim kurulu başkanı seçer. Başkan, ilçe seçim kuruluna siyasi partiler dışından üye olmuş asıl üyelere bu konuda görüş alır. Başkan, sandığın kurulacağı seçim bölgesi içindeki veya dışındaki seçmenler arasından iyi ün sahibi olan okur - yazar kimselerden²⁶⁶, kurula bağlı seçim bölgelerindeki sandıklardan her biri için birer kişi olmak üzere sandık başkanları listesi düzenler. Kurulun, siyasi partilerden seçilmiş asıl üyelerinden her biri de ilçe seçim kurulu başkanınca belirlenecek süre içinde usulüne uygun olarak birer liste düzenleyerek kurul başkanlığına verir. Liste vermeyen parti temsilcisi bu haktan vazgeçmiş sayılır. Düzenlenen bu listelerde her sandık için adı önerilen başkan adayları arasında ad çekilerek sandık kurulu başkanları belirlenir. 648 sayılı Siyasi Partiler Kanununa göre partilere üye olamayacak kimseler ile köy muhtarları görev yaptıkları köylerde sandık kurulu başkanı olamazlar. Sandık kurulu başkanının görevi başına gelmemesi halinde, kurula en yaşlı üye başkanlık eder(298, m.22/5). Sandık kurulu asıl üyelerinden göreve gelmeyenlerin yerine ise gelmeyen üyenin yedeği kurula alınır.

298 Sayılı Kanunun 23. maddesinde de sandık kurulu üyelerinin belirlenme usulü düzenlemiştir. Buna göre ilçe seçim kurulu başkanı, o seçim çevresinde seçime katılan ve ilçede teşkilatı bulunan siyasi partilerden, son milletvekili genel seçiminde o ilçede en çok oy almış olan beş partiye, her sandık için birer asıl ve birer yedek üye adını beş gün içinde bildirmelerini tebliğ eder. Bu yolla bildirilen sandık kurulu üye sayısı beşten az olursa, eksik kalan bu üyelikler aynı şartları taşıyan diğer siyasi partilerden, aldıkları oyların büyüklük sırasına göre ve aynı usulle tamamlanır.

²⁶⁶ YSK, 1999/432, ÜNLÜ-ERBİL, age., s. 283.

Oylarda eşitlik ortaya çıkarsa ad çekilir. Buna rağmen yine de beş asıl ve beş yedek üyenin tümü belirlenemezse bu sefer o ilçede seçime katılan ve teşkilatı bulunan diğer siyasi partiler arasında ad çekilir.

Geriye kalan bir asıl ve bir yedek üyelik, sandığın bulunduğu köy ve mahalle ihtiyar heyetinin asıl ve yedek üyelerinden ad çekerek belirlenir. Buna yetecek kadar ihtiyar heyeti üyesi bulunmadığı takdirde sandık kurulunda üyeleri olmayan partiler arasından ve aynı yöntemle bu üye tamamlanır. Yine de doldurulamayan üyelik olursa bu eksiklik ilçe seçim kurulu başkanınca o çevrede bulunan ve sandık kurulunda görev verilmesinde sakınca olmayan kimseler arasından seçilerek doldurulur. Bu şekilde üyeler esas olarak siyasi partilerce belirlenmektedir. Üye olmak için siyasi parti üyesi olmanın dışında özel bir şart kanunda yoktur.

YSK ise siyasi partilerce bildirilecek sandık kurulu üyelerinin, seçme yeterliliğine sahip olması gerektiği²⁶⁷, fakat okuma yazma bilmesi gerekmediği²⁶⁸ kararını vermiştir. Yine YSK'ya göre, siyasi partiler 5 gün içinde sandık kurulu için isim bildirmedikleri takdirde sandık kurulu üyelerini belirleyecek olan ad çekmeye katılma haklarını kaybederler²⁶⁹. Siyasi partilerin bildirecekleri üyelerden izin veya rızalarını almalarına da gerek duyulmamıştır²⁷⁰.

298 Sayılı Kanunun 5. maddesinde sandık bölgesine ilişkin bazı hükümler vardır. Buna göre seçimlerde, her seçim bölgesi gerektiği kadar sandık bölgesine ayrılır. Bir sandık bölgesi esas köylerde (200), kasaba ve şehirlerde (150) seçmeni kapsar. Birden çok mahalle veya yerleşim biriminden oluşan muhtarlıklarda mesafe durumu ve ulaşım güçlükleri dikkate alınarak gerekli sayıda sandık bölgesi oluşturulabilir.

YSK, 2004 yılı mahalli idareler seçiminde kanunun emredici hükümünden farklı bir şekilde “ 2004 yılında yapılacak Mahalli idareler genel seçimlerinde toplam

²⁶⁷ YSK,1977/693, YSKK(1977), s. 52-53.

²⁶⁸ YSK,1961/117, YSKK(1961- 1962), s. 65-66.

²⁶⁹ YSK,1969/1286, YSKK(1969), s. 309.

²⁷⁰ YSK,1961/144, YSKK(1961- 1962), s. 80-81

seçmen sayısı (300)'ü aşan seçim bölgelerinde sandık bölgelerinin seçmen sayısının (280-330) arası belirlenmesine, köylerde seçmen sayısı 400'ü aşmadığı takdirde bir sandıkta oy kullanılmasına" şeklinde bir karar vermiştir²⁷¹. Yani kanundaki hüküm ihlal edilmiştir. Ancak Kurul'un, 5. maddenin 2. fıkrasında yer alan istisnai haller kapsamında bir taktir yetkisi kullandığı da açıktır.

Sandık başı işlemlerini takibetmek üzere siyasi partiler ve bağımsız adaylarca birer müşahit gönderebilir(298, m. 25). Müşahitler sandık kurullarının üyesi değildir. Müşahitler sandık kurullarının işlemlerine katılamazlar. Sadece seçimlerin adil ve şeffaf olması amacıyla birer gözlemcidirler²⁷².

2. Toplanması ve Çoğunluğun Sağlanması

298 Sayılı Yasanın 73. maddesinde sandık kurulunda çoğunluğun sağlanamaması durumuyla ilgili olarak bir düzenleme yer almaktadır. Bu maddede sandık kurulu başkanına, siyasi parti üyelerinden biri veya birkaçının görevini yapmaması durumunda kurula üye belirleme yetkisi vermektedir. Oy verme işlemi başlamadan önce veya oy verme sırasında, kuruldaki siyasi parti üyelerinden biri veya birkaçı görevini yapmazsa, onların yerine yedek siyasi parti üyeleri getirilir. Buna rağmen kurul üyelerinin sayısı üçten az olursa, bu durum önce tutanağa geçirilir. Daha sonra bu eksikler o sandık alanında seçme yeterliğine sahip ve okur - yazar olan kimseler arasından başkanın seçeceği kişilerce doldurulur.

3. Görev ve Yetkileri

Sandık kurullarının görev ve yetkilerine 298 Sayılı kanunun 71. maddesinde yer verilmiştir.

²⁷¹ YSK, 2003/430, **PARLAR-HATİPOĞLU**, age., s. 159-160.

²⁷² YSK; 1963/109, **YSKK**(1962- 1964), s.78-79.

a. Yargısal Görev ve Yetkileri

1) Oy verme işleri hakkında ileri sürülecek itirazları incelemek ve bir karara, bağlamak ve kararlarını tutanak defterine geçirerek altını imzalamak (298, m. 71/3).

2) İtirazlar üzerine verdiği kararlardan tekrar itiraza uğrayanları derhal ilçe seçim kuruluna göndermek (298, m. 71/4) .

3) Kendisine kanunla verilen başkaca görevleri yapmak(298, m. 71/6).

b. İdari Görev ve Yetkileri

1) Sandık alanı içinde seçimin düzenle geçmesi için gereken tedbirleri almak ve oy verme işlerini yürütmek ve denetlemek (298, m. 71/1).

2) Sandık alanında, sandığın konulacağı yeri tayin etmek ve sokak başlarına bu yeri göze çarpacak surette gösterir işaretleri koymak veya alışılmış araçlar ile duyurmak (298,m.71/2).

3) Bu kanundaki esaslara göre sandığa atılmış olan oy pusulalarını saymak, dökümlerini ve sonuçlarını tutanağa geçirmek ve bunları seçim işlerine ait diğer evraklarla birlikte, derhal ilçe seçim kuruluna teslim etmek (298,m. 71/5).

c. Diğer Görevleri

Sandık kurulunun yukarıdaki görevlerinden başka Yüksek Seçim Kurulu Kararları ve Genelgeleri ile kendisine verilen görevleri de yerine getirme yükümlülüğü vardır. Bu görevlerin bazıları yargısal bazıları idari görevlerdir.

Sandık kurullarının açıklayıcı, yol gösterici, yorumlayıcı karar alma görevi yoktur. Ancak sandık kurulları seçmenlerin sorularını ilçe seçim kuruluna ileterek dolaylı yönden açıklayıcı, yol gösterici bir görev yapmaktadırlar.

4. Sandık Kurulu Başkanının Görev ve Yetkileri

Sandık kurulu başkanının görev ve yetkilerinin neler olduğu 298 sayılı Kanunun ‘Başkana Ait Yetkiler’ başlıklı 82. maddesinde, ‘Sandık Alanında inzibat Tedbirleri’ başlıklı 84. maddesinde ve ‘Sandık Alanı Dışındaki İnzibat Tedbirleri’ başlıklı 85. maddesinde belirtilmiştir

298 Sayılı Kanunun 81. maddesinin 2. fıkrasında sandık kurulu başkanının sandık alanında düzeninin sağlanmasıyla görevli olduğu belirtilmektedir.

Sandık alanında, seçmenin oyunu tam bir serbestlikle ve gizli şekilde kullanmasına veya sandık kurulunun görevini yapmasına engel olmaya kalkışanlara, yahut da oy verme işinin yolunda gitmesini aksatanlarla sandık başı işlemlerinin düzenini bozmaya yeltenenleri uyarmak görevi kanunun 82. maddesinin 1. fıkrasında sandık kurulu başkanına verilmiştir. Buna göre başkan bu uyarıyı dinlemeyenleri sandık alanından dışarı çıkartabilir. Bu kimse sandık kurulu üyesi ise ancak kurul kararı ile sandık alanının dışına çıkartılabilir.

Sandık kurulu başkanının sandık alanında düzeni sağlamak için gerektiğinde kolluk kuvvetlerini çağırarak ve kullanmak görevi de vardır. Üstelik sandık alanında güvenliği sağlamak için gelen kolluk kuvvetleri başkanın emrine göre hareket etme zorundadırlar(298, m. 82/2-4).

Seçmenin sandık alanına serbestçe girmesini engelliyen veya güçleştiren her türlü hareketleri önlemek de sandık kurulu başkanının görevleri arasındadır (298, m. 85/2).

5. Sandık Kurullarının Oluşumuna İlişkin Şikâyetler

İlçe seçim kurulu veya başkanı tarafından sandık kurullarının oluşumuyla ilgili yapılan işlemler için 298 Sayılı Kanunun 119. maddesine göre bu işlemlerin neticesinden itibaren en geç iki gün içinde yine ilçe seçim kuruluna başvurularak şikâyet yoluyla düzeltilme istenebilir. İlçe seçim kurulunun aldığı şikâyetin reddine

dair kararlara karşı ise bu kararın bildirilmesinden veya tebliğinden itibaren iki gün içinde il seçim kuruluna itiraz edilebilir. İl seçim kurulları da bununla ilgili olarak iki gün içinde kesin karar verirler.

6. Sandık Kurullarının İşlemlerine İlişkin Şikâyet ve İtirazlar

Seçmen sandık bölgesi askı listeleriyle ilgili olarak siyasi partilerin 298 Sayılı Kanununun 112. maddesinde anılan ilçe yetkilileri ilçe seçim kurulları başkanlıklarına şikâyet ve itirazda bulunabilirler. (Tüm seçmen kütüğü ile ilgili şikâyet ve itirazlar YSK'a yapılabilir. Bu şikâyet ve itirazı sadece siyasi partilerin genel merkez yetkilileri yapabilirler.) Seçmen niteliğine haiz vatandaşlar da kendileri ile ilgili olarak ilçe seçim kurulu başkanlıklarına şikâyet ve itirazda bulunabilirler.

289 Sayılı Kanununun 123. maddesinin 1. fıkrasına göre Seçmen sandık bölgesi askı listelerine ve bu listelerle ilgili itirazlara verilen kararlara, sandık ayırımının yasa ve genelgelere uygun olmadığı gerekçesiyle askı süresi boyunca ilçe seçim kurullarına itiraz edebilir.

Sandık kurullarının veya başkanlarının işlemlerine ve her türlü sandıkbaşı işlerine karşı 298 sayılı kanununun 110 uncu maddeye göre yapılacak şikâyetlerin reddine dair verilen kararlara karşı derhal ilçe seçim kuruluna itiraz edilebilir. Bu tür şikâyet ve itirazların en geç seçim sonuçlarını tesbit eden tutanağın düzenlenmesine kadar yapılması gerekir (298,m. 127/1-4).

Kanununun 128. maddesine göre Sandık kurullarının kararlarına ve tutanakların düzenlenmesi işlerine karşı ilçe seçim kurullarına itiraz yolu açıktır. Bu itirazlar sözle veya yazıyla sandık tutanağının düzenlenmesine kadar sandık kurullarına yapılabileceği gibi oy verme gününden sonraki Salı günü saat 14.00'e kadar doğrudan doğruya ilçe seçim kurullarına yazılı olarak yapılabilir. İlçe seçim kurulları itirazın yapıldığı tarihten sonraki ikinci gün saat 17.00'ye kadar bu itirazlarla ilgili kararını verir. İtirazı yapanın hazır olması durumunda karar kendisine bildirilir. İtirazı yapan hazır durumda değilse karar kendisine tebliğ edilir.

SONUÇ

Siyasal partiler ve özgür seçimler, demokrasilerin vazgeçilmez unsurlarıdır. Demokratik ülkelerde siyasal partiler, savundukları düşünce ve idealleri gerçekleştirmek için birbirleriyle yarışır. Siyasal partiler, bunun için gerekli yetkiyi seçimler yoluyla halktan alırlar. Demokratik rejimlerde yönetim yetkisinin, meşruiyetin temeli seçimlerdir. Demokrasilerde seçimlerin amacı, belirli bir süre için ülkeyi yönetecek olanları belirlemektir. Halkı yönetecek olanları belirleyerek ülkenin kaderini etkileyen seçimlerin güvenli ve adil yapılması son derece önemlidir. Bu kadar önemli olan seçimlerle ilgili evrensel demokratik seçim ilkeleri doğrultusunda anayasal ve yasal düzenlemeler yapılması kadar seçimleri kimin yöneteceği ve seçim işlerini kimin denetleyeceği de çok önemlidir. Gerek Anayasamız gerekse 298 sayılı Kanun seçimlerle ilgili temel ilkeleri evrensel standartlara uygun olarak belirlemiştir. Buna göre ülkemizde seçimler ve halkoylaması, serbest, eşit, gizli, tek dereceli, genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre, yargı yönetimi ve denetimi altında yapılır.

Anayasamızın 79. maddesine göre ülkemizde bir seçim yargısı vardır. Yani anayasamız, yargı gücünü seçimlerin denetimi ve yönetimi ile görevlendirmiştir.

Ülkemizdeki seçim yargısı örgütünün en üst basamağı olan Yüksek Seçim Kurulu hem seçimleri yönetme hem de seçimlere ilişkin şikayetleri ve itirazları kesin olarak inceleyip karara bağlamakla görevlidir.. Yüksek Seçim Kurulu 1961 ve 1982 Anayasalarında “Yasama Bölümü”nde yer almasına rağmen Yargıtay ve Danıştay’ın kendi içlerinden çıkardıkları üyelerle oluşturulan karma, egemen idari niteliği de olan bağımsız bir üst seçim yargı organıdır. YSK ilk defa 1950 tarih ve 5545 sayılı Kanunla kurularak Türk seçim tarihindeki yerini almıştır.

Yüksek Seçim Kurulu’nun yedi asıl ve dört yedek üyesi vardır. Üyelerin altısı Yargıtay Genel Kurulunca, beşi Danıştay Genel Kurulunca kendi üyeleri arasından üye tamsayılarının salt çoğunluğunun gizli oyu ile seçilir. Bu üyeler salt çoğunluk ve gizli oyla aralarından bir başkan ve bir başkanvekili seçerler. Kurul üyelerinin görev süresi altı yıl olup süresi biten üyeler yeniden seçilebilmektedir.

YSK, özel kanunlara göre yapılacak milletvekili, il genel meclisi üyeliği, Cumhurbaşkanlığı seçimi, belediye başkanlığı, belediye meclisi üyeliği, muhtarlık, ihtiyar meclisi üyeliği, ihtiyar heyeti üyeliği seçimlerinde ve Anayasa değişikliklerine ilişkin kanunların halkoyuna sunulmasında yönetimi ve denetimi gerçekleştirerek yargı denetimini sağlar.

YSK'nın teşkilatlanması; Seçmen Kütüğü Genel Müdürlüğü, İdari ve Mali İşler Daire Başkanlığı, İl Seçim Kurulu, İlçe Seçim Kurulu Başkanlıkları ve Seçmen Kütüğü Büroları şeklindedir.

Başkent Ankara'da Yüksek Seçim Kurulu, her seçim çevresinde bir il seçim kurulu, her ilçede bir ilçe seçim kurulu ve seçim bölgelerinde konulacak her sandık için bir sandık kurulu bulunur. Alt seçim kurullarından olup hem seçim işlerini yaparak idari ve hem de şikâyet ve itirazları değerlendirerek yargısal görevler yapan ilçe seçim kurullarının ve il seçim kurullarının da başında yargıçlar bulunur.

Valiler, kaymakamlar, belediye başkanları ve muhtarlar dâhil tüm kamu görevlileri her türlü seçim işleri ve seçmen kütükleri yazımında, seçim kurullarının istediği bilgileri ve belgeleri, gecikmeden, süresinde ve doğru olarak göndermeye mecburdurlar. Yüksek Seçim Kurulunca alınacak kararlar ve verilecek görevler tüm kamu kuruluşlarını ve görevlilerini bağlar.

Sonuç olarak ülkemizdeki seçim yargısı gelinen noktada mevcut seçim mevzuatını en iyi şekilde yorumlamaya, uygulamaya, gereklerini yerine getirmeye ve mevzuattan kaynaklanan eksiklikleri içtihatlarını her geçen yıl geliştirerek doldurmaya çalışmaktadır. Seçim yargısının bu dikkatli çalışması ülkemizde yapılan seçimlerin genel hatlarıyla adil ve seçim güvenliğine uygun olarak yapıldığı yolunda tüm dünyada genel bir kanaatin oluşmasına yol açmaktadır. Ülkemizde evrensel demokratik seçim ilkelerine tam olarak uygun bir seçim mevzuatının oluşturulması ve bu mevzuatın tarafsız ve bağımsız bir seçim yargısı tarafından uygulanması durumunda elbette kazanan halkımız olacaktır. Çünkü; güvenli ve adil seçimlerle ve halkın hür iradesinin tezahürüyle seçilecek yöneticiler, bir dönem sonra yapılacak

seçimlerde tekrar halkın karşısına çıkararak hesap verecekleri ve seçilmek için oy isteyecekleri için halkın refah ve mutluluğunu sağlayıcı iyi bir yönetim sergilemek zorunda kalacaklardır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ARASLI, Oya: Seçim Sistemi Kavramı ve Türkiyede Uygulanan Seçim Sistemleri (1876-1987), Ankara 1989
- ARASLI, Oya, Adaylık Kavramı ve Türkiye’de Milletvekili Adaylığı, AÜHF Yayınları, Ankara 1972
- ASLAN; Ramazan; Tanrıver, SÜHA: Yargı Örgütü Hukuku, Yetkin Yayınları, Ankara 2001.
- ATAR, Yavuz: Türk Anayasa Hukuku, Mimoza Yayınları, 4. Baskı, Konya 2007.
- ATAR, Yavuz, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunlarında Değişiklik Önerileri Sempozyumu, Tesav Yayınları, Ankara 2005
- ALYOT, Halim Tevfik, Demokrasi ve Seçim Sistemleri; Türkiye’de ve Yabancı memleketlerde Seçim Mevzuatı ,Başbakanlık Devlet Matbaası, Ankara 1949
- ARMAĞAN, Servet, Memleketimizde Anayasa, Seçimler ve Anayasa Mahkemesi, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1975
- ARMAOĞLU Fahir H., Seçim Sistemleri, Güney Matbaacılık, Ankara 1953
- BAŞGİL Ali Fuad, Seçim Sistemimizin Kıymeti ve Eksiklikleri,Hür Fikirleri Yayma Cemiyeti Neşriyatı No:3, İstanbul 1948
- BİLİR, Faruk: Siyasi Partilerde Parlamento Adaylarının Belirlenmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2007.
- BİLİR, Faruk: Türkiye’de Milletvekilliği ve Milletvekilliğinin Sona Ermesi, Nobel Yayınları, Ankara 2001.
- ÇAM Esat, Siyaset Birimine Giriş, Güryay Matbaacılık, İstanbul 1981,
- DAL, Kemal: Anayasa Hukuku (Temel İlkeler), Ankara 1992.
- DARENDELİ,Vahap, Adli Yargı Yerlerinde Görülen İdari Uyuşmazlıklar ve Davalar, Yetkin Yayınları, Ankara 2004
- DERDİMAN, Ramazan Cengiz, Anayasa Hukukunun Genel Esasları ve Türk anayasa Düzeni. Alfa Aktüel Yayınevi, İstanbul 2006
- DURU, Abdulkadir, Öneriyoruz Tam Demokratik Seçim, İstanbul 2004, (Basımevi Yok.) (www.ozdengazetesi.com.tr)
- DURAN, Lütfi, “TRT’de Seçim Propagandası Konuşmaları Üzerinde Öndenetim”, İdareHukuku ve İlimler Dergisi Y.1, S. 1, İstanbul 1980

- DÜNDAR, Adil, Seçim Kanunları ve Yüksek eçim Kurulu Karar Özetleri, Ankara 1973
- ERDOĞAN, Mustafa, Anayasa Hukuku, Orion Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2007.
- ERGÜL, Ozan, Türk Anayasa Mahkemesi ve Demokrasi, Adalet Yayınevi, Ankara 2007
- GÖNENÇ, Levent: Türkiye de Seçim Uyuşmazlıkları ve Çözüm Yolları, Adalet Yayınları, Ankara 2008.
- GÖZLER, Kemal:Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Ekin Yayınları,5. Baskı, Bursa 2008.
- GÖZLER, Kemal, Anayasa Hukukuna Giriş, Genel Esaslar ve Türk Anayasa Hukuku, Ekin Yayınevi, Bursa 2002
- GÖZLER, Kemal:Türk Anayasa Hukuku, , Ekin Yayınları, 1. Baskı, Bursa 2000
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref, Anayasa Hukuku, Turhan Kitabevi, Ankara 2003
- GÖZÜBÜYÜK, Şeref- TAN Turgut, İdari Yargılama Hukuku, C. 2, Turhan Yayınevi , Ankara 1999.
- HAKERİ, Hakan: Ceza Hukuk, Seçkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara 2007.
- KABOĞLU, İbrahim Ö. :Anayasa Hukuku Dersleri, Legal Yayınları,2. Baskı,İstanbul 2005.
- KAÇAK, Nazif-AZAPAĞASI, Alpaslan, Sorular ve Cevaplarla Seçimin temel Kavramları ve Mahalli İdareler seçimiyle Seçim Suçları, Kartal Yayınevi, Ankara 2004
- KAPANİ, Münci: Kamu Hürriyetleri, Yetkin Yayınları, 7. Baskı, Ankara 1993.
- KARACABEY, Faruk- GÜNEŞ, Fehmi, Sorulu-Cevaplı Seçim Temel Bilgileri ve Mahalli Seçimler, İş Matbaacılık, Ankara 1977,
- KARAMUSTAFAOĞLU, Tunçer: Seçme Hakkının Demokratik İlkeleri, Sevinç Matbaası, Ankara 1970.
- KİLİ, Suna; GÖZÜBÜYÜK, Şeref: Sened-i İttifaktan Günümüze Türk Anayasa Metinleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3. Baskı, İstanbul 2006.
- KUMAŞ Rahmi, Parlamentonun Boyutları, Çağdaş Yayınları, İstanbul 1985
- MUMCU, Ahmet, Genel Kamu Hukuku, İnkilap Yayınevi, Ankara 2001
- NOMER, Engin, Vatandaşlık Hukuku, Filiz Yayınevi, İstanbul 1997

- ODYAKMAZ, Zehra-KAYMAK,Ümit-ERCAN, İsmail, Anayasa Hukuku-İdare Hukuku, İkinci Sayfa Yayınları, İstanbul 2008
- ONAR, Erdal, 1982 Anayasasında Milletvekilliğinin Düşmesi, Anayasa Yargısg, C.14, Ankara 1997
- ÖZAY İlhan,Günüşığında Yönetim, Vedat Kitapçılık, İstanbul2002.
- ÖZBEK, Veli, Açıklamalı-Gerekçeli-İçtihatlı Yeni Türk Ceza Kanunu (Madde 1-75) C. 1, Seçkin Yayınevi, Ankara 2005
- ÖZBUDUN, Ergün:Türk Anayasa Hukuku, Yetkin Yayınları, 8. Baskı,Ankara 2005.
- . ÖZBUDUN, Ergün, Türkiye’de Sosyal Değişim ve Katılma, AÜHF Yayınları, Ankara 1975.
- ÖZER, Atilla, Anayasa Hukuku Genel İlkeler, Turhan Kitabevi, Ankara 2005
- ÖZER, Atilla, “Parti içi Demokrasi ve Genel Başkanlar İle Başkanlık Divanlarının Yetkileri ve Süreleri”, “Siyesi Partiler ve Seçim Kanunları Konulu Sempozyum Bildirileri” , Türk Parlamenterler Birliği Yayınları, Ankara 8-9 Haziran 2001,
- ÖZTAN, Bilge, Medeni Hukukun Temel Kavramları, Turhan Kitabevi, Ankara 2007
- PARLAR, Ali; HATİPOĞLU, Muzaffer: Seçim Kanunu ve Uygulaması, Mahalli İdareler Derneği Yayınları, Yayın no:66, Ankara 2009.
- SABUNCU,Yavuz: Anayasaya Giriş, İmaj Yayınları, Ankara 1997.
- SELÇUK, Sami: Özlenen Hukuk/Yaşanan Hukuk, Yeni Türkiye Yayınları, 1. Baskı, Ankara 2002.
- SOYSAL, Mümtaz, Anayasaya Giriş, Sevinç Matbaası, Ankara 1969,
- ŞAFAK, Ali : Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü, Selim Kitabevi, 4.Baskı, Ankara 2002.
- TANDOĞAN, Mahmut, Siyasi Partiler ve Seçim Kanunları ile Yüksek Seçim Kurulu Karar Özetleri, Lazer Ofset, Ankara 2004
- TANILLI, Server, Devlet ve Demokrasi, Anayasa Hukukuna Giriş, Fakülteler Matbaası. İstanbul 1981,
- TANÖR, Bülent, Türkiye’de Demokratikleşme Perspektifleri, TÜSİAD Raporu, İstanbul 1997
- TANÖR ,Bülent , Osmanlı – Türk Anayasal Gelişmeleri, Yapı Kredi Yayınları, 16.Baskı, İstanbul 2007.
- TANÖR, Bülent,YÜZBAŞIOĞLU,Necmi: 1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2006.

- TEZİÇ, Erdoğan, Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul 2003.
- TEZİÇ, Erdoğan, YÜZBAŞIOĞLU Necmi, “Siyasi Partiler ve Milletvekili Seçimi Kanunlarına İlişkin Görüşler”, TÜGİAD Raporu, (Rapor Tarihi:12.6.2001, <http://whw.tugiad.org.tr/tugiad.php?sayfa=raporlar>)
- TUNAYA, Tarık Zafer, Milletvekili Seçim Kanunu, İsmail Akgün Kitabevi, İstanbul 1954
- TUNCER, Erol: Osmanlıdan Günümüze Seçimler 1877-2002, Tesav Yayınları, Ankara 2003.
- TUNÇ, Hasan: Anayasa Hukukuna Giriş, Nobel Yayınları, 2. Baskı, Ankara 1999.
- TUNÇ, Hasan; BİLİR, Faruk: Anayasa Hukuku Uygulamaları, 3. Baskı, Ankara 2005.
- TUNÇ, Hasan; BİLİR, Faruk; YAVUZ, Bülent: Türk Anayasa Hukuku, Asil Yayınları, Ankara 2009..
- TUNÇ, Hasan, Makaleler (Anayasa Hukukuna Giriş), Selçuk Üniversitesi Merkez Kütühanesi, Konya 1998
- TÜRK, Hikmet Sami: Seçim Hukukunun Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Tesav Yayınları, 1.Baskı, Ankara 1997.
- TÜRK, Hikmet Sami, Türkiye İçin Nasıl Bir Seçim Sistemi?, TESAV Yayınları, Ankara 1995
- ÜNLÜ, Ahmet Hamdi; ERBİL, Hasan Erbil: Seçim Mevzuatı ve Yüksek Seçim Kurulu Kararları, HD Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara 2007.
- YAVAŞGEL, Emine, Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2004
- YAVUZ, Nihat, Yüksek Seçim Kurulu Kararları (1991-1992), , TTK Basımevi, Ankara 1993
- YAVUZ, Nihat, Seçim Kanunları ve Siyasi Partiler Kanunu Açıklamalar-Kararlar-Genelgeler, Adil Yayınevi, Ankara 2004
- YILDIRIM, Ramazan, Devlet Yapısı ve Nitelikleri, Akader Yayınları, Diyarbakır 2003
- YILMAZ, Zekeriya, Seçim Hukukunda Seçme ve Seçilme Ehliyeti, Seçkin Yayınevi, Ankara 1999,
- YÜZBAŞIOĞLU, Necmi, Anayasa Hukuku El Kitabı, Beta Yayınları İstanbul 2007

- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (Mayıs 1961-Şubat 1962), Cezaevi Matbası Cezaevi Matbası, İstanbul 1967.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (Kasım 1962-Şubat 1964), Ankara Yeni Cezaevi Matbası 1964.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (Mart 1964-Aralık 1965), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbası 1966.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (1966), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbası 1967.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (1969), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbası 1970.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (1970), Ankara Yarı Açık Cezaevi Matbası 1971.
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (1974), A Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları Dergisi (1975), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1976.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları Dergisi (1977), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları Dergisi (1979), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1980.
- Yüksek Seçim Kurulu Kararlar Dergisi 1 (1984), D.M.O. Ankara Bölge Müdürlüğü Basımevi, Ankara 1985
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları Dergisi (1986-1987), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1989
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları Dergisi (1988-1989-1990), Afşaroğlu Matbaası, Ankara 1991
- Yüksek Seçim Kurulu Kararları Dergisi (1992-1993), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1994
- Yüksek Seçim Kurulu İlke Kararları (1995-1996-1997), Devlet İstatistik Enstitüsü Basımevi, Ankara 1999.

DİĞER KAYNAKLAR

Anayasa ve Seçim Kanunları, Seçkin Yayınevi, Ankara 2009

Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2005

Çeşitli Ansiklopediler ve Çeşitli Sözlükler

Danıştay Kararlar Dergisi (Çeşitli Sayılar)

Resmi Gazete (Çeşitli Sayılar)

Yargıtay Kararları Dergisi

YARARLANILAN İNTERNET ADRESLERİ

www.anayasa.gov.tr

www.danistay.gov.tr

www.tugiad.org.tr

www.ysk.gov.tr

www.yasayananayasa.ankara.edu.tr

www.yargitay.gov.tr